

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΖ'

ΙΟΥΛΙΟΣ, 1952

ΑΡ. 205

Φ Υ Γ Η

Ἐσένα, κυνήγησα, σήμερα, Μοναξιά
σὲ μιὰ Φυγή παράξενη ἀπ' τὸν ἑαυτό μου
καὶ δὲν σὲ βρήκα οὔτε ἀπόψε
κοντὰ στὴ σιωπηλὴ Δύση ποῦ τὴ δίψασα ἀπ' τὴν κώχη τῆς Σκίτης!...

Τὰ ἐνενηντα σου χρόνια, μελετῶ, λευκὲ πρεσβύτη
ποῦ μουρμουρᾷς δίπλα μου
κοιτίζοντας τὰ περίεργα σύγνεφα ποῦ χορεύουν πάνω ἀπ' τὸ πυκνὸ Δάσος,
καὶ τὸ μάταιο κοίταγμα τοῦ ἀνόητου χελιδονιοῦ, ποῦ ἀλαφροζύγιστο
ἀπὸ χαράδρα σε χαράδρα
δὲν εἰρίζει κι' αὐτὸ τί νὰ κυνηγήσει,
κι' ἀναρωτιέμαι
γιατί ὅλα μὲ κοιτάζουν, ἀπόψε, ἀνήσυχτα,
γιατί νὰ κρεμάζεται, ἀκόμα, τὸ Αἶνιγμα
πάνω ἀπὸ τὴν πέτρινη ψυχὴ μου,
γιατί ν' ἀντικρύζω, ὅπου κοιτάξω, τὸ βλέμμα σου παντοῦ
σὰν ἓνα χάιδεμα γύρω;

(ᾠ Θέ μου! Κάμε, ἀπόψε, νὰ νυχτώσει!...

Ἄδοιπόρησα, ἀπόψε, γιὰ νὰ σῆσω ἀπ' τὴ μνήμη μου
τὰ κακὰ μάτια μὲ τοὺς ταπεινοὺς θριάμβους των,
τὰ στρυφνά, δετὰ χεῖλη,
τὰ πρόστυχα βλέμματα μὲ τὰ ταπεινά τρόπαια,
καὶ παντοῦ θρίσκω — ὠ ἀπέραντη χαρὰ τῆς Νύχτας... —
σὰ μιὰ σαϊτιά ὁμορφιάς, σὰν ἓνα πυρὸ χάιδεμα,
σὰ μιὰν ἀλήθεια (τὴ μόνη ἀλήθεια...)
μόνο τὸ βλέμμα σου νὰ ξεχειλίζει παντοῦ
καὶ μὲς τὸ παίγνιδισμα τῆς ὁμίχλης ποῦ ἀγκαλιάζει τὶς βουνοκορφές
καὶ μὲς τὸ κοίταγμα τοῦ ἀναρχοῦ ὀρίζοντα ποῦ ἀγκαλιάζει, ἀπόψε,
τὸν τρελλό, πληγωμένο, Πᾶνα
ὅπως ὁ φριχτὸς Πόνος ἀγκαλιάζει τὸν ἄνθρωπο
ποῦ δὲ θρίσκει τὸν ὕπνο του τὴ Νύχτα,
ὅπως ἀγκαλιάζει ἡ γυμνὴ ψυχὴ μιὰν ἄλλη, ἀγαπημένη της, γυμνὴ ψυχὴ
ποῦ τὴν κράζει στὴ Νύχτα, ἀνήσυχτα, χλωμόλα, μόνη, ἀδύναμη...
(Ζητώντας κι' οἱ δύο τοὺς ἓνα στήριγμα σὸ μακρισμένο, γοερὸ τους,
Ἰάντιφωνο...)

ἐνῶ ἀπλώνουν σὲ δέηση τὰ κερένια χέρια
πρὸς τὸ λῆρο καὶ τὴν εἰρηνεὶα τῶν χαρούμενων Οὐρανῶν
ποῦ μᾶς κοιτοῦν, χαχανίζοντας,
μὲς ἀπ' τὸ ἀπροσπέλαστο, βουβό, μεγαλεῖο τους!...

ᾠ οἱ καμπάνες τοῦ μοναστηριοῦ κι' οἱ ὕλακές τοῦ μακρινοῦ σκόλου
ἀπ' τὴν ἀπέναντι βουνοσειρά...

ᾠ οἱ πείσιμονες καμπάνες τῆς ἀμίλητης, χλωμῆς, Παντάνασσας
νὰ κρίζουν τὸ σάβανο τῆς πηχτῆς Νύχτας...

Οἱ φριχτὲς ὕλακές τῶν σκυλιῶν,

ὁ πόνος τῆς ταπεινῆς Γῆς (ἄνελη, μυστηριώδεια, ἐπίκληση
 στὸ κύλισμα τοῦ γοργοῦ Χρόνου...)
 μ' ἐσένα τόσο μακριά, καὶ τόσο κοντά μου!...

"Εφυγα, γιὰ νὰ φύγω ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μου
 κι' ἦλθα πιὸ κοντά στὸν ἀνίλεο ἑαυτὸ μου!...

"Εφυγα γιὰ νὰ σὲ θρῶ, μονάχα Ἐσένα,
 γιὰ νὰ σὲ κοιτάξω, μονάχα ἐσένα,
 γιὰ νὰ μιλῶ μόνο σ' ἐσένα,
 μακριὰ ἀπ' τὸν ἀνόητο κύκλο τῆς καθημερινῆς ζωῆς
 ποὺ μάταια ἀγκομαχᾷ νὰ στυλῶσει τὰ κάγκελα τῆς πιὸ ἀνόητης φυλακῆς,
 καὶ βρῆκα (ὅπως τὸ αἰσθανόμουν) μόνο, ἐσένα!!--
 Μείνε, τώρα, μαζί μου, ἔτσι ἀσάλευτη
 σὰν τὴν εἰκόνα τῆς Ὁμορφιάς ποὺ τραγούδησε ὁ Μπωντλαίρ,
 σὰν τὴ Μάγυρα τοῦ μυστικοῦ Θιβέτ
 ποὺ σκορπᾷ τὴν ὀρμὴ τῆς σάρκας μὰ καὶ τὴν ἅγια καλωσύνη τῆς ψυχῆς!...
 Μείνε, τώρα, μαζί μου δίπλα στὴν ἱερὴ μανία τῶν ἀσκητῶν
 μακριὰ ἀπ' τὴν τυφλὴ Κακία, ποὺ ξαίρει νὰ ὑψώνει κάγκελα,
 νὰ θεμελιώνει φυλακές, νὰ χτίζει κάστρα...
 Τόσο μακριὰ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους,
 ποὺ νὰ μὴ μπορέσουν νὰ σὲ ξαναγγίξουν...--
 Μείνε, ἀπόψε, μαζί μου
 καὶ μίλησέ μου (ἔτσι ἀπλά καὶ ταπεινά σὰν πάντα)
 γιὰ τὴν κρυμμένη οὐσία τῆς Ζωῆς,
 γιὰ τὴ μυστικὴ ὁμορφιά σου, ποὺ τὴ φυλάκισες τόσο παράξενα,
 γιὰ τὸν Ἑλ Γκρέκο, τὸ Ρεμπώ, γιὰ τὸ μυστικὸ, ξανθό, Φῶς σου,
 γιὰ τὸ κόκκινο κρασί τῆς ζωῆς
 (γιὰ τὸ κρασί καὶ γιὰ τὴ Γ υ ν α ἰ κ α , ὄχι τις Γυναῖκες...)
 γιὰ τὰ ὄνειρα ποὺ σβήνουνε τὴν ἴδια αὐγὴ ποὺ γενιῶνται,
 γιὰ τὴ γύφτικη ἀνταρσία μας, γιὰ τὴ συμβατικὴ σύνεσή μας, γιὰ τὴν τρέλα μας,
 γιὰ τὸν ἀσώπαστο, κρυφὸ, θρήνο τῶν ἀμίλητων, χλωμῶν ἀνθρώπων
 ποὺ τραγουδοῦν μονάχοι τοὺς πάνω στὰ φτερά τῆς Νύχτας...
 Ποὺ καθρεφτίζονται μόνοι τους μέσα στὸ φρικαλέο σκοτάδι τῆς Νύχτας...
 διψώντας ν' ἀγγίξουν, ἀλόιμονο,
 τὸ χαμένο Ἥλιο!...

("ὦ Θέ μου! Κάμε, ἀπόψε, νὰ νυχτώσει
 καὶ δεῖξε μου τὸ δρόμο τῆς Φυγῆς,
 ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἡ Νύχτα Φῶς, καὶ
 ποὺ δὲν εἶναι ψεύτικος ὁ Ἥλιος...)

Κατέβηκα ἀπ' τὸ Κάστρο τῶν Στουαρτῶν, γιὰ νὰ μελετήσω τὴ ματωμένη
 [ἱστορία τῶν ἀνθρώπων...
 Προχώρησα πρὸς τὸ Καλητόνιον Ὁτέλ (ἐκεῖ πρὸς τὴν ἄκρη τοῦ Πρίνσεσ
 [Στρήτη)

ποὺ κάποτε... μὲ πρόσμενε ἡ Κυρία μὲ τὴν ἐρμίνα
 (ὄχι ἡ Κυρία μὲ τὴν ἐρμίνα τοῦ Ἑλ Γκρέκο)
 γιὰ τὸ Γκάλα Νάιτ...--

"Ἀκουσα, τότε, πιὸ κάτω τὸ λευκὸ τραγούδι τῶν Ἀλπινικῶν, χιονισμένον,
 [βουνῶν

πάνω ἀπ' τὴν ἡρεμὴ Λίμνη τοῦ Λεμάν

καὶ τὸ ρούφηξα μαζί μὲ τὰ κύματά της ποὺ σποῦσαν
 πάνω στὸ Κάστρο τῆς Σιγιόν.

Καί, νά, ποὺ μὲ σέρνει τὴν ἴδια Ὠρα ἡ ματωμένη Δύση τῆς Μεσόγειος
 ποὺ ἀγκαλιάζει τάγια ἱερά Βουνά ὡς τὴν ἱερὴ Πάφο,
 γιὰ νὰ σταματήσω πάνω ἀπ' τις Δωρικὲς Στῆλες τῶν Τάφων τῶν Βασιλέων της,
 ἀγωνιώντας νὰ καρφῶσω, ἐκεῖ, τὴν πορεία τοῦ θολοῦ Χρόνου
 γιὰ ν' ἀδράξω ἕνα ὄνειρο, μόνο, ποὺ ἄνθισε γύρω τους
 ἕνα σιγαλὸ τραγούδι, μόνο, ποὺ χάιδεψε σ' ἕνα δειλινὸ τὰ χαλάσματα τους,

ένα τόσο δά, ανάκουστο, φευγαλέο παλμό,
 πού ζυγιάζει, ακόμα, μέσα μου τόν παλμό τῶν αἰώνων,
 τρυπώντας τή φλογισμένη μήτρα της αἰωνιότηας
 ἔως τή λευκή Θύρα τῆς ἄλλης Α ὤ γ ἦ ς !..

"Ὡ Κύριε! γιατί εἶναι, ἀλοῖμονο, τόσο πλησίον ἡ Φυγή κι' ἡ 'Επιστροφή
 καί τόσο πολύ στενός ὁ κύκλος τῆς ζωῆς μου, πού δέν τόν χωρεῖ
 οὔτε τὸ δαχτυλίδι τῶν δαχτυλιδιῶν τοῦ ἐρημίτη τῆς Βαϊμάρης,
 καί φεύγοντας ἀπ' τόν ἑαυτό μου βυθίζομαι περισσότερο στόν 'Εαυτό μου;

Δέν ἦλθα σ' 'Εσένα μέ τὰ γιορτινά μου

κι' οὔτε μέ τὸ μπουκέτο τῶν μενεξέδων στό φλόγκο...—

"ἦλθα μέ τή μαύρη γραβάτα καί μέ κόμπο τὸ αἶμα στήν καρδιά
 σκαρφαλώνοντας στά πιά παράξενα μονοπάτια τῆς ζωῆς,
 ἀπ' τήν Πλάς Πιγκάλ

καί τὰ λουσμένα μέ τὰ χρώματα τοῦ Μωρίς Οὔτριγιό, τρελά σκακίκα τῆς
 [Μονμάρης,

ἀναζητώντας, ἀνύχτωτα, τὸ Δρόμο τῆς Φυγῆς...—

Καί, τότε... ἦλθες σ' ἐμέ...

Πῶς ἦλθες;

Κι' ἐσὺ μέ τὰ δάκρυα στά μάτια,

μέ τὸ βαθύ μεταμφιεσμένο σου Θρῆνο στή δετὴ ψυχή.

Χωρίς νὰ ξαίρεις τί ἀποζητούσες ἀπὸ μένα

ἐρευνώντας, θαθειά, στά θαρειά μάτια μου

χωρίς νὰ ρίξεις μακριά σου τόν πυκνὸ πέπλο

πού σὲ πρόβαλλε τόσο ἀλλόκοτη, τόσο ἐπιπόλαιη καί ρηχῆ,

ἔσένα πού ἡ ἀπλότη σου μοῦ θυμίζει τὰ λουλούδια τῶν κάμπων τοῦ 'Εγκαδδί.

[Ὅταν προσεύχωνται στόν πεθαμένο "Ἡλιο,

ὅπως στέκουν ἀγνώριστοι οἱ μυστικοὶ κρυμμένοι θησαυροὶ τῶν βυθῶν τοῦ

[Εἰρηνικοῦ στά κύματα τῆς ἐπιφάνειας...

"Ἀχ νὰ πού ἦλθαν, τώρα καί τὰ παιδιά,

(μικρὰ ἀγόρια καί κορίτσια πού παιζογελοῦν μέσ τὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ)

τὰ παιδιά μέ τὰ καλωσυνάτα, μεγάλα μάτια τους...

Καί νὰ ὄλα γελοῦνε χαρούμενα!...

Θέ μου, γιατί νὰ μάθουν νὰ γελοῦνε;

Γιατί νὰ γευτοῦν κι' αὐτὰ τὴ σταλιά τοῦ γέλιου καί τῆς χαρᾶς,

ἀσκήκτη, θαρειά, θύμηση μέσ τὴν μακρόσυρτη λεωφόρο τοῦ πόνου;

Μὰ γιατί οἱ καμπάνες τοῦ μοναστηριοῦ δέν εἶναι, ακόμα, πιὸ θαρειές,

δέν εἶναι ἄσωστες οἱ λιτανεῖες τῶν καλογέρων καί τῶν ἀσκητῶν,

γιατί δέν εἶναι πιὸ ἀναρχικό καί πιὸ βουερό τὸ φύσημα τοῦ ἀνεμου;

Γιατί οἱ ὑλακὲς τῶν σκυλιῶν ἀπ' τίς χαράδρες τῶν βουνῶν καί τῶν μικρῶν

[χωριῶν δέν εἶναι πιὸ συνεχεῖς,

δέν εἶναι πιὸ καταραμένες;

Γιατί δέν εἶναι πιὸ θαθύτερο τὸ θούισμα τοῦ Δάσους,

γιατί νὰ μὴν εἶναι πιὸ ἀνόητη ἡ Ζωή,

πιὸ νεκρὸ τὸ νόημα τοῦ Λόγου;

Γιατί νὰ μὴν εἶναι πιὸ πυκνὸ τὸ σκοτάδι τῆς Νύχτας,

γιατί νὰ σταματήσουνε οἱ καμπάνες νὰ χτυποῦν, ἀφοῦ ἡ παντάνασσα εἶναι

[ζωγραφισμένη, ακόμα, στήν εἰκόνα της,

στέκει, ακόμα, πάνω στά αἰωνόβια θεμέλια ἡ ἐκκλησιά της,

κι' οἱ ρασοφόροι δέν κουράστηκαν νὰ προσεύχωνται

κι' ὁ κωδονοκρούστης δέν κουράστηκε νὰ τραβᾷ τὸ σκοινί;

"Ὡ Κύριε! γιατί εἶναι, ἀλοῖμονο, τόσο πλησίον ἡ Φυγή κι' ἡ 'Επιστροφή

καί τόσο στενός ὁ κύκλος τῆς ζωῆς μου, πού δέν τόν χωρεῖ

οὔτε τὸ δαχτυλίδι τῶν δαχτυλιδιῶν τοῦ ἐρημίτη τῆς Βαϊμάρης,

καί φεύγοντας ἀπ' τὸν ἑαυτό μου βυθίζομαι περισσότερο στὸν Ἐαυτό μου;

Νά, λοιπόν, πού δὲν χάσαμε τὸ μονοπάτι
 στὸ μάκρεμα τοῦ θολοῦ Δρόμου!...
 Θά κυλήσει στὶς ἀρτηρίες μας τὸ Νέο Φῶς...
 Νά περιμένουμε, ἀκόμα, σὰν δυὸ ταξιδιώτες,
 μπροστὰ στὴν ἀλλοίωτη Σφίγγα μὲ τὰ γυάλινα μάτια της,
 δυὸ πέτρινοι ἄνθρωποι, μέσα στὴν πέτρινη ζωή...

Ἐσένα, κυνήγησα, σήμερα, Μοναξιά, σὲ μιά Φυγή παράξενη ἀπ' τὸν ἑαυτό μου
 μὰ δὲν σὲ βρῆκα οὔτε, ἀπόψε, μέσα στὴ σιωπηλὴ σκῆπη τοῦ μοναστηριοῦ...
 Κρεμάζεται, ἀκόμα, τὸ αἶνιγμα πάνω ἀπ' τὴν πέτρινη ψυχὴ μου,
 καὶ θρῖσκω, ὅπου κοιτάξω, τὸ βλέμμα σου παντοῦ,
 σὰν ἓνα πυρὸ χάρδεμα τριγύρω,
 σ' ὅλα τὰ σαλέματα τοῦ πλατειοῦ ὀρίζοντα,
 πού ἀγκαλιάζει, ἀπόψε, τὸν τρελό, πληγωμένο Πᾶνα,
 ὅπως ὁ ἅγιος πόνος ἀγκαλιάζει
 τὸν ἄνθρωπο, πού δὲ θρῖσκει τὸν ὕπνο του τὴ Νύχτα,
 ὅπως ἡ γυμνὴ ψυχὴ ἀγκαλιάζει μιὰν ἄλλη, ἀγαπημένη της, γυμνὴ ψυχὴ,
 πού τὴν κράζει στὴ Νύχτα, ἀνῆσυχη, χλωμούλα, μόνη, ἀδύναμη,
 ἀπλώνοντας σὲ δέηση τὰ κερένια χέρια της
 πρὸς τὸ λῆρο καὶ τὴν εἰρωνεία τῶν Οὐρανῶν...
 (Θέ μου! Ὁ Μωϋσῆς βρῆκε τὸ Δρόμο
 ἀνάμεσα στὴ λύσσα τῆς Κόκκινης Θάλασσας.
 ...Κάμε, ὦ, τὰ φρένα μας νὰ φέξουν
 καὶ νὰ γελάσει ὁ Ἥλιος
 ὅπως Σοῦ τὸ ζήτησε...)

Μάιος—Ἰούνιος, 1952.

Ν. ΚΛΕΙΤΟΣ

Α Γ Ω Ν Α Σ

«Θὰ νικήσουν ἢ θὰ πεθάνουν
 ὅσοι δὲν μποροῦν νὰ ὑποχωροῦν».

Θέλω νὰ σ' ἀρνηθῶ, ζωὴ μου ἀβάσταχτη,
 μὰ πῶς, ποῖσαι μαζί μου ἀγκαλιασμένη,
 καὶ κάθε μιά στιγμή πού φεύγει ἀγύριστη
 μέσα μου ζεῖ σὰ βρυκολακισμένη;

Κάθε καῦμός, κάθε καινούργιο δάκρυ μου,
 στὸ χῶμα σὰ βροχούλα πού σταλάζει,
 κάνει ν' ἀνθοῦν τριγύρω τὰ χαλάσματα
 καὶ χλόη νὰ βγαίνει ἀπ' τὸ πικρὸ χαλάξι.

Δὲν εἶν' ὁ πόθος τῆς χαρᾶς τὰ θρόγια μου
 μήτε —σκιάχτρο δειλῶν— τοῦ Χάρου ἢ ὄψη,
 μὰ κάτι πού μὲ δένει μὲ τὴ μοῖρα μου
 —τῆς Μοίρας μας τὸ νῆμα ποῖός θὰ κόψει;

Εἶμ' ὁ μοιραῖος Ἀνταῖος κι' εἶμ' ὁ φοίνικας
 πού στὴν παλαιστρά ἡ κλήρα μου μὲ σπρώχνει,
 μὲ πολεμᾶνε τὰ στοιχεῖά τὰ οὐράνια,
 μὰ καὶ τῆς γῆς τὸ χῶμα μ' ἀποδιώχνει.

Σὰ Διγενῆς, μὲ τὴν ψυχὴ κοντάρι μου,
 τὸ χρέος μου ὡς τὸ τέλος θεὸ νὰ κάνω,
 σταλιά-σταλιά θὰ χύσω ἰδρώτα κι' αἷμα μου
 καὶ σὲ μί' ἀσπίδα ἐπάνω θὰ πεθάνω.

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΜΑΡΚΙΝΑΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΔΡΑΜΑ

Δυὸ παραστάσεις ἀρχαίων τραγωδιῶν, τῆς «Ἐκάτης» στὴ Λευκοσία καὶ τῆς «Ἴφιγένειας ἐν Αὐλίδι» στὴν Κερύνεια, ἔδωσαν καὶ πάλιν τὴν εὐκαιρία σὸ Κυπριακὸ κοινὸ νὰ δοκιμάσει τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση, τὴν ἀδρὴ σκέψη καὶ τὸ πάθος τοῦ ἀρχαίου δράματος, καὶ ν' ἀντιμετωπίσει—λίγο ἢ πολὺ—τὰ ποικίλα προβλήματα τοῦ παρουσιάζει ἢ ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου θεάτρου στὴν ἐποχὴ μας.

Ἀπὸ τὸ βάθος 24 αἰῶνων τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα προβάλλει, μέσα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο δράμα, μεγαλειῶδες καὶ υποβλητικὸ, θεῖο στὴν ἔμπνευση καὶ ἀνθρώπινο στὸ περιεχόμενον, γοητευτικὸ στὴ μορφή καὶ δροσερὸ στὴ σαθρὴ ποιητικὴ οὐσία του, γιομάτο ἔξαρση, ποιητικὴν ἀνάταση, ἀπολυτρωτικὴ σκέψη, πίστη στὴ δύναμη καὶ τὶς θεῖες ἰκανότητες τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ πόνος γιὰ τὶς ἀντιξοότητες καὶ τὴν τραγικὴ μοῖρα του. Σπάνια λογοτεχνικὸ εἶδος περιέκλεισε μέσα του τέτοιαν καθολικότητα καὶ διαμόρφωσε τόσο ζωντὰ καὶ αἰώνια σύμβολα, ὅπως ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ τραγωδία. Αἰσθημα καὶ νόηση, τραγικὸ πάθος καὶ ὑψηλὴ βούληση, σκοτεινὴ μοιρολατρεία καὶ ἠθικὴ ἀπολύτρωση συμπλέκονται ἀρμονικὰ καὶ ὑφαίνουσαν μαστορικὰ τὸν ὑπέροχον ἴστό τοῦ ἀρχαίου δράματος, ἕναν ἴστό πλούσιο σὲ χρώματα καὶ εἰκόνες καὶ ἀνεξάντλητο σὲ σχήματα καὶ μορφές. Ὅλες οἱ φωτεινὲς καὶ σκοτεινὲς δυνάμεις ποῦ ἐπηρεάζου καὶ διαμορφώνου τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀνασφύρουται μέσα ἀπὸ τὸ καθολικὸ πλῆγμα τῆς ζωῆς καὶ προβάλλονται—ὑποβάλλονται, θάπρεπε νὰ πῶ καλύτερα—μέσα στὴ ζεστὴ καὶ πλαστικὴ ροὴ τοῦ δραματικοῦ μύθου, ντυμένες τὸ γοητευτικὸ μανδύα τῶν συμβόλων, τῶν πρὸ ὑπέροχων συμβόλων, ποῦ ἔπλασε μέχρι σήμερα ἡ παγκόσμια λογοτεχνία. Ὅμως ὁ ἀρχαῖος τραγικός δὲν προβάλλει τὶς πλαστοποιήσεις αὐτῆς δυνάμεως γιὰ νὰ τὶς ἀναλύσει καὶ νὰ τὶς ἀνατάμει, ὅπως κάνει συνήθως ἡ σημερινὴ λογοτεχνία. Τὶς προβάλλει ἀπλῶς σὰν γενεσιουργὰ στοιχεῖα ζωῆς, στοιχεῖα ποῦ προκαλοῦν τὸν ἐνθουσιασμό ἢ τὸ δέος, τὴν πνευματικὴν ἀνάταση ἢ τὴν ἠθικὴ κάθαρση, τὸν ἔλεο ἢ τὸ φόβο, στοιχεῖα ποῦ ὑπογραμμίζουν σ' ὅλο τὸ πλῆθος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ δίδου σ' αὐτὴν περιεχόμενον καὶ χρῶμα. Χωρὶς αὐτὰ, ἢ μᾶλλον χωρὶς τὴν ὕλική συναισθησὴ καὶ τὴν ἠθικὴ θεώρησίν τους ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου θάχανε τὴ σημασίαν τῆς—θὰ κολοῦσε παράλληλα μὲ τὶς ἄλλες φυσικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πλανῆτη μας, σὰν κατὰ δυναμικὸ ἴσος καὶ πολὺτροπο, ποῦ δὲν ἔχει ὅμως ψυχικὰ, ποῦ δὲν ἔχει τὴ συναισθησὴ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς γοητείας του. Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ δύναμις καὶ γοητεία τῆς ζωῆς—κι' αὐτὸ φαίνεται πῶς τὸ κατανόησαν βαθύτατα οἱ Ἕλληνας τραγικοί—ὑπάρχει ἀκριβῶς μέσα στὴ σύγκρουση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ μοῖρα του, μέσα στὴν πάλη ἐναντίαν στὶς σκοτεινὲς δυνάμεις ποῦ θυσοδομοῦν ἐντὸς του καὶ γύρω του, μέσα στὸ ἀνοιγμα τῆς πορείας πρὸς τὴν ἠθικὴ γνῶση καὶ τὸ φῶς. Κι' αὐτὴ τὴν πορεία, τὴν ἐπίπονη ἀλλὰ γοητευτικὴ, τὴ γεμάτη δέος καὶ ἔκσταση, εἶναι ποῦ ἐπιχειροῦν κυρίως οἱ ἀρχαῖοι τραγικοὶ μὲ τὸ ἔργον τους, ἕνα ἔργον ποῦ καταυγάζου οἱ καθολικὲς καὶ αἰώνιες ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ θερμαίνει τὸ πάθος γιὰ τὴν ὡμορφίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Γιαυτὸ, καὶ τὰ σύμβολά τους εἶναι ἀθάνατα καὶ τὰ ἔργα τους δὲν θὰ παύουσι ποτὲ νὰ συγκινοῦν καὶ νὰ συγκλονίζου τὴν ἀνθρωπότητα—γιατὶ ἀκριβῶς οἱ ὑποθέσεις τους δὲν περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὰ μικρά, τὰ ἐπικαιρά, τὰ παροδικὰ καὶ τὰ ἐφήμερα, ἀλλὰ γύρω ἀπὸ τὰ μεγάλα, τὰ βασικά, τὰ ἀφθάρτα, καὶ τὰ αἰώνια. Ποτὲ δὲν ἀσχολήθησαν οἱ ἀρχαῖοι τραγικοὶ μὲ αὐτὸ ποῦ σήμερα ὀνομάζουμ ὁ δὲν, λογοτεχνικὴ, πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ. Εἶδαν τὸν ἀνθρώπον ὅχι σὰν τὴν ἐφήμερη προσβολὴ μιᾶς στιγμῆς, ἀλλὰ σὰν τὸ αἰώνιον ὄν, τὴν καθολικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ θαύματος τῆς δημιουργίας. Κι' ἔτσι τὸν πῆρανε μὲ τὶς βασικὰς ἀρετὰς καὶ τὶς βασικὰς κακίας του καὶ τὸν στήρανε ἀντιμέτωπον τῆς μοίρας του, ἀντιμέτωπον τοῦ θεοῦ, ἀντιμέτωπον τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν νόμων. Ἀπὸ τῆς θέσης αὐτῆς ὁ ἀνθρώπος δὲν παύει—εἴτε σὰν Προμηθεὺς ἐναντίον τῶν θεῶν, εἴτε σὰν Ἀντιγόνη ἐναντίον τῶν ἀτελῶν ἀνθρωπίνων νόμων, εἴτε σὰν Οἰδίποδας ἐναντίον τῆς σκοτεινῆς μοίρας του—νὰ ἀγωνίζεται,

νά ἀντιδικεῖ πρὸς τὸ πεπρωμένον του ἢ νά ὑποτάσσεται στοῦ θεῖου, ὄχι ὅμως σάν εὐτελὲς καὶ ἄβουλον ὄν, ἀλλὰ σάν φωτισμένος ἠθικός νοῦς καὶ ἐλεύθερον δημιούργημα.

Βέβαια, εἶναι ἀδύνατο νά κατανοηθῆ τὸ ἀρχαῖο θέατρο, ἂν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸ θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ὸ μ ὦ θ ο καὶ τῆ θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ῆ ἠ θ ι κ ῆ π α ρ ἄ δ ο σ η, πού τὸ ἐδημιούργησε. Μονάχα ἀπ' αὐτὴν φωτίζεται ἀπ' αὐτὴν ἀντλεῖ ἀπ' αὐτὴν ξεκινᾷ καὶ σ' αὐτὴν ἐπιστρέφει. Δὲν πρέπει ὥστόσο νά θεωρηθῆ τοῦτο μειονέκτημα. Γιατί ὁ θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ὸς μ ὦ θ ος κί ἢ ἠ θ ι κ ῆ π α ρ ἄ δ ο σ η εἶναι, μὲ μικρὲς παραλλαγές, κοινὰ γνωρίσματα σ' ὅλες τὶς ἀναπτυσσόμενες θρησκείες, ἢ δὲ θρησκευτικότητά εἶναι κοινὸ χαρακτηριστικὸν ὄλων τῶν πολιτισμένων λαῶν. Ἀπεναντίας, αὐτὸ καταδεικνύει περισσότερο τὴν καθολικότητα τοῦ ἀρχαίου δράματος, τοῦ ὁποῖου ἡ ἠθικὴ βάση, πηγάζοντας μέσα ἀπὸ τὴν ἀρχαία φιλοσοφία καὶ θρησκεία, ὑφίσταται ἀκόμη καὶ σήμερα, κί' ἀπλῶναι τὶς ρίζες τῆς μέσα στους θρησκευτικούς κώδικες ὄλων τῶν λαῶν, πού εἶναι κοινοὶ στὶς βασικὲς ἠθικὲς ἀναζητήσεις καὶ ἀξιολογήσεις τους.

Τὸ θέμα ὅμως εἶναι ἀνεξάντλητο καὶ θά χρειασθῆ νά ἐπανέλθουμε κάποτε ἀπὸ τῆ στήλη αὐτή, γιὰ νά δοῦμε πῶς οἱ ἠθικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἀξίες τοῦ ἀρχαίου δράματος προβάλλονται καὶ ἀξιολογοῦνται μέσα στὴν ἀνήσυχη ἐποχὴ πού ζοῦμε σήμερα.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ

V

Ποτήρι, χρυσοπότηρο, χρυσὸ ποτήρι θᾶμα,
στὶς χάντρες σου αἰχμαλώτισες τὴν ὁμορφιά τῆς πλάσης,
μαντῆλι χρυσοπλούμιστο μ' ἀστέρια καὶ μὲ τούλιες,
μὲ τὰ καρᾶθια θάλασσες, ἔυθους μὲ τὰ κοράλια,
περβόλια μὲ χρυσομηλιές, βουνοπλαγιές μ' ἀμπέλια,
παρτέρια μ' ἀνθοθησαυρούς, λαγγᾶδια μὲ βρουσοῦλες,
ποτάμια φιδοπλόκαμα, λίμνες καθρεφτισμένες,
Ποτήρι, χρυσοπότηρο, τὰ πάντα ἔχεις σκλαθῶσει.

Πίνω γουαῖα καὶ φτερουγῶ, παίζω γλυκὰ τῆ γλῶσσα
καὶ χώνουμαί μες τοὺς χυμοὺς σά μέλισσα μὲς τ' ἄνθος.
Μυρίζομαι τὸ μύρο σου κί' ὁ χτύπος τῆς καρδιάς μου
κομμάτια γίνεται, σκορπᾷ καὶ δένεται μὲ τ' ἄστρα.
Καὶ σὲ κοιτάει τὸ μάτι μου, τὸ βλέφαρο βουλεύει
μὲς τὰ πολλὰ τριαντάφυλλα καὶ νοιώθω τὸν ἑαυτὸ μου
μικρὴ νά γίνεται σκιά καὶ μέσα σου νά πέφτει,
μ' ἐσὲ νά δένεται σφιχτά, νά γίνεται μιὰ οὐσία.
Χαίρε! κρασί ροδόσταγμα, ποτήρι κρασοδόχη.

Χαίρετε! στόματα ἐκλεχτά πού γεύεστε τὸν ἥλιο,
τῆ θάλασσα κί' αὐτὴ τῆ γῆ μὲ τοῦ κρασιοῦ τῆ στάλα.
Ψηλῶστε τὰ ποτήρια σας ὡς πάνω στοῦ φεγγαρίου,
τσουγκρίστε μὲ τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα τὰ ποτήρια,
πιέτε σ' ὑγεία τοῦ Θεοῦ πού στάθηκε λεβέντης,
καρδιά χρυσάφι ἀναλυωτό, ψυχὴ μαργαριτάρι,
κί' ἐπλάσε τοῦτο τὸ πιωτό, τὴν ἀφραστὴ ὁμορφάδα,
πού μετατρέπει τὸν πηλὸ σὲ πέταγμα φτερούγας
καὶ πάει τὸν ἄνθρωπο μεμιᾶς στῶν οὐρανῶν τὰ μέρη.

Γειά σου, λεβέντη μου Θεέ! Πίνω γιὰ σένα πρῶτο
καὶ σπάζω τὸ ποτήρι μου μόνη νά μείνει ἡ εὐχή μου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

(Ἀπὸ τὴν βραβευθεῖσαν εἰς τὸν Φιλολογικὸν Διαγωνισμὸν
Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ' Συλλογὴν «Ἀποθεώσεις»).

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ Κ' Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Μένει πάντα ολοζώντανο μέσα στα βάθη τῆς ψυχῆς μου ἐκεῖνο τὸ καλοκαιριάτικο δειλινό, στὰ 1908, ποὺ ἀληθόριστα κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσκληπιοῦ. Μὲ συντρόφευεν ὁ Τάκης Ταγκόπουλος καὶ πῆγαινα νὰ γνωρίσω προσωπικὰ τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ.

Μόλις εἶχα φτάσει τὴν ἴδια μέρα τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ Χάρκοβο τῆς Ρωσσίας, καὶ τὸ θεωροῦσα κάτι σὰν προσκύημα, σὰν τάμα, τὴν ἴδια τὴ μέρα ποὺ θὰ ἔφτανα στὴν Ἀθήνα νὰ μιλήσω μὲ τὸν Ποιητὴ ποὺ ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ μου χρόνια στὴ Βιέννη καὶ τὰ δυὸ χρόνια τῆς ξενιτιάς ποὺ εἶχα περάσει στὰ χιόνια τῆς Ρωσσίας χάριζε μέσα στὴν ψυχῆ μου μὲ τοὺς στίχους του τὸ φῶς καὶ τὴ θαλπωρὴ τῆς μακροσυμένης πατριδας.

Ἔτσι μὲ θαθεῖα, μὲ θρησκευτικὴ θὰ ἔλεγα συγκίνηση καὶ μὲ ἀφραστο χτυποκάδι ἀνηφόριζα τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας καὶ καθὼς ἀτρίψαμε στὴν ὁδὸν Ἀσκληπιοῦ, ξαγνάντεψο τὰ δυὸ μικρὰ μπαλκονάκια τοῦ ἀπεινοῦ σπιτιοῦ τοῦ Παλαμᾶ.

Στὸ ἕνα ὁ Ποιητὴς καθόντανε ἀκουμπώντας στὸ ἕνα χέρι τὸ κεφάλι του καὶ ρέμβαζε κοιτάζοντας πρὸς τὸ Λυκαθηττό!

Ἔτσι δὲ μᾶς ἀντελήφθηκε παρά ἀφοῦ ἀνεβήκαμε τὰ λίγα μαρμάρια σκαλοπατία τῆς εἰσόδου καὶ χτυπήσαμε τὸ κουδούνι τοῦ σπιτιοῦ.

Μᾶς ἀνοιξεν ὁ ἴδιος τὴν πόρτα καὶ πέρασε ὁ ἕνας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου, ἐγὼ κλαίοντας σχεδὸν καὶ φιλώντας του τὸ χέρι.

Μὲ ἤξερεν ἄλλως τε καὶ μὲ παρακολουθοῦσε ἀπὸ πρὶν καὶ δυὸ χρόνια, γιατί ἡ εἶχα γράψει ἀπὸ τὸ Χάρκοβο μερικὰ γράμματα, ἐκφράζοντας του τὸ θαυμασμό μου γιὰ τὸ ἔργο του καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» ποὺ εἶχα διαβάσει λίγους μῆνες προητέρα.

Τοῦ εἶχα γράψει καὶ γιὰ τίς ἰδέες του ἐπάνω στὴ δημιουργία Ἑλληνικῆς μουσικῆς, τὰ σχεδιά μου, τὰ καλλιτεχνικά μου ὄνειρα καὶ σ' ὅλα εἶχεν ἀπαντήσει μὲ ἀγάπη, μὲ καλοσύνη, μὲ συγκατάβαση ποὺ μόνο οἱ ἀληθινὰ μεγάλοι εἶναι σὲ θέση νὰ χαρίζουν στοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους.

Ἔτσι ἡ προσωπικὴ μας γνωριμία δὲν εἶχε κανένα τυπικὸ χαρακτήρα κ' εὐθὺς ἀμέσως πῆρε τὸ χαρακτήρα μιᾶς ἐγκάρδιας κα' στενῆς φιλίας ποὺ κράτησε τριάντα πέντε ὀλόκληρα χρόνια ὡς τὴ μέρα τοῦ θανάτου του.

Χωρὶς νὰ τὸν βλέπω καὶ τόσο συχνά, βρισκόμουν πάντα κοντὰ του μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου καὶ τὸν ἔνοιωθα τόσο σιμὰ στὸ ἔργο μου καὶ στὴν προσπάθειά μου, ὥστε νὰ μοῦ φαίνεται πῶς ὅλα οὐτὰ τὰ χρόνια βρισκόμουν πάντα μαζὺ του ἀχώριστα δεμένους στὰ μεγάλα τῆς τέχνης τὰ χρεπετάγματα.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς σ' ὅλες τίς κάποιες μου καλλιτεχνικὲς προσπάθειες ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς βρέθηκε πάντα δίπλα μου, ἐμψυχωτῆς, παραστάτης, ὁδηγός.

Ἀμέσως ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι τοῦ 1908, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη μου «Μουσικὴ βραδεῖα» μὲ ἔργα μου ποὺ δόθηκε στὴν Αἴθουσα τοῦ Ὁδῆου Ἀθηνῶν καὶ ποὺ εἶχε δημιουργήσει τόσο θόρυβο, ὁ Παλαμᾶς μ' ἕνα του ποίημα ποὺ μὲ προσφωνοῦσε μὲ τοὺς στίχους:

«Γεῖά σου, Καλέ, χαρὰ σου
σὰ ροδοχάραμα τὸ μῆνυμά σου...».

ψύχωσε τὸν ἀγῶνα μου καὶ μοῦ χάρισε τὸν πολυτιμότερο στέφανο δάφνης τῆς ζωῆς μου.

Ἔτσι ἡ ἐπίδραση τοῦ Παλαμᾶ στὴ μουσικὴ μου σταδιοδρομία στάθηκε τεράστια ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ποὺ ἔνοιωσα μέσα στὴν ψυχῆ μου ν' ἀναδεύεται τὸ κάποιον μουσικὸ μου δαιμόνιον καὶ δυνάμωνε ὄλο καὶ πεοισσότερο ὕστερα κ' ἀπὸ τὴν προσωπικὴ μου γνωριμία ὡς τὸ θάνατό του καὶ πάντα ὡς σήμερα.

...

Τρεῖς στάθηκαν οἱ Θεοὶ ποὺ ἐπίστεψο καὶ ὡς σήμερα πιστεύω: στὴ μουσικὴ ὁ Ριχάρδος Βάγνερ, στὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικά ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, στὴν ποίηση ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς.

Γιὰ μένα καὶ οἱ τρεῖς μένουν ολοζώντανοι μέσα στὴν ψυχῆ μου κ' ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του διαμόρφωσε τὴν καλλιτεχνικὴ μου ἐξέλιξη καὶ ἀποκρυστάλλωσε τὴ μουσικὴ μου σκέψη.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλους ὁ Παλαμᾶς. Ἡ τέχνη μου εἶναι τόσο συνυφασμένη μὲ τὴ δική του, ὥστε νὰ εἶμαι βέβαιος πῶς χωρὶς Αὐτὸν ἡ μουσικὴ μου δὲν θὰ εἶχε

πάρει ούτε τὸ χαρακτήρα, οὔτε τὸν ἔθνικὸ ρυθμὸ πού πήρε καὶ θὰ ἔμενε μιὰ οιαδήποτε μουσικὴ ἐνὸς Ἑλληνος συνθέτου πού θὰ ἔγραφε μιὰ κάποια ξενότροπη μουσικὴ Γερμανικῆς ἢ Ἰταλικῆς τεχντροπίας, ὅπως τόσοι ἄλλοι πρὶν ἀπὸ αὐτόν.

Καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου ὄχι μόνο ἡ δική μου μουσικὴ ἀλλὰ καὶ τῶν περισσότερων νεώτερων Ἑλλήνων μουσουργῶν ἢ μουσικῆ, καὶ αὐτῶν ἀκόμη πού δὲ στάθηκαν τόσο κοντὰ στὴν Παλαμικὴν ἰδέα ἢ δημιουργία θὰ ἔπαιονε διαφορετικὸ δρόμο χωρὶς τὴν Κωστὴ Παλαμᾶ.

Γιατὶ ἕνας μεγάλος ποιητής, ὅπως ὁ Παλαμᾶς, ἀχτιδοβολαίει τὴ θερμὴ τῆς δημιουργικῆς του πνοῆς ὄχι μόνο στὸ στενὸ κύκλο τῆς ποίησης καὶ τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ γενικότερα σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς τέχνης καὶ τῆς διανοήσεως.

Κι' ὅπως ὁ Γκαίτε ἄθελά του ἀκόμη, καὶ χωρὶς νὰ νοιώθει τὴ βαθύτερην ἀξία τῆς μουσικῆς τους, ἐμπνέει ἕνα Μπετόβεν κ' ἕνα Σούμπερτ, πού γεφυρώνουνε τὴν κλασσικὴ μουσικὴ τῆς πατρίδας τους πρὸς τὴ νεώτερη τῆς ἐξέλιξη, ἔτσι καὶ ἡ ἐπίδραση τοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ στὸ θεμέλιωμα τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς εἶναι, ὅπως πιστεύω, πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὴν ὅλη τῆς ὑπόστασι.

Κι' ὄχι γιατί πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συνθέτες μας ἔχουνε γράψει πάνω σὲ στίχους τοῦ Ποιητῆ μερικὲς ἀπὸ τὶς καλύτερες μουσικὲς τους σελίδες, ὅσο καὶ κυρίως γιατί ἡ ὅλη προσπάθεια τῆς νέας Ἑλληνικῆς μουσικῆς δημιουργίας χωστάει τὰ φτερά της, τὰ ἔθνικιστικὰ της ἰδανικά, τὴν ὅλη τῆς ἀνάτασι στὴν Παλαμικὴν Ἰδέα.

Τὸ συνταίριασμα καὶ τὸ πλάτεμα τῆς Ἑλληνικῆς δημοτικῆς μελωδίας, τοῦ δημοτικοῦ μας ρυθμοῦ, τῶν τρόπων καὶ τῶν ἤχων τῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς, γιὰ τὴ νεώτερη παγκόσμια μουσικὴ ἀντίληψη καὶ τεχντροπία, βρίσκονται σὲ ἄμεση ἀναλογία μὲ τὴ θείαν αἴσθησι πού ἐχάρισεν ὁ Ποιητῆς στὴν Ἑλληνικὴ ποίηση, ἀκολουθώντας τὸ δεκαπεντασύλλαθο καὶ τοὺς ποιητικoὺς ρυθμοὺς τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, διαμορφώνοντας τὴ γλώσσα μας σὲ ὑπέροκαλλον ὄργανο κατάλληλο νὰ ἐκφράσει τὰ πιὸ βαθυστόχαστο νοήματα καὶ νὰ μᾶς ξανοίξει τοὺς θησαυροὺς τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς του!

Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς μπορούμε καὶ ἐμεῖς οἱ λίγοι πού ἀγωνιστήκαμε μὲ πίστη καὶ μὲ ἐλπίδα γιὰ τὴ νεοελληνικὴ μουσικὴν ἰδέα καὶ πού νιώσαμε κι ἀγαπήσαμε βαθειὰ τὸν Ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του, νὰ πιστεύουμε πὼς σ' αὐτόν καὶ στὴν ἀθάνατη πνοή του στίχου του χρωσάμε τὸ πιὸ γερό, τὸ πιὸ ἐξελίξιμο ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς μουσικῆς μας προσπάθειας.

Τὴν πνοὴν αὐτὴ δὲ θὰ τὴ βροῦμε μόνο στὰ τραγουδία τῶν Ἑλλήνων μουσουργῶν πού γράψανε μουσικὴ πάνω σὲ παλαμικοὺς στίχους.

Θὰ τὴ βροῦμε πρὶν ἀπ' ὅλα σὲ Ἑλληνικὲς μουσικὲς συνθέσεις μεγαλύτης κ' εὐρύτερης ἐμπνευσης καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, σὲ συμφωνίες, σὲ ἔργα μουσικῆς δωματίου, ἀκόμη καὶ σὲ μελοδράματα.

Ἄν προσέξουμε τὰ ἔργα αὐτά, θὰ δοῦμε πὼς συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ οἱ συνθέτες τους, γυρεύοντας τὸ δρόμο τους πρὸς τὶς κορυφές τῆς νεοελληνικῆς μούσας, φωτίζονται ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς πού ὁ Ποιητῆς ἔδωσε γιὰ νὰ φωτίσει στὸν αἰῶνα τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν Ἑλληνικὴ τέχνη.

Δὲν ἔχω ἀμφιβολία πὼς κάτι ἀνάλογο θὰ συμβαίνει καὶ μὲ τὶς ἄλλες ὥραιες τέχνες, τὴ ζωγραφικὴ καὶ τὴν γλυπτικὴ καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἀκόμη, ὅπου ἕνας Ζάχως μπορεῖ κανεὶς νὰ πεί, πὼς ὑλοποιεῖ τὴν Παλαμικὴν Ἰδέα στὸ στέρεο φόντο τῆς πλοστικῆς γραμμῆς.

Ἄν ρίξουμε μιὰ γρήγορη ματιὰ στὸ ἔργο τῶν συνθετῶν μας, θὰ δοῦμε πὼς ὅσα εἶπα παραπάνω δὲν εἶναι ἀπλή θεωρία.

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς συνθέτες μας ἀρκεσθήκανε σὲ μιὰν ἀπλή,—βᾶλεγα τῆς ρουτίνας—μελοποίηση τῶν στίχων τοῦ Παλαμᾶ, χωρὶς νὰ κάνουνε δική τους τὴ βαθύτερην οὐσία, τὴν ἸΔΕΑ τῆς Παλαμικῆς Ποίησης τὸ ἴδιον δὲ νιώσανε καὶ τὸ βάθος, τὴν ψυχὴ τῆς Ἑλληνικῆς λαϊκῆς μουσικῆς, οὔτε καὶ κάνανε καμιὰ σοβαρὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴ διαμόρφωσὴ τῆς.

Στὰ παλιὰ χρόνια, ὁ Σαμάρως γράφει τὸν Ὀλυμπιακὸ Ὕμνον (πάνω στοὺς θαυμαστοὺς στίχους τοῦ Παλαμᾶ «Ἀρχαῖο πνεῦμα Ἀθάνατο») καὶ ἐμπνέεται, μιὰ μουσικὴ πού θυμίζει πότε τὸ γνωστὸ μᾶρς τοῦ «Ταγχοῦζερ» καὶ πότε χωρωδία Ἰταλικοῦ μελοδράματος.

Ἀκούεται πολὺ εὐχάριστα καὶ ἐπιβλητικὰ, ἀλλὰ δὲν ἔχει καμιὰ ἐπαφή οὔτε μὲ τὸ ἀρχαῖο, οὔτε μὲ τὸ νεώτερο Ἑλληνικὸ πνεῦμα.

Ὁ Λαυράγκας πάλι, ἀργότερα, γράφει τὸν «Ὑμνον τῆς Εἰρήνης» πάνω στοὺς στίχους τοῦ Παλαμᾶ. Μᾶς χαρίζει ἕνα τραγούδι μὲ μιὰ ὥραία κ' εὐγενικὴ μελωδικὴ γραμμὴ, ποῦ θὰ ταίριαζεν ὅμως περισσότερο σὰν ἀριετία παλῆς Ἰταλικῆς Ὀπερας, παρά στοὺς στίχους τοῦ Παλαμᾶ.

Πολὺ πιὸ κοντὰ στὴν Παλαμικὴν Ἰδέα βρίσκεται ὁ Γεώργιος Λαμπελέτ. Ὅχι τόσο γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς στίχους τοῦ «Ὑμνου τῆς Εἰρήνης» ποῦ μελοποίησε κι αὐτός, ὅσο γιὰτὶ ἡ ὅλη του μουσικὴ προσπάθεια τὸν φέρνει στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν προδρόμων τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς δημιουργίας.

Ἀπὸ τοὺς σχετικὰ νεώτερους, ὁ Πετρίδης ἔχει μελοποιήσει ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Τάφος» καὶ τὶς «Τρεῖς Καπέλες» ἀπὸ τὴν Πολιτεία καὶ Μοναξιά.

Βέβαια, μέσα στὸ ὅλο σημαντικό σὲ ποσότητα καὶ ποιότητα ἔργο τοῦ Πετρίδη, τὰ δυὸ αὐτὰ τραγούδια παίρνουνε μιὰ σχετικὰ μικρὴ θέση, ἀλλὰ τὸ μουσικὸ τους ἄρωμα βρίσκεται πολὺ πιὸ κοντὰ στὴν ψυχὴ τοῦ Παλαμικοῦ στίχου.

Ἐξ ἄλλου, τὴν παλαμικὴ πνοὴ θὰ τὴ βροῦμε διάχυτη στὰ μεγάλα συμφωνικὰ ἔργα τοῦ Πετρίδη καὶ ἰδιαίτερος τὸ ὁρατόριό του ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ποῦ δόθηκε πέρσι στὸ Θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

Ἔνας ἄλλος ἀπὸ τοὺς πωτεργάτες τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς, ὁ Πονηρίδης ἔχει γράψει μουσικὴ πάνω σὲ δυὸ τετραστίχα ἀπὸ τὸν «Κύκλον τῶν τετραστίχων» ποῦ δυστυχῶς δὲν τὰ γιώρισα ἀκόμη.

Γνωρίζω ὅμως τὸ ὄρατιόστον πρελούδιο του γιὰ πιάνο ποῦ ἔχει ἐμπνευσθεῖ ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς στίχους τοῦ Παλαμᾶ «Γιαννιώτικα, Συμυδιώτικα, Πολίτικα, μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα...» καὶ ποῦ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα τῆς μικρῆς φιλολογίας τοῦ πιάνου ποῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἡ νεοελληνικὴ μουσικὴ.

Ὁ Μητρόπουλος πάλι πιστεύει στὸ διεθνισμό τῆς μουσικῆς καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πῶς νιώθει τὴν ὁμορφίαν τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, οὔτε καὶ τὴν προσπάθεια τῶν συνθετῶν μας.

Τὸ δημιουργικὸ του ἔργο λιγοστό, ἀντίθετα πρὸς τὴ θαυμαστὴ του ἐπίδοση ὡς διευθυντὴ ὀρχήστρας.

Ἀπὸ τὸ λιγοστὸ αὐτὸ ἔργο, ἀρκετὸ εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ ξένη φιλολογία καὶ γραμμένο μάλιστα ἐπάνω σὲ ξένη γλῶσσα (Beatrice, Fables de LaFontaine). Ὅμως τὸ καλλίτερο, τὸ ὠραιότερο καὶ τὸ εἰλικρινέστερο ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὁ Μητρόπουλος τὸ χρωστάει σ' ἕνα ποίημα τοῦ Παλαμᾶ, τὴν «Κασσιανή».

Ἔνας ἄλλος συνθέτης ποῦ ἔχει ἐπίσης προσφέρει ἀρκετὰ στὴν ἰδέαν τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὁ Λεβίδης, μᾶς ἔχει χαρίσει μιὰν ὥραία μελωδίαν μὲ συνοδείαν ὀρχήστρας πάνω σὲ στίχους τοῦ Ποιητῆ εἶναι τὸ «Κυπαρίσι» ἀπὸ τὶς «Ἐκοτὸ φωνές».

Ὁ Βαλτετσιώτης τὸ «Σ' ἀγαπάω», ὁ Ἀλμπέρτης, ὁ συνθέτης τοῦ «Ἐρωτόκριτου», ἔχει μελοποιήσει τὸ «Ὅλοι κριτάδες μου» κ' ἔχει γράψει καὶ μιὰν ὥραϊαν ὑπόκρουση γιὰ ὀρχήστρα στὸ «Πάει τὸ ταξίδι φτάσαμε» ἀπὸ τὶς «Ἐκοτὸ φωνές» κι αὐτός.

Ἔνας ἄλλος νεώτερος μουσουργός, ἀλλὰ ἀπὸ κείνους ποῦ πρόσφεραν ἤδη μιὰ σημαντικὴ συμβολὴ στὴν Ἑλληνικὴ Μοῦσα, ὁ Ἀντίοχος Εὐαγγελάτος, ἔχει γράψει μιὰ σειρά ἀπὸ πέντε τραγούδια παρμένα κι' αὐτὰ ἀπὸ τὶς «Ἐκοτὸ φωνές» γιὰ μεσόφωνη κι' ὀρχήστρα. «Πάρτε καὶ φέρτε με ψηλὰ στὰ Καρπενήσια», «Μέσ' στοῦ χειμῶνα τὴν κορδιά», «Ἀγιάντια στὸ παράθυρο», «Γραμματικὴ μὲ τὸ χαρτί» καὶ «Δεκάξη χρόνον ἤμουνα» καθὼς καὶ ἄλλα τραγούδια μὲ πιάνο τονισμένα εἰς στίχους τοῦ Παλαμᾶ.

Ἐξῶ ὅμως ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτὰ, ὁ Εὐαγγελάτος, στὰ μεγαλείτερης ὀκλής συμφωνικὰ του ἔργα, μᾶς δίνει ἕνα φωτεινὸ παράδειγμα τῆς μετουσίωσης τῆς Παλαμικῆς Ἰδέας στὴ γλῶσσα των, ὅπως στὴν «Εἰσαγωγή σ' ἕνα δράμα», τὸ «Ἐπιτύμβιο», καὶ τὶς «Παραλλαγές ἐπάνω σ' ἕνα δημοτικὸ τραγούδι» γιὰ ὀρχήστρα.

Ἐπίσης ἀπὸ τοὺς νεώτερους ὁ Φραγκόπουλος ἔχει γράψει δυὸ τραγούδια ἀπὸ τὸν «Τάφος» μὲ συνοδείαν ὀρχήστρας, ὁ Μιχάλης Βούρτσης, ἕνας νέος συνθέτης μὲ ἐξαιρετικὸ ταλέντο, τὴν «Ἑλλάδα» καὶ τὸ «Γέρο Ζητιάνο» ἀπὸ τὸν «Κύκλον τῶν Τετραστίχων», ὁ Γεωργιάδης τὴ «Βελανιδιά» καὶ μιὰ σειρά ἀπὸ ὑπεκρούσεις, ὁ Θεόδωρος Καρνωτάκης, ὁ μουσικός, μιὰ σειρά ἀπὸ τραγούδια, ἀκόμη καὶ ὁ Κανταρτζίδης, ὁ ἐρασιτέχνης μουσουργός τῆς Θεσσαλονίκης, ἔχει μελοποιήσει τὴν «Κασσιανή» ἀπὸ τοὺς «Βωμούς», τὸ ἴδιο καὶ ὁ Σῶτος Βασιλειάδης καὶ ἄλλοι ποῦ ἴσως μοῦ διαφεύγουν αὐτὴ

τή στιγμή. Έξ άλλου ένα παιδί τῆς Κύπρου ὁ Σόλων Μιχαηλίδης ἔχει γράψει γιὰ ὀρχήστρα τὸ «Πανηγύρι τῆς Κακάβας» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ «Δωδεκάλογο» ποῦ ἐξετέλεσθη μετ' ἐπιτυχίᾳ ἀπὸ τὴν Κρατικὴν ὀρχήστρα στὸ Ὠδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἄλλὰ καὶ σὲ συνθέτες ὅπως ὁ Μάριος Βάρβογλης, ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς, ὁ ἐξάρετος συνθέτης τοῦ «Βασιλῆα Ἀνήλιαου» Ἀνδρέας Νεζερίτης, ὁ Ζώρας, ὁ Παπαϊωάννου, ὁ Καζάσογλου, εἴτε θρῖσκομε εἴτε δὲν θρῖσκομε στὸ ἔργο τοὺς στίχους τοῦ Παλαμά, πάντα θὰ νοιώσουμε τὴν πνοὴ τῆς Παλαμικῆς Ἰδέας νὰ περνάει μέσο ἀπὸ τοὺς ἤχους τῶν καλλίτερων ἔργων τῶν.

Μέσα στὴ σειρά τῶν συνθετῶν ποῦ παράταξα λείπει τὸ δῶμα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πιὸ θαυμαστοὺς δημιουργοὺς ποῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ: Τοῦ Αἰμίλιου Ριάδη.

Ὁ Ριάδης, ὁ κατ' ἐξοχὴν τραγουδιστὴς—μουσικός, ἔγραφε ἢ μάλλον αὐτοσχεδίαζε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τοὺς στίχους μαζὺ μετ' τὴν μουσικὴ τῶν τραγουδιῶν του. Λιγοστὰ τραγούδια ἄφησε γραμμένα σὲ στίχους ἀπὸ γνωστοὺς ποιητῆς, ἰδίως τοῦ Μαλακάση καὶ τοῦ Πάλλη. Ἀσφαλῶς ὅμως ὁ ἀηδονόλαος τραγουδιστὴς, ποῦ μετ' ὅσον αὐθορμητισμὸν ἀνέβασε τὸ τοπικὸ μακεδονικὸ χρῶμα τῆς λαϊκῆς μουσικῆς σ' ἓνα ὑπέροχα ἐνιαῖο ἐκφραστικὸ σύνολο συγχρονισμένο μετ' τὴν νεώτατη διεθνή τεχντροπία, ἀκολουθοῦσε συνειδητὰ, ἢ ἀσυνείδητα τὰ Παλαμικὰ καλλιτεχνικὰ ἰδεώδη.

Γιὰ νὰ συμπληρώσω τὴν σειρά τῶν συνθετῶν ποῦ τὸ ἔργο τοὺς εἶναι συνηφασμένο μετ' τὸ μεγάλο Ποιητὴ καὶ τὸ στίχο του, εἶμισι δυστυχῶς ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναφέρω καὶ τὸν ἑαυτὸ μου.

Τὸ ἔργο μου, ὅλο μου τὸ ἔργο, ὅτι καὶ νᾶναι, κ' ἂν ἔχει κάτι ποῦ ν' ἀξίζει νὰ τὸ προσέξει κανεὶς, κάτι ποῦ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ ζήσει μιὰ μέρα μέσα στὸν κύκλο τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, τὸ χρωστάει στὸ μεγάλο Ποιητὴ καὶ στὸν ἐθνοπλάστη στίχο του.

Νέος, παιδί ἀκόμα, γνωρίζω μερικoὺς ἀπὸ τοὺς «Ἰάμβους καὶ Ἀναπαιστούς» σπαρμένους σὲ περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια, καὶ συνεπαίρνομαι ὀλόκληρος.

Τὴ «Μαύρη Λάμια» τὴν εἶχα μελοποιήσει ἀκόμη σπουδαστὴς στὸ Ὠδεῖο τῆς Βιέννης.

Τὴ «Γριὰ Ζωή» τὴ γράφω στὰ 1907, δάσκαλος τῆς μουσικῆς στὸ Χάρκοβο τῆς Ρωσσίας.

Τὴν «Ἐλιά» γιὰ γυναίκα ἰαχορδία καὶ ὀρχήστρα τὸ ἴδιο.

Καὶ ὁ θαυμασμός μου γιὰ τὸν Παλαμά κορυφώνεται σὲ θρησκεία καὶ πίστη ἀληθινή, ὅταν ἐκεῖ στὴν ξενιτεία παίρνω τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου».

Ξανοίγω μέσα μου ἓνα ὀλόκληρο μουσικὸ καὶ ποιητικὸ κόσμον. Μετ' βγάξει ἔξω ἀπὸ τὴν κλασσικὴ μουσικὴ ἀνατροφή μου, ἀπὸ κάθε συμβατισμὸ. Ὅλο καὶ ἀποδιώχνω τὴν ψυχικὴν ἐπίδραση τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ, προσπαθώντας νὰ κρατᾶω μόνον τὶς τεχνικὲς του κατακτήσεις. Κ' ὕστερα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ μου γνωριμία μετ' τὸν Ποιητὴ καὶ μετ' τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, νιώθω τὸ ἔργο μου ὅλο καὶ πιὸ στενὰ ἰδεολογικὰ συνηφασμένο μετ' τὴν Παλαμικὴν Ἰδέα, ἀκόμα κ' ὅταν δὲν ἐξαρτᾶται ἅμεσα ἀπὸ τοὺς στίχους του.

Ἔτσι καὶ ἡ «Συμφωνία τῆς Λεβεντιάς» εἶναι Παλαμικὴ καὶ ἡ «Ρωμαϊκὴ Σουίτα» ποῦ τὸ φινάλε τῆς εἶναι γραμμένο πάνω στοὺς στίχους «Στὴς θάλασσας ἐπάνω τὰ νερά», ἓνας τεχνίτης μετ' μουσλὸ καὶ γνώση, ἀγῶνα εἶχε φοβερὸ παλᾶτι ξακουστὸ νὰ θεμελιώσῃ καὶ ἡ συμφωνία τῶν «Ἀνιδεῶν καὶ τῶν καλῶν ἀνθρώπων» εἶναι Παλαμικῆς, ὅπως Παλαμικός εἶναι ὁ «Πρωτομάστορας» μετ' τὰ γύφτικα μοτίβα του, ποῦ ἴσως νὰ μὴ τᾶβρισκα ἂν δὲν ἤξερα τὸ «Δωδεκάλογο». Ὅπως Παλαμικὸ εἶναι καὶ τὸ «Τρίπτυχόν» μου γιὰ ὀρχήστρα, ποῦ γράφτηκε γιὰ νὰ θρηνησῇ ἓναν ἄλλο μεγάλο Ἑλληνα, μιὰ ἄλλη μου ἰδεολογικὴ λατρεία, καὶ ποῦ ἡ Μοῖρα ἔφερε νὰ ἐκτελεστῇ γιὰ πρώτη φορὰ ἴσια-ἴσια τὴν ἡμέραν τῆς ταφῆς τοῦ Ἑθνικοῦ μας Ποιητῆ, σὰν εὐλαβικὸ μνημόσυνο τοῦ συνθέτη.

Ἐξω ὅμως ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτά, ἦταν φυσικὸ πῶς καὶ οἱ στίχοι ποῦ ἔχω μελοποιήσει τοῦ Παλαμά εἶναι ἀρκετοί, καὶ ἀποτελοῦνε σημαντικότερο μέρος τοῦ δημιουργικοῦ μου ἔργου.

Ἐχω συνθέσει ὡς τώρα ὀλόκληρες τὶς δυὸ πρώτες σειρὲς τῶν «Ἰάμβων καὶ Ἀναπαιστων» γιὰ μιὰ φωνὴ καὶ ὀρχήστρα. Τὸ «Σ' Ἀγαπῶ» καὶ τὰ «Μαγιοβότανα», Δεκατέσσερα τετράστιχα ἀπὸ τὸν «Κύκλο τῶν Τετραστίχων» γιὰ μιὰ φωνὴ καὶ βιόλα.

Δέκα τραγούδια από τους «Πεντασύλλαβους» για μιὰ φωνή καὶ πιάνο. Πέντε τραγούδια ἀπὸ τὸ τέταρτο βιβλίο τῆς «Πολιτείας καὶ τῆς Μοναξιάς» γιὰ μιὰ φωνή κι' ὀρχήστρα ἢ πιάνο. Τὰ «Κάποια λογάκια» ἀπὸ τὴ «Βραδυνὴ φωτιά» γιὰ μιὰ φωνή, κλαρίνο καὶ ἄρπα. Τρία Δεκατετράστιχα μὲ ὑπόκρουση ἐγχόρδων καὶ φλάουτο, τὸ «Ἐμπρός» γιὰ χορωδία καὶ πνευστά, γραμμμένο στὴν ἀρχὴ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Τὴν «Ἐλιά» γιὰ γυναικία χορωδία καὶ ὀρχήστρα. Τὴν «Ἀνοιξιά» σχολικὸ τραγούδι καὶ τέλος τῆ γνωστῆ ὑπόκρουση μὲ ὀρχήστρα στὴ «Στέλλα Βιολάντη».

Ἐξ ἄλλου τὰ «Λόγια τοῦ Γύφτου» ἀπὸ τὸ «Δωδεκάλογο», τοῦ ἀπὸ καιρὸ ἔχω ἀρχίσει νὰ τὰ δουλεύω σὰν ὁρατόρια γιὰ ἀπαγγελία, σόλα, χορωδία καὶ ὀρχήστρα, ἐν ξέρω ἂν θὰ προφτάσω — τὸ μεγάλο κολλιτεχνικὸ ὄραμα τῆς ζωῆς μου — νὰ τὰ τελειώσω, ὅπως δὲν ξέρω ἂν θὰ προφτάσω νὰ γράψω καὶ τὶς ὑπόλοιπες δυὸ σειρές τῶν «Ἰάμβων» ἢ «Φύση κρύβει» καὶ «Οὐραίνια» καθὼς καὶ τὴν «Παλαμικὴ συμφωνία» μὲ ὀρχήστρα τοῦ μόλις ἔχω ἀρχίσει.

Αὐτὰ γιὰ τὴ μιὰ πλευρὰ τῆς σχέσης τοῦ Παλαμά μὲ τὴ Μουσικὴ, τὴν πλευρὰ τῆς βαθείας του ἐπίδρασης στὴν ὅλη διαμόρφωση καὶ τὸ ζετύλιγμα τῆς νεοελληνικῆς δημιουργίας.

Ἴσως ὅμως θὰ εἶχε κάποιον ἐνδιαφέρον νὰ μιλήσει ἕνας μουσικὸς καὶ γιὰ τὴν ἐπίδραση, τὴ θέση τοῦ παίρνει ἡ μουσικὴ μέσα στὴν Παλαμικὴ ποίηση, στὸν Παλαμικὸ στίχο.

* * *

Ὅταν νέος στὴν ξενιτειὰ πρωτοδιάβαζα τὸν πρόλογο τοῦ «Δωδεκάλογου» καὶ δὲν εἶχα ἀκόμη καμιά προσωπικὴ ἐσπῆ μὲ τὸν Ποιητὴ, πίστευα πὼς ἐξ εἶχε σοβαρὲς τεχνικὲς μουσικὲς γνώσεις. Τόσο ὁ τρόπος τοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴ μουσικὴ τὸν εἰδεινε μουσικὰ καταρτισμένο καὶ κατατοπισμένο.

Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ προσέξει πὼς μιλάει στὸν πρόλογο τοῦ «Δωδεκάλογου» γιὰ τὶς «παραλλαγές», τὶς variations, λέγοντας «τὰ μουσικὰ κεντρίδια ποῦ κεντάει ὁ μουσικὸς ἀπάνω στὸ ἀπλὸ καὶ κλασικὸ θέμα ἐνὸς μεγάλου του δασκάλου» ἢ γιὰ τὴν τσιγγάνικη μουσικὴ, γιὰ νὰ δεῖ πὼς ἕνας γνώστης τῆς μουσικῆς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὰ χαρακτηρίσει μὴ πιὸ μεγάλη ἀκριβολογία καὶ σαφήνεια παρ' ὅλη τὴν ἀνθισμένη ποιητικὴ γλῶσσα τοῦ προλόγου.

Ὅταν ὅμως γνώρισα προσωπικὰ τὸν Ποιητὴ, διαπίστωσα πὼς δὲν εἶχε καμιά τεχνικὴ μουσικὴ κατάρτιση καὶ πὼς ὅλα αὐτὰ ἔβγαζαν ἀπὸ τὴ διαίσθηση τῆς μεγαλοφυΐας του.

Αὐτὴ τὸν ἔκανε νὰ ὁραματίζεται καὶ νὰ περιγράφει μὲ τέτοια θαυμαστὴ παραστατικότητα τὰ κατὰστανα καὶ τὰ μπουγάζια τῆς Πόλης καὶ τόσους ἄλλους τόπους ποῦ δὲν εἶχε δεῖ ποτέ του κι αὐτὴ τὸν ἔκανε νὰ μιλάει καὶ γιὰ τὴ μουσικὴ μὲ μιὰ ἀκρίβεια καὶ ὀξύτητα πραγματικοῦ γνώστη τῆς τέχνης τῶν ἤχων.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, κανένας ἄλλος Ἕλληνας ποιητῆς, ἴσως καὶ ξένος, ἔξω ἀπὸ τὸν Γκαίτη, δὲν ἐτραγούδησε, δὲν ἀνέβασε τὴ Μουσικὴ σὲ σύμβολο νέας ζωῆς, ὁμορφιάς καὶ λεβεντιάς ὅπως ὁ Παλαμάς.

Δουλεύτες ὁ Γύφτος καὶ χαλκιάς, παρατάει τὸ καμίνι του γιὰ νὰ γίνεῖ Λαλητής.

Καὶ ὅλοι μὲ καλοῦσαν καὶ μὲ πρόσταζαν.

Ταίριασέ τὴν ἄξια, λαλητή,

μὲ τὰ ξεφαντώματά μας,

τοῦ ζουρνὰ σου τὴ φωνή!

Ἄηδιασμένοι κάνει συντρίμια τὸ ζουρνὰ του καὶ τὸν πετάει στὸ δρόμο. Ἀποσταμένος κι' ἀπὸ τοῦ χαλκιά τὰ πλάσματα, κι' ἀπὸ τὰ πανηγύρια κι' ἀπὸ δικούς του καὶ ξένους, βρίσκει μιὰ μέρα ἕνα θαυμαστὸ βιολί, κληρονομία τοῦ γέροντος ἄσκητη. Παίρνει τὸ βιολί κι' ἀρχίζει νὰ βαράει σὲ δαῦτο καινούριους πρωτόφαντους σκοποὺς καὶ «βρίσκεται σὰ νέος ἄνθρωπος».

Ὅμως οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς του δὲν τὸν νοιώθουν:

Ποιὸς εἶν' αὐτὸς μὲ τὸ βιολί

Ποῦ δὲν εὐφραίνει τὴν καρδιά μας

Κι' ἀνάφτε μεσ' στὰ σωθικά μας

Τὸ ξάφνισμα μὲ τὴν ὀργή;

Μὰ τὰ παιδιά, οἱ «μελλούμενοι ἄνθρωποι» γοητεύονται ἀπὸ τὸ παίξιμό του κι' αὐτὸ τοῦ φτάνει.

Μέσα στὸν ὑπέροχο συμβολισμό καὶ στὴν ποιητικὴν ἔξαρση τοῦ ἔργου, μὲ τί

διαίσθηση ξεχωρίζει ο Ποιητής και χαρακτηρίζει τη δυναμικότητα, την απόδοση των δυο οργάνων, του ζουρνά και του βιολιού!

Και πώς δίνει στο βιολί μιὰ κυρίαρχη θέση, μιὰ θείαν απόστολή, πού πλάθει ένα καινούριο ψυχικό και συναισθηματικό κόσμο!

Ἄλλὰ μήπως στὸν «Κύκλο τῶν Τετραστίχων» στὸ πρῶτο—πρῶτο τετράστιχο δὲν παραλληλίζει τοὺς στίχους μὲ χορδὲς βιολιού:

Καὶ σὰ νὰ παίζω μὲ τετράχορδο βιολί.

Ὁ στίχος αὐτὸς μούδωσε πρῶτος τὴν ἰδέα νὰ δώσω στὴ σειρά τῶν τετραστίχων πού μελοποίησα γιὰ συνοδεία ἀντὶ τὸ καθιερωμένο πιάνο μόνο μιὰ βιόλα!

Ἄν μού ἐπέτρεπεν ὁ χρόνος, πόσα παραδείγματα δὲ θάχα νὰ ἀναφέρω τῆς τόσο ποιητικῆς ἀλλὰ καὶ τεχνικῆς ἀκριβόλογης ἐξαρσης τῆς μουσικῆς τέχνης, ἢ τῶν μουσικῶν οργάνων, τῆς ἀρμονίας, τοῦ τραγουδιοῦ πού φτάνουν ὡς τὴν ἀποθέωση τῆς Μουσικῆς!

Μέσα σὲ τέσσερις στίχους πῶς μιλάει γιὰ τὴ φλογέρα καὶ τὴν ἀντιδιαστέλλει στὴν ἄρπα μὲ ἀπόλυτο χαρακτηρισμὸ τῶν δύο οργάνων!

Φλογέρα τοῦ θουοῦ, κ' ἀπὸ τὴν Ἑπειρο ὡς τὴν Κρήτη
καθάρια κελαίθει κ' ἢ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μαζὶ σου.
Πῶς ἡ ἀδασκάλευτη κ' ἢ ἀπλὴ ξαφνίζει μουσικὴ σου
τὴν ἄρπα, ὅπου σοφὰ τὰ χέρια παίζουν τοῦ τεχνίτη.

Τί νὰ πρωτοθυμηθῶ; Τὴν τόσο ποιητικὴ συμβολὴ τοῦ γιὰ τὰ παραμῦθια καὶ τὰ «συνοξάρια» τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς στοὺς «Πεντασύλλαβους», ἢ τὸ Λυράριον τῶν «Βωμών» ἢ τὰ λαΐτα μοτίβ τῶν στίχων, πού κάθε τόσο ξεαναγυρίζουνε καὶ μᾶς φαίνονται σὰν ὑπόμνηση τῆς Μοίρας! «Γλυκονυχτὶ ἀνοιξιὰτικη, μιὰς μπόρας προμηνύτρα» ἢ τὸ μοναδικὸ τὸ «Νίκαρα» τῆς «Τρισεύγενης» μὲ τὸ βιολί του!

Πῆρα ἔτσι βιαστικὰ καὶ πρόχειρα μέσα ἀπ' τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου, μερικὰ ἀπὸ ὅσα σχετικὰ μὲ τὴ Μουσικὴν εἶχα κρατήσει, πού τὴν τραγούδησεν ὁ μεγάλος Ποιητής, γιὰ νὰ δεῖξω πόσο βαθειὰ τὴν εἶχεν ἀγαπήσει καὶ τί ὀργανικό, θὰ ἔλεγα, ρόλο παίζει μέσα σὲ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν ἐμπνευσή του ἢ γλώσσα τῶν ἤχων.

Μ' αὐτὰ δὲ θέλω νὰ πῶ πῶς εἶναι καὶ τόσο εὐκολὸς ὁ στίχος τοῦ Παλαμά γιὰ μελοποίησι. Δὲν «προσφέρεται» ὅπως ὁ στίχος τοῦ Μαλακάση ἢ τοῦ Πορφύρα κὶ ἀκόμα πιὸ πολὺ τοῦ Πάλλη σὲ μιὰν ἀπλὴ, εὐκολὴ καὶ ἄβιαστη μελωδία.

Ἡ μουσικὴ στὸν Παλαμικὸ στίχο εἶναι θάλαγα πιὸ πολὺ ἀρμονία, καμιά φορὰ καὶ πολυφωνία, συχνὰ ρυθμικὸς δυναμισμὸς, χρῶμα, φόντο, παρὰ μελωδικὴ ἐξωτερικεῖα.

Τὴ μελωδία πρέπει νὰ τὴ «βγάλει» ὁ συνθέτης, νὰ τὴ διαισταθεῖ μέσα ἀπὸ τὸ συμφωνικὸ σύνολο τῆς Παλαμικῆς ποιητικῆς σύνθεσης καὶ νὰ τῆς δώσει τὴν πλαστικὴ μορφή πού θὰ τὴ μετουσιώσῃ σ' ἓνα ἀδιάσπαστο σύνολο μὲ τὸ Λόγο.

Αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὴν αἰτία, νομίζω, πού πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μουσουργοὺς μᾶς προτιμήσανε τὴν ὀρχήστρα, ἀντὶς τὸ καθιερωμένο πιάνο γιὰ φόντο στὴ μελοποίησι τοῦ Παλαμικοῦ στίχου, καὶ γενικὰ προσπαθήσανε συχνὰ νὰ ξεφύγουνε ἀπὸ τὴ γνωστὴ φόρμουλα τοῦ ἀπλοῦ Lied μὲ τὴν ἀφελή καὶ εὐκολὴ μελωδικὴ του γραμμῆ.

Σ' ἀντιστάθμισμα ὅμως τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἔντασης, πού πρέπει νὰ καταβάλλει ὁ συνθέτης γιὰ ν' ἀποδώσῃ τὴ βαθύτερην ἔννοια τῆς Παλαμικῆς ποίησης, πῶσος κόσμος καινούριος ἀπὸ πρωτόφαντες ἀρμονίες κ' ἀπὸ μελωδίες ἀπόκοσμες θὰ τραγουδήσῃ στὴν καρδίᾳ τοῦ μουσουργοῦ, ὅταν ξέρεῖ καὶ μπορεῖ νὰ τὶς ἀκούσῃ ν' ἀναδύονται μέσα ἀπὸ τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὸ βάθος τῶν στίχων τοῦ Ποιητῆ!

Κὶ ὅλοι ἐμεῖς οἱ κάποιοι καὶ ὅσοι ἐργάτες τῆς Νεοελληνικῆς Μουσικῆς Ἰδέας, πού νοιώσαμε, ἀγαπήσαμε καὶ πιστέψομε τὸν Ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του, θὰ τὸν βλέπουμε πάντα μὲ τὰ «μάτια τῆς ψυχῆς μας» σὰν ἓνα πελώριο φωτεινὸ φῶρο πού θὰ ὀδηγήσῃ τὸν Ἕλληνα Τεχνίτη μέσα ἀπὸ τὴν τρικυμισμένη θάλασσα τῆς δημιουργικῆς του προσπάθειας.

Θὰ μᾶς φέρνει ἀπὸ τὰ σκοταδερά νερὰ πρὸς τὰ ὀλόφωτα λιμάνια, πού πίσωθὲ τους βρίσκονται τὰ κορφοβούνια τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς τέχνης!

* * *

Ἀγαπητοὶ φίλοι, τὸ ταξίδι μου αὐτὸ στὴν ὠραία καὶ παλλόμενη ὀλόκληρη ἀπὸ

Ἐλληνισμό θαυμαστή Κύπρῳ, καθώς μὲ ἔφερε προχθὲς στὴ μικρὴ μυρωμένη Πολιτεία τῆς Πάφου, μοῦ ἔλαχε νὰ νοιώσω μιὰν καινούρια καὶ βαθειὰ συγκίνηση.

Κατὶ ἀιάλογο μ' ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἐνοιώσεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅταν ἦρθε στὴν Ἀθήνα νὰ διδάξει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ κι ἀντίκρουσε τὸ βωμὸ «ἀγνώστω Θεῷ».

Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ἐκεῖ δὲν ἀντίκρουσα βωμὸν ἀγνώστω Ποιητῇ, ἀλλὰ πραγματικὸ βωμὸ ἀφιερωμένο στὸ μεγάλο μας Ἐθνικὸ Τραγουδιστῇ. Βρῆκα ὅλη τὴ μικρὴ πολιτεία νὰ δονεῖται ἀπὸ τοὺς στίχους, τὴν πνοή, τὴν ποίηση, τοῦ Ποιητῆ τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων.

Ἔτσι ἡ Κύπρος προπροεῦεται καὶ ἐδῶ ἀπὸ ὅλη τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ μᾶς δίνει ἓνα φωτεινὸ μάθημα ὄχι μόνο γιὰ τὸ καθήκον μας στὴν ἱερὴ του μνήμη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴ καὶ μορφωτικὴ δύναμη τοῦ στίχου του.

Καὶ βλέπω πὼς στὸν τόπον αὐτὸ μελετᾶται μὲ τόση προσήλωση καὶ θρησκευτικότητά, θὰ ἔλεγα, τὸ ἔργο Του, δὲν ἔχω τίποτε νὰ διδάξω, ἀλλὰ μάλλον νὰ διδαχτῶ.

Γι' αὐτὸ τὰ λόγια μου αὐτὰ ἄς τὰ πάρετε σὰν ἓνα ξεχειλίσμα θαυμασμοῦ καὶ λατρείας πρὸς τὸν Ποιητῇ, ποῦ μοῦ στάθηκε πάντα ὁδηγός, ἐμπνευστὴς καὶ πρότυπο σ' ὅλη τὴν κάποια μου μουσικὴ δημιουργία.

Τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ θὰ εἶναι, γιὰ μᾶς τοὺς μουσικούς πάντα, τὸ θεῖο βιολί, τοῦ γέρου τ' ἀσκητευτῆ ἢ κληρονομιά, ποῦ κολουμάστε μιὰ μέρα νὰ θαρῆσουμε καὶ νὰ ταιριάσουμε καινούριους σκοπούς:

Κι' ἀπὸ τοὺς γύρω μας τοὺς ἤχους,
κι ἀπ' τὰ τραγούδια τῆς φυλῆς
νὰ πλέξουμε ἀπάνω στὸ βιολί μας
τὴ μουσικὴ μας».

Εἶναι οὐτὸ τὸ ἔργο τὸ Παλαμικὸ ποῦ ὅσο τ' ἀγναντεύεις σοῦ ζυπνάει τὴ συλλογὴ!

Μὴν ὑπάρχουν;

Μὴ δὲν εἶναι ὄνειρα καὶ οἱ θεοί;

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

(Διάλεξη, ποῦ δόθηκε στὴ Λευκωσία, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ε.Π.Ο.Κ., στὶς 23 Μαΐου 1952).

Π Ρ Ο Σ Μ Ο Ν Η

Ἀπόψε στὸ πουπουλένιο στρῶμα τῆς Σκέψης
λικνίζονται οἱ λογισμοί μου ἠδονικά,
καὶ τὰ βλέφαρά μου τὰ κουρασμένα
προσμένουν τὸν ὕπνον γλυκὰ νὰ τὰ σφαλίσει.
Ἔξω τὸ μισοφέγγαρο ἀντιπαλεύοντας ἠρωϊκὰ
μὲ τοὺς ἱριδισμούς τῆς δύσης, πασκίζει
τὸν ἀπολογισμό νὰ κάνει τῆς ἡμερήσιας πορείας
καὶ νείρεται μαζί μου μιὰ νέα φεγγαβολή:
Ἄλφωτη Αὐγούλα καὶ μεγαλόπρεπο ἓνα Ἥλιο,
τὸ σπόρο νὰ ζεστάνει τῆς ζωῆς, ποῦ ἐγκυμονεῖ θαθεῖα
στῆς διψασμένης γῆς τὴ γόνιμη μήτρα.
Χιλιόχρωμη Ἄνοιξη καὶ μυγδαλιές νυμφοῦλες,
φλύαρα πετούμενα καὶ τ' ἀγεράκι, ποῦ φυσᾶ
στὰ κλώνια τ' ἀνθισμένα τὰ μυστικὰ τους γλυκομιλοῦν

Λιγόχρονο τὸ Σήμερα κατηφορίζει
στ' ἀναρθρο Αὔριο. Βάραθρο νᾶναι
ἢ ὑπερούσιο μάννα νὰ θρέψει
τὴ Ζωὴ νὰ μὴ σθῆσει τόσο ἄδοξα;

Τὰ κουρασμένα βλέφαρα σφαλοῦνε.

ΑΓΙΣ ΜΟΡΤΑΛΗΣ

Η ΔΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ

Δυὸ λόφοι, ὁ ἓνας στὴν ἀνατολὴ κι' ὁ ἄλλος στὴ δύση, ὑψώνονταν στὰ πλευρὰ τῶν χωραφῶν ποὺ ἀποτελοῦσαν ὀλόκληρο κάμπο ἀπλωμένο ἀπὸ τὸ βορρὰ στὸ νότο μέχρι τὸ δημόσιο δρόμο, ὅπου ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Στυλλιά. Στὸ βορρὰ, ἀπὸ τὶς ποδιές τοῦ βουνοῦ κι' ὕστερα, ἦταν κάμπουσες σκάλες χωράφια τοῦ Στυλλιά ποὺ σταματοῦσαν στὰ σύνορα τῶν χωραφῶν τοῦ Θησέα, κι' ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ πάλι ἓνα χωράφι τοῦ Στυλλιά ὅπου ἦταν καὶ τὸ σπίτι του.

Ὁ Θησέας, ἄξιος γεωργὸς κι' αὐτὸς ὅσο κι' ὁ γείτονάς του, εἶχε περιποιημένα τὰ χτήματά του μὲ δῆμματα πέτρινα ψηλά, γιὰ νὰ συγκρατοῦν τὴν ἰλύ, ποὺ κουβαλοῦσαν τὰ νερὰ τῶν βροχῶν.

Ὅλα τὰ χωράφια ἐδῶ ἀπλώνονταν μέσα στὴ ρηματιά, ποὺ σχηματίζαν οἱ δυὸ λόφοι, ποὺ βρίσκονταν δεξιὰ κι' ἀριστερά τους. Ὅμως τοῦ Θησέα ἡ γῆ ἦταν χαμηλότερα ἀπὸ τοῦ Στυλλιά καὶ μὲ τὰ δῆμματα τὰ γερά καὶ ψηλά ποὺ εἶχε κάμει συγκρατοῦσε τὰ νερὰ τῶν βροχῶν κι' ὅλο τὸ λίπασμα ποὺ κοτέβαιναν ἀπὸ τὰ ὄρη δυνάμωνε τὴν παραγωγικότητά της.

Ὁ Στυλλιάς εἶχε προσπαθήσει νὰ κόψει τὰ νερὰ τῶν βροχῶν μέσα στὰ δικά του χωράφια φτιάχνοντας δῆμματα κι' αὐτὸς. Ὅμως τὸ μέρος ποὺ κρατοῦσε ἡ γῆ του ἦταν κατωφέρεια, τὸ ἄνοιγμα τῶν λόφων ἐδῶ ἦταν πλατύ, καὶ δεξιὰ κι' ἀριστερά τῶν χημάτων του ὑπῆρχαν ἐχτάσεις δασικῆς γῆς. Μολονότι ἔκομεν ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ τοῦ παραχωρήσει τὸ Δασονομεῖον αὐτὲς τὶς ἐχτάσεις, δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ ἔτσι τὰ νερὰ τῆς βροχῆς ξεχειλίζουν ἀπὸ τὰ χωράφια του κι' ἐπαιρναν τὰ θαυμάσια φυσικὰ λιπάσματα, ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὰ ὄρη, μέσα στὰ χωράφια τοῦ Θησέα.

Τὴ φετεινὴ χρονιά ἡ γεωργία εἶχε πετύχει ἐξαιρετικὰ καὶ μέσα στὰ χωράφια τοῦ Θησέα τὰ σιτάρια, ψηλά ἴσα μὲ ἀνάστημα ἀνθρώπου, ἀπλώνονταν ἐπιδειχτικά. Ὅσοι τὰ βλέπανε τοὺς ἐπίαε θαυμασμὸς κι' ἔλεγαν:

—Μάσιαλλα τῆς σποράς. Εἶς' εὐτυχῆς, κουμπάρε Θησέα. Νὰ καπνίσεις τὰ σιτάρκα σου.

Δυὸ τρεῖς κουβέντες τὶς ἄκουσε κι' ὁ Στυλλιάς καὶ μέσα του ἐνοιωσε νὰ σφίγγει τὴν καρδιά του κατ' ἑστὸν τὸ κεφάλι του ἀνέβαινε αἷμα. Ἔμενε καὶ κοίταζε ὅσους ἐθάμαζαν τὰ σπαρτὰ τοῦ Θησέα σὰν ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἀναγούλες, τὸν ἐπίανε μιὰ τρεμούλα κι' ὕστερα ἤθελε νὰ κλάψει. Τὴν τελευταία φορὰ ποὺ ἄκουσε τοὺς χωριανοὺς νὰ μιλοῦν γιὰ τὰ σπαρτὰ τοῦ Θησέα καθάλιξε τὸ γαϊδούρι του καὶ πῆγε στὸν κάμπο γιὰ νὰ ἐπθεωρήσει τὰ σπαρτὰ του. Ἐπέρασε πρῶτα ἀπὸ τὰ ἄλλα του χτήματα, λιγάκι νοτιότερα τοῦ σπιτιοῦ ποὺ εἶχε κοντὰ στὰ χωράφια τοῦ Θησέα, κι' ἔδωκε ἓνα γύρο. Παντοῦ ἐδῶ τὰ σιτάρια καὶ τὰ κριθάρια ἦσαν ἓνα θάμα. Ἐχτάσεις μεγάλες σκεπασμένες μὲ τὸ θεῖο φυτὸ τῆς Δήμητρας, ἐπρόσφεραν στὸ μάτι καὶ στ' αὐτὴ τὴ γοητεία. Ἀπὸ τὸν ὀλόχρυσο ἥλιο ποὺ πλημμύριζεν ἀπὸ φῶς τὶς θάλασσες, τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση, τὰ στάχυα ἐπαιρναν τὴ λάμψη τοῦ ἀνοιχτοῦ χρυσαφιοῦ καὶ λικνιζόμενα ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι ποὺ φυσοῦσεν ἀπὸ τὴ δύση, τρίβονταν τὸνα ἀπάνω στὸ ἄλλο καὶ γέμιζαν τὸ κενὸ ἀπὸ γλυκὺ μονότονο θρόισμα.

Ὁ Στυλλιάς στάθηκε στὴν ἄκρη τῶν σπαρτῶν του κάμποσιν ὄρα καὶ προσπάθησε νὰ παρηγορηθῆ μὲ τὴ χαρὰ τῆς ἐπιτυχίας του ἐδῶ, μὰ δὲ μπόρεσε. Μέσα στὸ νοῦ του ἦταν ἡ ἱστορία τῶν δημάτων τοῦ Θησέα, ἡ ἄρνηση τοῦ Δασονομεῖου νὰ τοῦ παραχωρήσει τὶς ἐχτάσεις τῆς δασικῆς γῆς ποὺ τὸν ἐμπόδιζαν νὰ καλιτερέψει τὴν περιουσία του, καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ κόσμου γιὰ τὰ σπαρτὰ τοῦ Θησέα.

—Ὅρα καλὴ σου, Στυλλιά, ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ δίπλα του.

—Καλῶς τὸν θκειὸν τὸν Νικήταν, ἀπάντησε ὁ Στυλλιάς στὸ γέρο, ποὺ καθάλαρξεν κι' αὐτὸς σὲ γαϊδούρι ἤλθε κι' ἐστάθηκε κοντὰ του.

—Ἐν καλὰ μάσιαλλα, Στυλλιά, ἐν καλὰ. Λίγη ζούραν ἔχουν μέσα μέσα μονιχὰ, μὰ φταιομεν ἐμεῖς ποὺ ἔν' ἐκαθαρίσαμεν τὸν σπόρον.

—Σπερμένα εἶσι ὁ Θησέας, οἱ ἐμεῖς. Εἶς τὰ σιτάρκα του, θκειὲ Νικήτα;

—Ὅϊ, Στυλλιά, ἐν τὰ εἶα, μάχω τα ἀκουστά. Ἐμ προκομμένος ἄνθρωπος ὁ ξάερφος σου. Θρέφει τον ἡ δουλειά. Εἶα τὰ δῆμματα του ποῦκαμεν τζι' ἐθάμμασα. Κάστρα ὀλάν!

Ὁ Στυλλιάς ἔσκυψε μπροστά του, ἐχτύπησε τὸ γαϊδούρι του μὲ τὴν ἄκρη τοῦ σχοινοῦ του στὰ πισινὰ γιὰ νὰ ξεκινήσει, κι' ὅταν τὸ ζῶο κινήθηκε, εἶπε μὲ κομμένη φωνή:

- “Άμε στό καλό, θεκεῖ Νικήτα.
 —Φκαριστοῦμεν. Πάεις ὡς πάνω, ἄ;
 —Νναί, θεκεῖ Νικήτα.

Καὶ ὁ Στυλλιάς ἔκαμε κατὰ τὸ βορρῆά, ἐπῆρε ἕνα μονοπάτι ἀνάμεσα στὰ σπαρτὰ λάμνοντας ὀλοένα νευρικά τὸ ὑποζύγιό του κι' ἐπροχώρουσε στὰ χωράφια τῆς ποταμοσιάς. Ἄπὸ ἕνα ὄχτο, μέσα ἀπὸ κάτι σχοινιές, πέταξε μπροστὰ στὸ γαϊδούρι του μιὰ φραγκολίνα καὶ τὸ ξάφνιασε. Ὁ Στυλλιάς λίγο ἔλειψε νὰ πέσει κάτω, ἐθῶμωσε μὲ τὴ φραγκολίνα, ἐχτύπησε μὲ τὴ γροθιά του τὰ πιασινὰ τοῦ γαϊδάρου του κι' ὕβρισε τοὺς κυνηγούς πού δὲ φρόντισαν νὰ ἐξολοθρέψουν αὐτὰ τὰ πουλιά, πού τρέφονται ἀπὸ τὰ «στέοματα» τοῦ κόσμου καὶ κάθονται μέσα στὰ σπαρτὰ καὶ «ἐπιπάζουν» ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Πέρσι —θυμάται— μιὰ φραγκολίνα πάλε, τὸν καιρὸ τοῦ θέρους, πέταξε μπροστὰ στὴ γυναίκα του καὶ τὴν ἔκαμε νὰ τρομάξει.

Σὰν ἔφτασε στὸ σπίτι του, ἐπέζεψε, «ἐσοσίαισε», δηλαδὴ ἔδεσε τὸ γαϊδούρι του μέσα στὸ χόρτο γιὰ νὰ τρώει, κι' ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὴν ἀκρὴ τοῦ δυτικοῦ λόφου κατὰ τὰ σιτάρια του. Περνώντας ἀπὸ τὰ σιτάρια τοῦ Θησέα ἔμεινε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, μὲ τὴν καρδιά βαρετὴ καὶ μὲ μάτι γεμάτο πίκρα ἐκοίταξε. Τὰ «μαυροθέρια» τοῦ γειτόνου του ὑψώνονταν περιγελαστικά μπροστὰ του καὶ τὰ στάχυα τοὺς μεαστὰ, ἔγεραν σὰ νὰ τὸν στραβοκοίταζον, ὅπως κι' ὁ Θησέας ὅταν τὸν ἐβλεπε.

Στὴν ἀκρὴ τῶν σπαρτῶν του ὁ Στυλλιάς ἐκάθησε βαρετὸς πάνω σὲ μιὰ πέτρα καὶ συλλογιόταν. Δεξιὰ κι' ἀριστερὰ οἱ ἐκτάσεις τῆς βασικῆς γῆς μὲ τὰ λίγα ἀόρατα κείτονταν ἐκεῖ σὰν ἐχθροὶ στὴν ἡσυχία του. Μέσα στὴν σκέψη τοῦ Στυλλιά ἐνοχοὶ γιὰ τὴν ἀρνηση τοῦ ἀρχιδασονόμου νὰ τοῦ παραχωρήσει αὐτὴ τὴ γῆ βρέθηκαν οἱ δασοφύλακες, πού δὲν ἔστειλαν μιὰν ἔκθεση ὑπέρ του. Πῶς νὰ κάμει ἄραγε νὰ πετύχει ἔκθεση ὑπέρ του; Ἄναρωτιόταν ἔτσι, ὅπότε θυμῆθηκε τὸν πεθερὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἕνα πονηρὸ γέρο, πού κατάφερε νὰ πάσει τίτλο γιὰ ἕνα κομμάτι φαλακρὸ δάσος σ' αὐτὴ μάλιστα τὴν περιοχὴ. Ὁ δασοφύλακας πού ἦτον τότε στὸ χωριὸ μετετέθη καὶ τώρα εἶναι ἄλλος στὴ θέση του. Ὁ γέρος τότε ἔλεγε πῶς τὰ κατάφερε νὰ πάσει τίτλο διότι ἡ γῆ πού εἶχε ζητήσει δὲν εἶχε πάνω τῆς δίδου δάσος. Ὁμως... Ἄς εἶναι. Ἄμα ἐπιστρέψει στὸ χωριὸ θὰ φροντίσει νὰ φιλέψει τὸν δασοφύλακα καὶ θὰ συμβουλευθῇ τὸ συμπεθερὸ του.

Ὁ νοῦς τοῦ Στυλλιά δουλεύει ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα λιγνὴ ὥρα κι' ὕστερα πάλι πάει πάνω στὰ σπαρτὰ καὶ τὰ χωράφια τοῦ Θησέα μὲ τὰ δῆμματα τὰ ψηλὰ καὶ γερά, πού συγκρατοῦν τὰ νερὰ τῶν βροχῶν πού κουβαλοῦν τζάμπα λίπασμα ἀπὸ τὰ ὄρη. Συλλογιέται καὶ φέρνει στὸ νοῦ του τὴν ἐποχὴ πού ζοῦσε ὁ πατέρας του κι' ὁ παππούς του κι' ἔρχονταν καὶ δούλευαν ἐδῶ. Τότε τὰ χωράφια τοῦ Θησέα τὰ εἶχε ἀκόμη ὁ θεὸς του, ὁ πατέρας του Θησέα, καὶ τοῦ τάδωσε προίκα ὅταν τὸν πάντρεψε. Ἦταν ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἕνας δρόμος ἀνάμεσα στὰ χωράφια τοῦ Θησέα, πού ἀρχίζε ἀπὸ πάνω, ἔσχιζε ὅλη τὴ γῆ τοῦ ξαδέρφου κι' ἔσθηνε στὸ δικό του σπίτι. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ὁ θεὸς του δὲν εἶχε καμωμένα δῆμματα κι' ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας του —τὸ θυμάται καλὰ αὐτὸ— ἐκουβαλοῦσε τὰ δεμάτια τῶν ἐπάνω χωραφιῶν σ' ἁλώνι, πού εἶναι δίπλα στὸ σπίτι, μὲ καρρέττα. Κατόπι δὲν ξέρει πῶς συνέβη νὰ ἐπιτρέψει ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας του στὸν ἀδελφότεχνό του νὰ κάμει δῆμματα καὶ νὰ τοῦ κόμει τὸ δρόμο τῶν χωραφιῶν ὥστε νὰ περνᾷ ἀπὸ τὴν πλαγιά τοῦ ἀνατολικοῦ λόφου. Ὁ ἴδιος μόλις ἀπὸ πέντε χρόνια—ἀφότου πέθανε ὁ πατέρας του ἔχει τὰ χωράφια αὐτὰ στὸ χέρι του καὶ εἶν' ἀλήθεια πῶς πολὺν καιρὸ πρωτύτερα ὁ Θησέας εἶχε κάμει δῆμματα κι' ὁ μακαρίτης δὲν τὸν ἐμπόδισε. Ὁμως ἄραγε ἔχασε τὸ δικαίωμα διαβάσεως, τὸ «κοτέμι»; Καρέττα δὲν ἔχει, τὰ δεμάτια τῶν ἐπάνω χωραφιῶν τὰ κουβαλᾷ πάντα μὲ ζῶα κάτω στ' ἁλώνι, ὅμως γιὰ νὰ μὴ ζητήσει τὸ δικαίωμά του;

Μ' αὐτὲς τὶς σκέψεις ὁ Στυλλιάς ἐσηκώθη ἐπάνω, ἔκοψε ἕνα στάχυ ἀπὸ τὸ σιτάρι του, τὸ ἔτριψε μέσα στὴ φούχτα του, ἐφύσηξε κι' ἀνεμίστηκε ἡ φλούδα, ἀνάρταξε τὸ ξανθὸ σπῆρο μὲ τὰ δάχτυλά του, τὸν κοίταξε μιὰ στιγμὴ μ' εὐχαρίστηση κι' ὕστερα ἔριξε ὄλους τοὺς κόκκους μέσα στὸ στόμα του καὶ τοὺς ἔφαγε. Προχωρώντας κάτω κατὰ τὸ σπίτι του γιὰ νὰ βρεῖ τὸ γαϊδούρι του ἔκοψε κι' ἕνα στάχυ ἀπὸ τὸ σπαρτὸ τοῦ ξαδέρφου του, τὸν ἔκαμε κι' αὐτὸν σπειριὰ σιτάρι, ἐκοίταξε καλὰ τοὺς κόκκους πού γυάλιζαν ἀδρόι μέσα στὴ φούχτα του κι' ἀναστέναξε: Τὸ σιτάρι αὐτὸ ἦταν δυὸ φορὲς καλύτερο ἀπὸ τὸ δικό του.

Ἐπλησίασε τὸ γαϊδούρι του, ἔλυσε τὸ σχοινὶ ἀπὸ τὸ παλούκι ποῦ εἶχε μῆξει στὴ γῆ, καβαλλίκεψε κι' ἐπῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὸ χωριό. Πηγαίνοντας εἶδε νὰ ἔρχεται ἀπὸ ἓνα μονοπάτι ἀνάμεσα ἀπὸ σπαρτὰ ὁ γέρο Νικήτας κι' ἔσταμάτησε.

—“Ἄτε θεκιὲ Νικήτα πᾶμεν ἀντάμον τὸ χωρκό;

—Νναί γέ μου νὰ πᾶμε.

—Ἐν νὰ πάω τὸ Βαρῶσι, θεκιὲ Νικήτα.

—Ἄθ θέλ' ὁ Θεός;

—Ννὰ πάω νάβρω δικηόρο.

—Ἐκάμασ σου καμμιᾶς ζημιᾶμ μηκακό;

—“Οἱ. Ἐν νν' ἀγκαλέσω τὸθ Θησέα.

—Τὸ ξεερφοῦῖσ σου;

—Μάλιστα.

—Τζαί γιατί; Ἦντα τρέσει;

—Γιὰ τὸ πέρασμο. Ἐχτισεδὲ δῆμματα τζ' ἔκοψεμ μου τὸ δικιάβα ποῦχαν οἱ γονιοί μου πὸ μὲς στὰ χωράφια του.

Ἄθ θέλεις τὴμ παραντζελλιᾶμ μου πόφυε πὸ τοὺς δικηόρους τζαί πὸ τὶς κρίσεις, Στυλλιᾶ. Δὲν ἔχουν καλὸν τέλος τὸγ γιόκκαμ μου.

—“Οἱ θεκιὲ Νικήτα ἔχω το νὰ πάει τὸ μάλιμ μου, μὰ τὸ πέρασμοθ θέλω το.

Ἄθ θέλεις τὸν ξανακοίταξε καλὰ σὰ νάθελε νὰ βεβαιωθῆ ἂν σοβαρὰ ἔλεγε ὅσα εἶπε ὁ σύντροφός του κι' ἐλάμνησε δίχως νὰ πεῖ τίποτε πειᾶ. Ἐπειτα ἀνοιξαν ἄλλες κουβέντες κι' ἔτσι συνομιλώντας ἔφτασαν στὸ χωριό.

Ἄθ θέλεις τὸ σπιτί του ἐπῆγε στὴν ἀγορὰ τοῦ χωριοῦ, κι ἐκάθησε σ' ἓνα καφενέ.

—Κάμε μου ἓνα καφὲν ἐμέναν τζι' ἀρώτα τζαί τὸν κύριομ Μιχάλην ἦντα παίρνει. Εἶπε στὸν καφετζή δείχνοντας τὸ δασοφύλακα Μιχάλη, ποῦ ἀντιλαμβάνόμενος πὼς κάτι ἦθελε νὰ τοῦ πεῖ ὁ Στυλλιᾶς τὸν ἐκάλεσε νὰ καθῆσει κοντὰ του.

—Γιατί τζαί ποῦ λαλεῖς κουμπάρε Μιχάλη—εἶπε ὁ Στυλλιᾶς ἀφοῦ ἐπῆγε κι' ἐκάθησε δίπλα στὸ δασοφύλακα—ἔθελα νὰ σὲ ξαναρῶτηθω ἐσέναμ ποῦ ξέρεις καλλίτερα ἦντα πρέπει νὰ κάμω γιὰ τζεῖν τὰ κομαδάκια τὰ χωράφια ποῦμ μὲς στὸ δάσο. Ἦν ἀνάγκη πᾶσα νὰ τὰ κάμω δικὰ μου, κουμπάρε Μιχάλη, τζαί θέλω νὰ μὲ βοηθήσεις γιὰ τὸν τὴν ἱστορίαν τζι' ἔθ θὰ μείνει πάνω μου.

—Ἐχετε δίκαιον, κύριε Στυλιανέ. Ἐξανάπες μου τὴν ὑπόθεσιν ἀλλὰ ὁ προκάτοχος μου ἔδωκεν ἔκθεσιν ὅτι ἡ γῆ ποῦ ζητᾶτε ἔχει μῆσα ἀράτα τζι' ἐδὲ δύσκολο. Γιὰ... ἀπάντησε ὁ δασοφύλακας.

—Ἐε. Ἄφης τον τζεῖνον ποῦφυεν. Τώρα εἶσαι σοῦ στὰ πράματα, τζι' ἄμα θέλεις νὰ ἀσείεις τὴδ δουλλειᾶν ἐν εἰς τὸ σέρισ σου.

—Ἐν νεν τὸσον εὔκολον ὅσον νομίζεις.

—Ἐε. Τώρα ἄμα θελήσει ἡ ἀφεγκιά σου τὰ δύσκολα ἐγ γίνισκονται εὔκολα;

Ἄθ θέλεις τὸν δασοφύλακα ἐχαμογέλασε εὐχαριστημένος γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ χωρικοῦ κι' ἐρώτησεν ἔξαφνα:

—Πόσα εἶσαι ἀποφασισμένος νὰ ξοδοκιάσεις γιὰ τὸν τὴδ δουλλειᾶγ γιὰ;

Ἄθ θέλεις τὸν Στυλλιᾶς γύρισε καὶ τὸν εἶδε μιά στιγμὴ στὰ μάτια, ἔμεινε συλλοισμένος λίγη ὥρα κι' ὕστερα εἶπε:

—Πέντε λίρες.

—Καληνύχτα. Ἐν νὰ ξαναβρεθοῦμεν τζαί μιλοῦμεμ πάλε.

Εἶπε ὁ δασοφύλακας καὶ ἔφυγε γιὰ κάπου ποῦ τὸν εἶχαν ζητήσει.

* * *

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ ὁ Στυλλιᾶς ἔφυγε μὲ τ' αὐτοκίνητο γιὰ τὴν πολιτεῖα καὶ πῆγε στὸ γραφεῖο τοῦ δικηγόρου ποῦ τοῦ σύστησε ὁ Μουχτάρης τοῦ χωριοῦ του. Τοῦ εἶπε τὴν ὑπόθεσιν του, ὁ δικηγόρος τὴν ἔγραψε καὶ στὸ τέλος τὸν ρώτησε:

—Πὸς' ἀξίζουν τὰ χωράφια σου;

—Ἐδ δεκαπέντε σκάλες δικές μας.

—Νναί. Μὰ πόσ ἀξίζουν. Αὐτὸ θέλω νὰ μάθω.

Ἄθ θέλεις τὸν χωρικοῦ ἀνύποπτος γιὰ τὴν αἰτία ποῦ ρωτοῦσε ὁ δικηγόρος τὴν

χτημάτων του, καὶ καυχισιάρης, ὅπως ὅλοι οἱ γεωργοὶ ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν περιουσίαν τους, ἐπρόσθεσε:

— Δέκα λίρες τῆς σκάλα.

— Ὡστε ἑκατονπενήντα λίρες—εἶπε σημειώνοντας ὁ δικηγόρος κι' ἐσυνέχισεν ἀμέσως.— Τὰ χωράφια τοῦ γειτόνου σου; Αὐτὰ πὸς' ἀξίζουν;

— Τζεῖνα; Ἐν κομμάτιν καλλύττερα, ἦντα φελοῦν τὰ ψέματα. Βάρτα δώδεκα λίρες τῆ σκάλα.

— Πόσες σκάλες εἶναι;

— Κοσιδκού.

— Ἄρα εἰκοσιδύο ἐπὶ δώδεκα ἔχουσε διακόσιες ἐξήντα τέσσερεις λίρες. Καλὰ τίποτε ἄλλο.

— Πότε ἐν νᾶρτου τὰ μερκέζια;

— Σύντομα, πολὺ σύντομα.

— Βίαια τὴν ὑπόθεσιν νάκκου νὰ χαρῆς.

— Ἔννοια σου, ἔννοια σου. Σὲ λίγες μέρες τὰ μερκέζια θάρτου. Μείνε ἤσυχος.

— Τὸ λοιπὸν ἀφήνουμεν ὑγείαν.

— Στὸ καλὸ. Ὅλα θὰ γίνου ἐν τάξει μείνε ἤσυχος.

Δυὶ μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του στὸ χωριὸ ὁ Στυλλιάς εὗσθεν ὅτι ὅλα τὰ κυπαρίσσια ποῦ εἶχε φυτεμένα πρὶν τρία χρόνια κι' ἦσαν μιὰ χαρὰ ἐκεῖ στὸ ἐξοχικὸ σπιτι τοῦ, βρέθηκαν κομμένα σύρριζα καὶ τὰ σπαρτὰ του φαγωμένα ἀπὸ ζῶα μεγάλα. Ὑπεψιάσθηκε τὸ ξάδερφό του τὸ Θησέα καὶ τὸν κατ'ἀγγεῖλε στὴν ἀστυνομία, ὅμως κομμιὰ μαρτυρία ἐναντίον του δὲ βρέθηκε. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ ἕνας σκύλλος τοῦ Θησέα βρέθηκε ψοφισμένος.

Μετὰ λίγες μέρες ἦλθε ὁ ἐπίδοτης στὸ χωριὸ καὶ ὁ Θησέας ἔλαβε τὴ κλήση τῆς ἀγωγῆς τοῦ Στυλλιά γιὰ τὸ πέρασμα. Ἀνθρώποι μπῆκαν στὴ μέση γιὰ νὰ τοὺς συμβιβάσουν. Εἶπαν νὰ διορθωθῇ ὁ δρόμος τῆς πλαγιάς τοῦ λόφου κι' ἀπὸ τοὺς δυὸ μὲ ἕξοδα ἀπὸ μισὰ γιὰ νὰ περνᾷ καρρέττα. Ὁ Θησέας, πειὸ πρακτικὸς, ἐδέχθη. Ὅμως ὁ Στυλλιάς δὲν ἐδέχθη καὶ μάλιστα ὅταν εἶδε τὸ ξάδερφό του νὰ ὑποχωρεῖ ἐξήγησε τὴν ὑποχώρησιν του αὐτὴν ὑπὲρ του, πὼς τάχα μέσα του ὁ Θησέας, ἐπειδὴ ἀναγνώριζε τὸ δικαίωμα διαβάσεως φεβήθηκε καὶ θέλησε νὰ μερώσει, καὶ εὐχαριστημένους, ὁ Στυλλιάς, ἀπ' αὐτὴ τὴ σκέψη, δὲ συβιβαζότανε.

Τὴν νύχτα στοὺς καφενέδες τοῦ χωριοῦ ὅλος ὁ κόσμος δὲν εἶχεν ἄλλη κουβέντα ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ Στυλλιά ἐναντίον τοῦ Θησέα γιὰ τὸ «κατέμιν». Ἄλλοι ὑπὲρ, ἄλλοι κατὰ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἐδίκαζαν πρὶν ἀπὸ τὸ Δικαστήριον. Κάποιος φίλος τοῦ Στυλλιά τὸν πείραξε πὼς δὲν εἶχε χρήματα γιὰ νὰ κάμνει δίκες.

— Ἐχω, βρὲ λαωμένε. Τοῦ εἶπεν ὁ Στυλλιάς.

— Στραβάρα σου.

— Ἐπούλησα τ' ἄρνιά βρὲ συλλόπελλε.

— Ἄ, ἀλήθειά σου. Ἐξίασα, εἶπεν ὁ φίλος του. Καὶ σιώπησε, γιὰτὶ πράγματι ὁ Στυλλιάς εἶχε πουλήσει τ' ἄρνιά του.

Τὴν ἴδια νύχτα ὁ δασοφύλακας Μιχάλης τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ ἐζήτησε τρεῖς λίρες δανεικὰς ὡς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς ποῦ θάπαιρνε τὸ μισθὸ του. Ὁ χωρικός ἐξεροκατάπιε γιὰ λίγη ὥρα μὰ τὸ ἀποτελεσμα ἦταν νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ τοῦφερνε τὴν ἄλλη νύχτα. Ὅμως ὁ δασοφύλακας φοβούμενος μήπως ὡς τὴν ἐπαύριον ἀλλάξει γνώμη ὁ ἄνθρωπος του, τοῦ ἐξήγησε πὼς εἶχε μεγάλην ἀνάγκη τῆς τρεῖς λίρας ἀπόψε καὶ ζήτησε νὰ πᾶει μαζί του στὸ σπ'τι του νὰ τοῦ τῆς δώσει. Χρωστοῦσε—εἶλεγε—σ' ἕναν ἔμπορο στὴν πολιτεία καὶ τὸν εἰδοποίησε μέσον δικηγόρου ὅτι θὰ τὸν ἔπαιρνε στὸ Δικαστήριον ἂν ὡς δυὸ μέρες ἀκόμη δὲν τὸν πληῶανε.

— Καλὸμ. Πάμεν ἀφήτις ἐν ἔτσου ἢ δουλλειά. Εἶπεν ὁ Στυλλιάς.

— Ὅμως ἐν ἐν ἀνάγκη νὰ ξερεῖ τίποτες ἢ γυναικά σου. Ἐν ἀντροπή, ἀπαίτησε ὁ δασοφύλακας.

— Ἐ... Τζαὶ ποῦ τὰ κρατεῖ ἢ γεναικά τὰ ριάλλια;

— Νὰ μείνω πίσω τζαὶ νὰ πᾶ νὰ πκιάσεις.

— Ἐ... τζαὶ ποῦ τὸ σύστημαν τῆς γεναικάς εἶναι νὰ μὲ ρωτᾷ πάντα ἦνταν πούν νὰ τὰ κάμω;

— Πέ της πὼς τὰ χρειάζεσαι σιὸρ.

—Νὰ σοῦ πῶ. Ἐμ μινίσκουμεν καλλίτερα αὔριο;

—Ὅχι, κύριε Στυλιανέ, σὲ παρακαλῶ πολλά. Ἐχω μεγάλην ἀνάγκην τζαί ἀφοῦ τζαί δέχτηκες νὰ μὰς κάμεις τὴν εὐκολία καλλίτερα πῶμε μέμπα τζι' ἐμ προκάμω.

—Ἐν νᾶχουμεν ἱστορίες σίουσα μὲ τὴν γεναίκα. Μὰ γιατί νὰ μὲμ πάμεν ἀντά-
μαν ἔσσω νὰ δει; Ἐν τζ' ἔσει ἄλλα πλάσματα ἔσσω. Μανιχὰ ἡ γεναίκα μου. Τζι' ἡ
γεναίκα ἐμ πολλὰ μυστιτζή. Ἐθ θὰ πει τίποτες. Μὲν ἴστενοχωρκέσαι.

—Κύριε Στυλιανέ, σὲ παρακαλῶ πολλά, μὲμ μὲ στενοχωρᾶς. Ἐχω τὴν αἰτίαιμ
μου.

—Καλόν. Ἦντα νὰ γίνει; Νὰ πάω. Εἶπε ὁ Στυλλιάς κι' ἔφυγε.

Μπαίνοντας σπῆτι τοῦ βρήκεν ἐκεῖ καὶ μιὰ γειτόνισσα. Ἐπιασε ἀπὸ ἓνα ἀρ-
μάρι, πού τὸ κλειδί τοῦ κρατοῦσε ἡ γυναίκα τοῦ, ἓνα κομπόδεμα, ἔβγαλε ἀπὸ μέτα
τρεῖς λίρες καὶ εἶπε:

—Ἐν νὰ τὶς δώσω τοῦ Μιχάλη τοῦ δασοφύλακα δανειτζές. Ἐτο ἐν τρεῖς λί-
ρες. Ἐν ἔξω τζαί καρτερὰ. Λουτσία, ἀνοιξε τζαί τὰ δκυὸ φύλλα τῆς πόρτας τζαί
βάρ τὴλ λάμπαιμ μὲς στὴν μέσην τοῦ ἡλιακοῦ πάνω σὲ μιὰν καρέκλαν νὰ φέντζει
ὡς ἔξω νὰ θωρεῖτε ἄ, εἶπε κι' ἐβγήκεν ἔξω γυρέβοντας νὰ βρεῖ τὸ δασοφύλακα στὸ
μέρος πού τὸν εἶχε ἀφήσει ἀντικρυ τῆς πόρτας τοῦ. Δὲν ἦταν ἐκεῖ. Εἶχε προχωρήσει
περὶ μακρῶ ἀπὸ τὸ σπῆτι καὶ περίμενε. Ὁ Στυλλιάς ἄμα τὸ ἀντελήφθη αὐτὸ ἐμύ-
διασε κι' ἄρχισε νὰ συλλογιέται, ὅποτε ἄκουσε τὸ φίλο τοῦ νὰ μιλά:

—Ἄτε κύριε Στυλιανέ. Εἶμαι δαμαί.

—Δακίαισε, δαίμονα, εἶπε ψιθουριστὰ ὁ Στυλλιάς καὶ περιπατώντας ἐπλησίασε τὸ
δασοφύλακα πού ρώτησε:

—Ἐφερες;

—Μάλιστα.

—Τρεῖς;

—Μάλιστα.

—Πούν τες;

Ὁ Στυλλιάς ἐγύρισε κι' ἐκοίταξε κατὰ τὸ σπῆτι τοῦ, ἔβαλε τὸ χέρι στὴν τζέπη
τοῦ ζιμπουνιού τοῦ κι' εἶπε:

—Πᾶμε τσὰ τζεῖθμεμέρου νὰ θωρῶ, γιατί ἔχω τζαί κάτι ἄλλα χαρτικιά μὲς στὴμ
πούγγαιμ μου τζαί. ...

—Φέρε δὰ τζαί χωρίζω σοῦ τα, εἶπε προχωρώντας στὸ δρόμον ἀντίθετα ἀπὸ τὸ
μέρος πού ἔπεφτε τὸ φῶς τῆς λάμπας τοῦ σπιτιοῦ, ὁ δασοφύλακας.

—Εἶσαι πολλὰ σπουδαῖος, κύριε Μιχάλη, νὰ θωρεῖς τζαί μὲς τσὰ σκοτεινά.
Ἐν νὰν τούτες ἀλόπως οἱ γέρημες.

Καὶ βγάζοντας τὸ χέρι ἀπὸ τὴν τζέπη τοῦ ζιμπουνιού τοῦ ἄπλωσε στὸ δασο-
φύλακα τὶς τρεῖς λίρες.

Ἐκεῖνος τὶς ἔπιασε κι' εἶπε:

—Ἐφχαριστῶ σοῦ πολλά. Μὲ ὑποχρέωσες.

—Τωρὰ παρατήρα νὰ δοῦμεν ἦνταμ πούν νὰ κάμουμε μὲ τζεῖν τὰ γερημοχώραφα.

—Νὰ μείνεις ἤσυχος κύριε Στυλιανέ. Εἶπαμεν. Σιγά, σιγά. Ἐμ πιστέβω νὰ
στραφεῖς πίσω στὸ παζάριμ πάλε.

—Ὅϊ. Ἐν νὰ πάω ἔσσω.

—Τότες καληνύχτα. Ἐφχαριστῶ σοῦ πολλά.

* * *

Ἡ πρώτη μέρα τῆς δίκης ἦταν ὠρισμένη μιὰ Δευτέρα, καὶ ὁ Στυλλιάς ἔβαλε
τὰ γιορτινά του κι' ἐπῆγε στὴν πόλη ἀπὸ τὸ Σάββατο. Τὸ ἴδιο ἔκαμε κι' ὁ Θεσέας
πού εἶχε πληροφορηθῆ τὰ καθέκαστα τῆς πορείας τοῦ ξαδέρφου τοῦ.

Τῆ Δευτέρα κι' οἱ δυὸ πῆγαν καὶ στάθηκαν ἔξω ἀπὸ τὸ δικαστήριο, κι' ὅταν
ἄκουσαν νὰ φωνάζουν τὰ ὀνόματά τους μπῆκαν στὴν αἴθουσα τοῦ Δικαστηρίου ὅπου
ἐδικάζε ἓνας δικαστής.

—Πῶς; πῶς; Οἱ διάδικοι εἶναι συγγενεῖς; ἔκαμε ὁ δικαστής σὰν εἶδε νὰ μοιά-
ζουν τὰ ἐπίθετα.

—Μάλιστα. εἶναι πρῶτα ξαδέρφια. Ἀπάντησαν οἱ δικηγόροι τους.

—Νὰ συμβιβασθῆτε. Γιατί δὲ συμβιδιάξεσθε; Ἡ μήπως ἔχουν ἔνστασιν οἱ δικη-
γόροι σας;

Οἱ δικηγόροι ἀλληλοκοιτάχθηκαν χαμογελώντας. Ἐνας ἀέρας ἰλαρότητας χαίδεψε

στο άκροατήριο. Οί δυό χωρικοί έχάζεβαν με τὰ μάτια πότε στο δικαστή, πότε στο δικηγόρο τους, όποτε ο δικαστής έτελείωσε χτυπώντας έλαφρά, σε τρόπο που να ανιγίνεται άβουρο από τὸ δρόντισμα τοῦ τραπεζιοῦ, τὸ στουπόχαρτο που έβαλε από νωπὴνάνω στὰ γραφτά του:

—“Η υπόθεσις θα δικασθῆ από τὸ διαμερισματικὸν δικαστήριον. Θα ἦτο ὡστόσο ἀκακῶς, εἰν συλεβιδάζεσθε.

Οί δυό χωρικοί βγήκαν έξω ἀμίλητοι καί χωρὶς νὰ θέλουν κοίταξε ὁ ένας τὸν ἄλλο, εἰμαιν λίγο κι' έχάζεβαν ὁ ένας πίσω από τὸ παράθυρο κι' ὁ ἄλλος έξω από τὸ πύργον πὸτα μέσα στὴν αἰθουσα τοῦ Δικαστηρίου μέχρις ὅτου βγήκαν οί δικηγόροι τους πάλι καί τοὺς ἀκολούθησαν στὰ γραφεῖα τους.

Τὸ βράδυ τῆς ἴδιας μέρας ἐπέστρεψαν στὸ χωριὸ τους κι' ὁ Στυλλιάς διηγήσανταν στὸν καφενὲ ὅτι ἡ υπόθεσις του θα δικασθῆ από μεγάλο Δικαστήριον, που προσπαθῶντας νὰ τὸ ὀνομάσει μεταχειρίστηκε τῆ λέξη τ ἰ ζ ο ν κ ο. Τὸ άκροατήριον ἠρώτησε νὰ μάθει τί ἦτον αὐτὴ ἡ λέξη μὰ ὁ Στυλλιάς δὲ ὑπόρσε νὰ ἐξηγήσει τίποτε ἄλλο παρὰ ὅτι ἦτον τὸ ὄνομα τοῦ Δικαστηρίου, ὅπως τοῦ εἶπε ὁ δικηγόρος του χρησιμοποιώντας φυσικὰ τίς λέξεις ντιβίζιονολ κώρτ που σημαίνει διαμερισματικὸν δικαστήριον.

Τρεῖς μέρες ὡτερα από τὸν ἐρχομὸ τους στὸ χωριὸ, τρία βώδια τοῦ Στυλλιά, που ἦσαν δεμένα μέσα σ' ἕνα χωράφι δίπλα στὴν κατοικία του στὸ χωριὸ, ἀββρέθηκαν, ξαπλωμένα καί τὰ σχοινιά τους ἀφαντα. Ὁ Στυλλιάς ἐπήγε πάλι στὴν ταξιδιονομία κι' ἐκατάγγειλε τὸ Θησέα, ἕνας ζαπτιῆς ἐπήγε κι' ἔκαμε ἔρευνα με τὸ μμμουχτάρη μες στὸ σπίτι του, μὰ δὲ βρῆκε σχοινιά. Τὴν ἀκόλουθη ἐβδομάδα μιὰ γιορταῖα τοῦ Θησέα που τὴν εἶχαν σπίτι τὰ μωρὰ του γιὰ γάλα βρέθηκε ξεκοιλιασμένη ὡςμέσα στὸ περιβόλι του. Ὁ Θησέας πάλι δὲν κατάγγειλε, ὡπως ἔκαμε καί γιὰ τὸ ὄλεσκύλλο του.

Τὴν ἀκόλουθη μέρα τὸ ἀγόρι τοῦ Θησέα τσακώθηκε με τὸ ἀγόρι τοῦ Στυλλιά καὶ ἔφυγαν μαζί μ' ἄλλα παιδιὰ από τὸ σχολεῖο καί πληγώθηκαν καί τὰ δυὸ με τῆ ππέρες. Ὁ δάσκαλος τὰ τιμώρησε με τριῶν ἡμερῶν ἀποβολή.

—Βρὲ Στυλλιά, γέ μου, νὰ σὰς ἐρώσουμε με τὸν Θησέαν τζι' ἔν νεν στράτες ὡςτοῦτες που πκιάσετε. Τοῦ εἶπε κάποια μέρα ὁ γέρο Νικήτας που ἦτον λίγο γειονοτονας καί φίλος τῶν γονιῶν του.

—“Οἱ θεεὶ Νικήτα. Τὸ χατήρις σου ἐμ μεγάλο, ὅμως τὸ πέρασμαμ μου θέλω ὡςτο. Πκοίος τοῦπεν τοῦ ξάερφου νὰ χτίσει δῆματα τζαί νὰ τὸ κόψει; Εἶπα του γιῶ; ΠΑ' Ἀπάντησε ὁ Στυλλιάς.

—Βρὲ γέ μου, ζαπόλα τοῦν το πείσμαν, ἀφοῦ τζέινος δέχεται νὰ σὰς κάμουεμ καλὰ ὅπως τοῦπαμε. Νὰ σάσετε τζεῖν τὸ βουναρὶμ με ἔξοδα πομισιάρικα νὰ κάμνουμεις τῆ δουλειὰς σου μιὰχ χαρά. Ἡ ὠφέλεια πάλε ἐδ δικὴ σου.

—Ἦντα νὰ σοῦ κάμω, θεεὶ Νικήτα. Ἐχτιμῶ σε, ἔχω σε περίτου που τὸμ μακαρκαρίτην τὸν τζύρημ μου, ὅμως τοῦν το καλὸ που θέλετε ἐθ θα τὸ κάμω.

—Βρὲ Στυλλιά, γέ μου. Φερ τὸ νοῦς σου.

—Ἐτὸ θέλω νὰ πεπατήσω με τῆ κκελλέμ μου τζι' ἄν ἐξ ξερη ἄς φακκά.

—Τζι' ἔν νὰ φακκά ὅτι ὡρα σοῦ τὸ λαλῶ. Εἶπε τώρα με τόνον αὔστηρὸ, ὀρθῶν νοντας λίγο τὸ σκεβρωμένο από τὸν καιρὸ στήθος του, ὁ γέρο Νικήτας.

—Μὰ θεεὶ Νικήτα. Ὁ δικηόρος μου εἶπεμ μου πῶς εἶμαι σίγουρος. Κερτίζω.

—“Υποστηρίζει με ὁ νόμος, εἶπεμ μου.

—Καλὸ Στυλλιά, καλὸ.

Τὸ Διαμερισματικὸν Δικαστήριον συνέβη νὰ ἔχει συνεδριάσεις τέλη Ἰουνίου κι ὡς ἐστὶ ἡ δίκη ὀρίστηκε ν' ἀκουσθῆ σύντομα. Οἱ δικηγόροι εἰδοποίησαν τοὺς πελάτες τους καί τοὺς ζήτησαν νὰ τοὺς γράψουν τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων που εἶχαν γιὰ νὰ ὡς τὸς κλητέψουν. Ὁ Στυλλιάς ἐπήγε πρῶτα στὸ γέρο Νικήτα καί τὸν ἐρώτησε ἄ ἔα ἦπ πῆγαινε νὰ μαρτυρήσει ὑπὲρ του.

—“Οἱ γέ μου, ἔτσου δουλλειὰν ἐθ θα τὴν κάμω. Εἶσεσ στράταν ὁ μακαρισμένος ὁ τζύρης σου τὸν τζαίρὸμ που τὰ χωράφικα τοῦ θεεῖου σου ἦτον ἀνάσπορα μανιχὰ.

—Φχοριστῶ σου θεεὶ Νικήτα, φχοριστῶ σου πολλὰ.

—'Εσ σ' ἄρεσα, ξέρω το. Μὰ ἔλα πού τζι' ἡ ψευτικά ἐμέναν ἐν ὄχτρος μου.
 Ὁ Στυλλιάς ἐπήγε σ' ἓναν ἄλλο γέρο πού εἶχε χωράφια κοντὰ στὰ χτήματα
 πού ζητοῦσε πέρασμα. Αὐτὸς εἶπε:

—Νὰ μαρτυρήσουμε γέ μου· γιατί νὰ μεμ μαρτυρήσουμε νάβρεις τὸ δίκτυο
 σου. Ὁ ξέρφος σου πέρσυ πούς ἐπῆαν τσὰ οἱ κουέλλες σὰν τὶς ἔρεσσαν τὸ κο-
 πελλοῦίμ μου πού τὸδ δρόμομ μες στὸ σπερμένομ του, ἐπόκοφem μου.

Ἐπειτα εὐρήκε δυὸ βοσκούς πού πολλὰ χρόνια ἔβοσκαν τὰ ζῶα τους στὴν πε-
 ριοχὴ τοῦ κ α τ ε μ ι ο ὦ καὶ ὁ Θησέας τοὺς εἶχε πάρει δυὸ φορὲς τὸν ἓνα καὶ
 τρεῖς τὸν ἄλλο στὸ Δικαστήριο.

—Οὐ δικάολε... Ἐμεῖς ἔτσου ὦραν ἐγυρέβακem. Εἶπαν.

Βρῆκε ἀκόμη δυὸ μάρτυρες πού σχεδὸν δὲν ἤξεραν πὼς εἶναι τὰ πράματα κ' ἔ-
 ἔστειλε γράμμα τοῦ δικηγόρου του καὶ τοὺς ἐκλήτευσε.

Ὁ Θησέας εἰτόμασε κ' αὐτὸς τέσσερεις μάρτυρες, πού θὰ μαρτυροῦσαν ὅσα
 ἤξερε κ' ὁ γέρο Νικήτας.

Ἐτσι εἰτοιμασμένοι οἱ δυὸ ξάδερφοι, ὁ ἓνας μὲ πέντε μάρτυρες κ' ὁ ἄλλος μὲ
 τέσσερεις, τὴν παραμονὴ τῆς ἡμέρας τῆς δίκης ἐμπῆκαν στ' αὐτοκίνητα καὶ πῆγαν
 στὴν πολιτεία.

—Σίουρα ἐν νὰ κερτίσεις, κουμπάρε Στυλλιά. Εἶα ἔφες ὄσομαμ πούς ἔκαμνα
 πτόκαμ με τὸδ δικαστήμ πού σ' ἐθῶρεν τζι' ἦτουγ γελαστός. Ἐφουem πὸ τὸν νοῦμ
 μου νὰ σὰς τὸ πῶ πὸ τὸ πορνόν. Σ' εἶασ σου.

Εἶπε ὁ γέρος, ὁ γείτονας τῶν χωραφιῶν τοῦ Στυλλιά, σὰν ἔτρωγον κ' ἔπιναν
 κονιάκ τὸ μεσημέρι. Οἱ ἄλλοι ἐγέλασαν.

Τὴν ἄλλη μέρα ἀκούσθηκε ἡ ὑπόθεση στὸ Δικαστήριο. Ὁ ἐφέτης πού δικάζε
 ἐξέτασε ἐπὶ δυὸ μέρες ἂν ὑπῆρχε δικαίωμα διαβάσεως καὶ μάλιστα ἀπ' ἀνέκαθεν. Δὲ
 βρῆκε ὅτι ὑπῆρχε, καὶ ἡ ἀγωγή τοῦ Στυλλιά ἀπορροφῆκε μὲ ἔξοδα.

Ὅταν ὁ Στυλλιάς ἐπήγε στὸ γραφεῖο τοῦ δικηγόρου του τὸν ἐπῆρε τὸ κλάμα
 καὶ εἶπε:

—Κύριε Τάσο ἐμ μου καθάρισες καλὰ ἦντα μαρτυρικὲς ἐπρεποῦσεν νάχω τζι' ἐ-
 χάσαμεν. Ἐμ πρέπει νὰ μοῦ πάρεις δικηορικά.

—Εἶσαι γιὰ τὸ φρενοκομεῖο, τοῦ ἀπάντησε μὲ θυμὸν ὁ δικηγόρος. Καὶ δημα-
 τίζοντας ὑπεροπτικὰ στὸ γραφεῖο του περῆμενε νὰ τοῦ μετρήσει τὰ χρήματα...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Η ΖΩΗ ΜΟΥ

Ψηλά βουνά, ματωμένοι δρόμοι,
 φοβερὴ μιὰ θάλασσα, πίκρες,
 ψυχροὶ ἄνεμοι, σύννεφα, μπόρες,
 νά, ἡ ζωὴ μου!

Τραγοῦδια σθηστά, μισοτέλειωτα,
 νύχτες θολὲς χωρὶς φεγγάρι
 στὸ τρελλὸ τοῦ χρόνου γύρισμα
 μ' ἔχουν ἀναθρέψει!

Τὰ μαγιαπριλα, πρὶν ἔλθουν φῶγαν.
 Κουρσάροι μαῦροι, μιὰ μαῦρη νύχτα,
 μὲ πόθο στὴν ἀγκάλη τὰ πῆραν.
 Γύρω μου σκότος.

Μὲ ψυχὴ μέσα στὰ ὄνειρα,
 κ' ἐλπίδας στάλες τρέφω τὴ ζωὴ,
 καὶ προσμένω, περιμένω πάντα
 τὸν ἥλιο τῆς λύτρωσης...

Θ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ *

Ἡ μακρὰ ζωὴ τοῦ Ἀθηναίου ρήτορα Ἰσοκράτη κράτησε σχεδὸν ἕνα αἰῶνα— ἀρχίζει ἀπὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκρήξη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ φτάνει μέχρι τῆς μάχης τῆς Χαίρωνος ἐστὶ 338 π.Χ.— ἕνα αἰῶνα μεγάλης σημασίας γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος. Στὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τὰ δοκίμια του, τὸν Παναηγυρικό, ἐπιτετα ἀπὸ μιὰ ἐκτεταμένη ἐπιθεώρηση τῶν εἰδικῶν δῶρων καὶ ὑπηρεσιῶν τῶν Ἀθηναίων, ὁ Ἰσοκράτης συνοψίζει μὲ τὰ ἐπόμενα λόγια: «τοσοῦτον δ' ἀποτέλειπεν ἡ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥσθ' οἱ ταύτης μαθηταὶ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γεγόνασι, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοσίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἑλλήνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας ὡς τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας». (Ἰσοκράτους, Παναηγυρικός 50). Μέρους ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ ἀποτελεῖ τὴν ἐπιγραφήν στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν: «Ἑλλήνες καλοῦνται οἱ τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας μετέχοντες». Στὸν ἐπιτάφιο λόγο, ποῦ ἀποδίδεται ἀπὸ τὸ Θεουκιδίδην (II 35 κ.έ.) στὸν Περικλῆ, ὁ Περικλῆς εἶχε ἤδη παρουσιάσει τὴν ἰδέαν αὐτὴν γιὰ τὴν Ἑλλάδα— «τῆς Ἑλλάδος παιδείουσι». Ὁ λόγος εἶναι μιὰ ἀνάλυση τῆς δημοκρατίας καὶ δείχνει τὴν παιδευτικὴν ἐπίδραση τῆς δημοκρατίας ἐκείνης στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Κάτω ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν οἱ Ἀθηναῖοι χαίρουσαν ἰσότητα μπροστὰ στὸ νόμο, γενικὴ συμμετοχὴ στὴν κυβέρνησιν, προτίμησιν στίς τιμὰς ὄχι ἕνεκα τῆς τάξης ἀλλὰ ἕνεκα τῆς προσωπικῆς ἀξίας, εὐλαβὴ ὑποταγὴ στοὺς νόμους, ἀφθονὴ ἀνεση γιὰ τὸ πνεῦμα. Τ' ἀποτελέσματα τῆς δημοκρατίας μποροῦν νὰ φανθοῦν στὴν ἀνοχὴ τῶν Ἀθηναίων καὶ στὴν αὐτοπεποιθισμένην τους, στὸ αἶσθημά τους καθήκοντος καὶ τιμῆς, καὶ στὴν εὐγένεια τοῦ πνεύματός των. «Φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσφουμέν ἄνευ μαλακίας», λέγει ὁ Περικλῆς. Οἱ λέξεις αὐτὲς συνοψίζουν τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες. Ἡ ὁμορφία εἶναι σ' ὅλους προσιτὴ καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ χρήματα, ἐνῶ ἡ ἐπιδίωξις τῆς σοφίας δὲν κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀκατάλληλους γιὰ δράσιν. Καὶ προφητεύει ὁ Περικλῆς: «τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα θαυματοσθησόμεθα».

Μικρὴ διαφωνία ὑπάρχει σήμερον στὸν κόσμον γιὰ τὴ βασικὴ σπουδαιότητα τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας στὸν δυτικὸν κόσμον. Ἐκατοντάδες χρόνια πρωτύτερα οἱ Ἕλληνες ἔδειξαν, ἴσως γιὰ πρώτη φορά, πρὸς τί ἦταν προωρισμένο τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἕνας ἐξαιρετικὰ πολιτισμένος λαὸς μὲ μίαν ὀλότελαν νέαν ἀντίληψιν γιὰ τὴν ἀνθρώπινον ζωὴν. Τὰ ἐπιτεύγματά τους σὲ κάθε τι ποῦ κάνει ἕνα μεγάλο πολιτισμὸν δὲν μποροῦν νὰ ὑπερκεκτηθοῦν. Στὴ μεγάλη πόλιν—κράτος τῶν Ἀθηνῶν θρῖσκουμε ἀναπτυσσόμενο καὶ μὲ ὑπερρφάνεια ἐκτεθειμένο τὸ δημοκρατικὸ ἰδιονικό. Οἱ πολῖτες τῆς ἐπεξεργάστηκαν ἕνα σύστημα βασισμένο πάνω στὴν πολυτιμὴ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, ποῦ δὲν τὴ χάσανε ποτέ οἱ Ἕλληνες. Ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας εἶν' ἐν' ἀπὸ τὰ πρωταρχικὰ χαρακτηριστικὰ ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ λέξις περικλείει σεβασμὸν γιὰ τὴν ἀνθρώπινον ἀξιοπρέπεια καὶ γιὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, μιὰ πίστη στὸ δικαίωμα ὄλων νὰ συμμετέχουν σὲ μιὰ πολιτείαν κάτω ἀπὸ μιὰ δίκαιη, ὑπεύθυνη καὶ ἐυεργετικὴ νομοθεσίαν, τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, μιὰ βαθιὰ πίστη στὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος νὰ ἐξερευνηθῶν καὶ νὰ δημιουργηθῶν. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα δημοιούργησε πολλὰ πράγματα ποῦ ἔχουν βοηθήσει στὴ διάπλασιν ὅλης τῆς δυτικῆς σκέψεως καὶ πολιτισμοῦ. Ἔχουμε ἀρκετὰ λείψανα τῆς τέχνης καὶ ἀρχιτεκτονικῆς τῆς γιὰ νὰ δεῖξουν πὼς ὄχι μόνον στέκεται ὑπέροχῃ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἀλλὰ ἐπίσης ὅτι εἶναι ἡ ἔμπνευση γιὰ πολλὰ ποῦ ἀκολούθησαν. Ἡ φιλοσοφία τῆς εἶναι ἡ ἴδια τοῦ δικοῦ μας τρόπου ζωῆς καὶ σκέψεως. Καὶ τὰ ἀπαράσιλλα λογοτεχνικὰ μνημεία στὸ ἔπος, στὴ λυρική ποιήσιν, στὸ δράμα, στὴν ἱστορίαν, στὴ ρητορικὴν καὶ στὴν φιλοσοφίαν—πολλὰ ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ αὐτὰ εἶδη εἶναι τὰ πρωιμώτερα

(*) Σημ. «Κυπρ. Γρ.»: Ἡ τελευταία ἐβδομάδα τοῦ Γενάρη ὀρίστηκε ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς κ. Μιχαὴλ «Ἐβδόμος Ἑλλήνων Γραμμάτων, Τύπου καὶ Ραδιοφώνου». Σχετικὲς γιορτὲς, συγκεντρώσεις καὶ ὁμιλίαι ὁργανώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας σ' ὅλη τὴν Ἀμερική. Μιὰ ἀπὸ τὴς καλύτερες ὁμιλίαις γιὰ τὴ σπουδαιότητα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἦταν ἡ ὁμιλία τῆς καθηγήτριας Gertrude Smith, ποῦ εὐγενικὰ μᾶς τὴν παραχώρησε καὶ τὴ δημοσιεύουσα ἐδῶ. Ἡ καθηγήτρια Gertrude Smith εἶναι κοσμητὴρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου, καὶ συγγραφέας πολλῶν μελετῶν γιὰ τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ὅπως εἶναι τὸ δίτομο ἔργον τῆς, μὲ συνεργασίαν τοῦ R. J. Bonner, *The Administration of Justice from Homer to Aristotle* (Σικάγου, 1930—1938). Ἡ ὁμιλία τῆς καθ. Smith μεταδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν τοῦ Σικάγου στίς 31 Γενάρη 1952.

του είδους των που κατέχουμε—είναι οι πηγές από τις οποίες κατάγεται το μεγαλύτερο μέρος της δυτικής λογοτεχνίας. Και πάνω απ' όλα υπάρχει η γλώσσα, που την ιστορία της τη γνωρίζουμε από πραγματικά λογοτεχνικά δημιουργήματα κ' έπιγραφές για μιὰ περίοδο σχεδόν τριών χιλιάδων ετών. Οί "Έλληνες ανάπτυξαν ένα μέσο έκφρασης κ' επικοινωνίας που ποτέ δέν ξεπεράστηκε στη σαφήνεια, στον έλεγχο και στη δύναμη της κατασκευής του. Τελευταία ένας συγγραφέας για τους "Έλληνες γράφει: «Το πνεύμα ενός λαού εκφράζεται ίσως πιό άμεσα στην κατασκευή της γλώσσας του παρά σ' ότιδήποτε άλλο που κάνει, αλλά σ' όλα τὰ "Ελληνικά έργα θά βρούμε τὸ σταθερὸ αὐτὸ δράξιμο τῆς ιδέας και τὴν έκφρασή της σὲ καθαρὴ και λιτὴ μορφή». (H.D.F. Kitto, *The Greeks*, 1951, σ. 28). Είναι η γλώσσα περισσότερο απ' όλα τ' άλλα που, με τις περίτεχνες κλίσεις της, τὴ λεπτὴ σύνταξί της, τὴν υπέρροχη ὁμορφία και χάρη της, τὸ ἐκτεταμένο κ' εὐλόγιστο λεξιλόγιό της, μπορεί ν' ἀδράξει μιὰν ιδέα και νὰ τὴν παρουσιάσει, ἀκόμη και σὲ περίπλοκη περιοδικὴ κατασκευὴ, με ἀκρίβεια, χωρὶς διαφορούμενα, με σαφήνεια και μ' ἐξαιρετικὴ ὁμορφιά.

Δέν μπορεί ένας νὰ γνωρίσει πραγματικὰ μιὰ χώρα και τὸ λαὸ της, ἐκτὸς ἂν γνωρίσει τοὺς τρόπους με τοὺς ὁποίους εκφράζεται ὁ λαὸς αὐτός. Ἄνκαι μπορεί νὰ μὴν ἀκοῦμε τώρα πιὰ τοὺς ἀρχαίους "Έλληνες νὰ μιλοῦν ὅπως ὅταν μαζεύονταν στὴν ἀγορὰ ἢ συζητοῦσαν στὴν Ἐκκλησία ἢ ἀγόρευαν στὰ δικαστήρια τους ἢ συζητοῦσαν κάθε εἶδος θέμα στὰ συμπόσια τους, ὅμως ἔχουμε ἀκόμη τὰ μεγαλοπρεπὴ λογοτεχνικὰ μνημεῖα τους που μὰς ἀποκαλύπτουν τὴν καρδιά και τὸ πνεῦμα τους. Ἀπὸ δευτερεύουσες πηγές δέν θά μπορούσαμε νὰ γνωρίσουμε πραγματικὰ τὸν χαρούμενο κόσμο τοῦ ἔπους, νὰ ἐντυφώσουμε στὰ βαθεῖα θρησκευτικὰ διδάγματα τοῦ Αἰσχύλου, νὰ κατανοήσουμε τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς περιόδου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὅπως ἀποκαλύπτεται στὶς σελίδες τοῦ Θεοκυδίδη, νὰ νιώσουμε τὴν εὐθυμία, τὴν ἐξυπνάδα και τὴν χυδαῖότητα που ἀπεικονίζουν οἱ φαεινὲς κωμωδίες τοῦ Ἀριστοφάνη, ἢ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴ φαντασία, τὴ πρωτοτυπία ἢ βαθύτητα τῆς σκέψης τοῦ Πλάτωνα και τοῦ Ἀριστοτέλη. Οἱ μεγάλοι νοοὶ και τ' ἀγάματα ἀπὸ μόνα τους μὰς διδάσκουν πολλὰ για τὴν τέχνη, τὴ θρησκεία και τὴ σκέψη τῆς ἀρχαιότητας, ἀλλὰ μὰς διδάσκουν πολλὴ περισσότερα ὅταν τὰ ἐρμηνεύουμε με τὸ φῶς τῆς λογοτεχνίας και τὼν ἐπιγραφῶν.

"Ἔτσι ἡ γλώσσα είναι τὸ σπουδαιότερο μέσο για νὰ γνωρίσουμε ἕνα λαὸ. Οἱ ἀπόγονοι ἑνὸς λαοῦ που μετανάστευσαν σ' ἄλλη χώρα, για νὰ κρατήσουν ζωντανὴ τὴν ἐκτίμηση ἑνὸς πολιτισμοῦ πρέπει νὰ περιβάλλουν τὴ γλώσσα και νὰ τὴν κρατοῦν ζωντανὴ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων ἡ "Ελληνικὴ γλώσσα ἔχει ἀλλάξει, ὅπως πρέπει ν' ἀλλάζουν ὅλες οἱ ζωντανὲς γλώσσες, κι ἀρκετὰ ξένα στοιχεῖα μῆκαν σ' αὐτὴ, ἀλλὰ μπορούμε νὰ τὴ μελετήσουμε σ' ἀδιάσπαστη συνέχεια. Αὐτὴ είναι ἡ γλώσσα ὄχι μόνο τῶν λαμπρῶν ἐκείνων ἀριστουργημάτων τῶν ἀρχαίων χρόνων· είναι και ἡ γλώσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης και τῶν πολλῶν συγγραμμάτων τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, που ὡς τώρα πολὺ λίγο ἐρευνηθήκαν· ἐπίσης είναι ἡ γλώσσα τῆς σύγχρονης "Ελλάδας που ἔχει μιὰ δικὴ της εὐρωσθη και σφριγηλὴ λογοτεχνία. Προσῆλωση στὴ γλώσσα τῆς προηγουμένης πατρίδας των είναι ἰδιαίτερα ζωντανὴ στὶς "Ελληνο—Ἀμερικανικὲς κοινότητες και δέν πρέπει ποτὲ νὰ χαθεῖ. Εὐτυχῶς υπάρχουν ἔργα για τὴ διαίωσή της, που είναι καλὰ ἀναπτυγμένα και κάνουν ὥραϊα παιδευτικὴ ἐργασία. Ἡ "Ελληνικὴ γλώσσα χρησιμοποιεῖται στὴν Ἐκκλησία και διδάσκει στὰ "Ελληνικὰ ἐνοριακὰ σχολεῖα· τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τοῦ Σικάγου εἶδε τὸ φῶς και προσφέρει μαθήματα λέας "Ελληνικῆς σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ γυμνάσια μας· υπάρχουν "Ελληνικὰ ραδιοφωνικὰ προγράμματα. Κι ἀπάνω απ' όλα υπάρχει ὁ "Ελληνικὸς τύπος, που είναι σημαντικὸς και ἰσχυρὸς παράγων στὴν ἐκπαίδευση και στὸ νὰ παρουσιάξει στὴν κοινότητα καλογραμμένα ἄρθρα στὴν "Ελληνικὴ πάντα σὲ σημερινὰ ζητήματα και πάνω σὲ θέματα ἱστορικοῦ και φιλολογικοῦ ενδιαφέροντος. Ὑπάρχουν ἀκόμη και οἱ τσουχτερὲς σάτιρες με ἐξυπνα σκίτσα, που τόσο θυμίζουν Ἀριστοφάνη. Με τὶς "Ελληνικὲς ἐφημερίδες και περιοδικὰ στὸ χέρι τους ὅλοι ἔσοι κατὰγονται ἀπὸ "Ελληνες γονεῖς γνωρίζονται με τὴν πατρίδα τῶν γονέων τους, που είναι και δικὴ τους πατρίδα και γιατί ἐκεῖ γεννήθηκαν οἱ πρόγονοί τους κ' ἐπίσης γιατί είναι ἡ πνευματικὴ τους πατρίδα, ὅπως είναι ἡ πνευματικὴ πατρίδα ὄλων μας που εἴμαστε οἱ κληρονόμοι τῆς "Ελληνικῆς παιδείας μέσω τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Εἶναι αὐτὴ ἡ βαθιὰ πεποίθηση στὴν πρωταρχικὴ σπουδαιότητα τῆς "Ελληνικῆς

παιδείας σ' όλες τις περιόδους της και σ' όλες τις φάσεις της που έχει εμπνεύσει το Τμήμα Ἑλληνικῶν στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου, με τη βοήθεια ανοιχτόμυλων και γενναιοδωρων Ἑλληνο—Ἀμερικανῶν, να οργανώσει το Greek Cultural Foundation, (*) ὥστε να μπορέσουμε, με σταθερή ἐπικοινωνία με τὴ δόξα που ἦταν και εἶναι Ἑλλάδα και με τὴν καθιέρωση του Σικάγου ὡς του κέντρου τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας στὴν Ἀμερική, να δώσουμε στὴν ἐπίδραση τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας πάνω στον δυτικό κόσμο τὴ σπουδαιότητα που τῆς ἀξίζει. Οἱ Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες, με τὸ να προκαλοῦν σ' ὅλη τὴ χώρα ἐπίγνωση τῆς Ἑλλάδας και τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων του παρελθόντος και του παρόντος, κατέχουν τεράστια δύναμη γιὰ να διαιωνίσουν τὴν Ἑλληνικὴ καλλιέργεια κ' ἔχουν πολὺ σημαντικό ρόλο στὴν παιδεία.

GERTRUDE SMITH

(*) Σημ. «Κυπρ. Γρ.»: Τὸ Greek Cultural Foundation του Πανεπιστημίου του Σικάγου εἶν' ἕνας νεοσύστατος οργανισμὸς, που σκοπὸ ἔχει να γνωρίσει στους Ἀμερικανούς τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα με ὁμιλίες—μαθήματα Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν και καλλιτεχνῶν. Γιὰ τὰ τρία πρῶτα χρόνια χρηματοδότησε τὸν οργανισμό με 9.000 δολάρια ὁ κ. Γιάννης Μαντᾶς ἀπὸ τὸ Σικάγο. Ὁμιλητὴς ἐφέτος ἦταν ὁ κ. Κ. Δοξιάδης με τρεῖς ὁμιλίες τὸ Φλεβάρη και Μάρτη γιὰ τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς Ἑλλάδας, ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἀνασυγκρότησή της.

ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Κι' ἔχεις, κόρη,
καρφίτωμένο τὸ φιλι
στὰ χεῖλή σου,
σὰν ἕνα κόκκινο
γαρούφαλο στὴ μπουντιέρα.

Και χορεύουν στὰ μάτια σου
—λάμπες παιγνιδιάρικες—
εἰκόνες τῶν ἀνόμων ἐρώτων σου,
—μοιχαλίδες γυμνές
κυκλωμένες ἀπὸ φλόγες
σ' ἕνα δαιμονικό του πάθους
χορὸ παραδομένες.
Και παραστέκει σε τὸ σιμὸν
ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῶν ματιῶν σου ἀρπαγμένο,
και ξέρει σε ὁ φλογισμένος οὐρανὸς
—οἱ πυρωμένες του ἀνταύγειες
που στῶν ματιῶν σου τὶς κόρες
καθρεφτίζονται.

Στ' ἀλαβάστρινα στήθεια σου
φωλιάζουν ἀπέραντες θάλασσες
—σμίγει ἡ γαλήνη με τὴ φουρτούνα
κι' ἀγκαλιασμένες εἶναι σφιχτά.
Χάος ἀπέραντο τ' ὄροσημό τους:
Ν' ἀρπάξω τῶν χειλιῶν σου τὸ γαρούφαλο,
γιὰ στο σκοτεινὸ ἀνεμοστρόβιλο
του πάθους σου ν' ἀφανιστῶ.

Στὰ μαλλιά σου
τρεμοπαίζει ἡ θύελλα
και στὶς κινήσεις του κορμιού σου
πάει να πέσει κεραυνός:
Ν' ἀδράξω τὴ θύελλα
και να δεχτῶ τὸν κεραυνό;

ΤΑΚΗΣ Γ. ΣΓΟΥΡΟΣ

Η ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΚΑΘΡΗΝ

Πριν από πολλά χρόνια έτυχε να εξασκώ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δασκάλου σ' ἓνα μακρινό, παραθαλάσσιο χωριό τῆς ἐπαρχίας. Ἦταν ἓνα ἤσυχο καὶ μικρὸ μέρος, ποῦ τὸ ἀγάπησα πολύ. Σ' αὐτὸ συτέλεσε κι' ἡ μικρὴ Κατερίνα. Ἦταν μιὰ μικρὴ ὀρφανὴ κορούλα, ποῦ, ὅσο καιρὸν ἔμενα στὸ χωριό της, τὴν εἶχα ὑπὸ τὴν προστασίᾳ μου. Κοιμότανε σπῆτι μου, ἔτρωγε σπῆτι μου, μὲ ἄλλα λόγια ἦτανε σὰν πραγματικὴ κόρη μου. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι πὼς κι' αὐτὴ ἦτανε ἀντάξια τῶν περιποιήσεών μου: Πάντα πρώτη στὰ μαθήματα. Πρῶτη στὴ δουλειά!

Ἦλθε ὅμως κάποτε ὁ καιρὸς νὰ φύγω ἀπὸ τὸ χωριό. Εἶχα τότε πάρει μετὰ-θεση γιὰ κάποιον ἄλλου. Ὡς τώρα ἀκόμα θυμάμαι τὴ θλίψη τῆς Κατερίνας τὴν ὥρα ποῦ ἄφηνά αὐτὴν καὶ τὸ χωριό της. Μὲ δάκρυα στὰ μάτια μὲ παρακαλοῦσε νὰ τὴν πάρω μαζί μου: μὰ αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο. Τῆς ὑποσχέθηκα ὡστόσο νὰ τῆς γράφω τακτικά...

Πέρασαν ἀπὸ τότε ἀρκετὰ χρόνια. Στὸ νοῦ μου κάπου-κάπου ἐρχότανε ἡ εἰκόνα τῆς Κατερίνας, ποῦ τώρα θάτανε πιά μεγάλη κοπέλλα. Γιὰ κάμποσον καιρὸ στὴν ἀρχὴ ἔπαιρνα γράμμα της. Σιγά-σιγά ὅμως σταμάτησε νὰ μοῦ γράφει, κι' ἔτσι δὲν μάθαινα πιά τίποτε γι' αὐτὴν.

Ἦτανε ἓνα Σαββατοκυριακό, ὅταν κουρασμένος ἀπὸ τὴν ἡσυχία τοῦ χωριοῦ ποῦ ἐργαζόμουναι, ἀπεφάσισα νὰ κατέβω στὴν πρωτεύουσα. Ἡ νύχτα ἦλθε, καὶ μὴ έχοντας τίποτα νὰ κάνω, μπήκα στὸ πρῶτο καμπαρέ ποῦ συνάντησα. Κάθησα σ' ἓνα ἀπόμερο τραπεζάκι καὶ ἔπινα ἤσυχα-ἤσυχα τὸ ποτό μου, ἐνῶ διάφορα ζευγάρια σφιχτοπιασμένα χόρευαν μέσα στοὺς καπνοὺς τῶν τσιγάρων καὶ τὰ γέλια τῶν μεθυσμένων.

Ἐπάρχουν στιγμές, ποῦ ὁ ἄνθρωπος ἀναρωτιέται ἂν ζεῖ σὲ ὄνειρο ἢ σὲ πραγματικότητα. Αὐτὴ τὴν ἀμφιβολία δοκίμασα κι' ἐγὼ τὴ στιγμὴ, ποῦ εἶδα τὴ μικρὴ μου Κατερίνα νὰ κάβεται στὸ βάθος μὲ κάποιον μεσόκοπον. Τώρα βέβαια δὲν ἦταν μικρὴ. Τεράστια σκουλαρίκια κρέμονταν στ' αὐτιά της, καὶ τὸ μισοσκεπασμένο στήθος της ἀνεβοκατέβαινε διαρκῶς χοχανίζοντας. Στὸ τραπεζάκι της ἦτανε ἀραδιασμένες πολλές μπιλιές.

Δὲ θυμάμαι τί αἰσθάνθηκα ἐκείνη τὴ στιγμὴ. Τὸ μόνο ποῦ θυμάμαι εἶναι ὅτι σηκώθηκα, τὴν πλησίασα καὶ τῆς φώναξα:

—Κατερίνα....

Γύρισε καὶ μὲ κοίταξε. Ὑστερα μοῦπε:

—Ἐμένα φωνάζεις, γέρο; Δὲν μὲ λένε Κατερίνα. Τὸ ὄνομά μου εἶναι Κάθρην! Καὶ ξαναγύρισε πρὸς τὸ φίλο της, ποῦ βάλθηκε τώρα νὰ τῆς χοϊδεύει τὰ μάγουλα. Ἐαφνικὰ ὅμως τὸ ποτήρι ποῦ κρατοῦσε, ἔπεσε ἀπὸ τὸ χέρι της στὸ πάτωμα.

Γύρισε καὶ μὲ ξανακοίταξε. Ἐπειτα ρίχνοντας μιὰ μικρὴν κραυγὴν ὤρμησε σὲ μιὰ πόρτα τοῦ βάθους.

Ἐτρεξα ὅσο μοῦ ἐπέτρεπαν τὰ γεροντικά μου πόδια καὶ τὴν πρόφτασα σὲ μιὰ σκάλα. Δὲ ξέρω τότε πὼς μοῦρθε. Τὸ μυαλό μου θόλωσε καὶ τὰ χέρια μου αὐτόματα ἄρχισαν νὰ πέφτουν βαρεῖα καὶ νὰ καταφέρουν ἀτέλειωτα κτυπήματα στὸ πρόσωπο, στὶς πλάτες, παντοῦ ὅπου πετύχαιναν τὸ σῶμα της. Ἐκείνη σκυφτὴ ἔκλαιγε διαρκῶς, χωρὶς ν' ἀντιστέκεται.

Ἀπότομα ἐνοιώσα πολλὰ χέρια νὰ μὲ ἀρπάζουνε καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω βρέθηκα στὸ δρόμο....

Τὴν ἄλλη μέρα διάβασα στὶς ἐφημερίδες τὴν παρακάτω εἰδηση: «Ὀρχηστρὶς τοῦ καμπορέ, γνωστὴ ὡς Κάθρην ἔθεσε τέρμα στὴ ζωὴ της, λαβοῦσα ποσότητα ἀρσενικοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε μίαν βιαίον σκηνὴν μὲ κάποιον, ποῦ, ὡς εἰκάζεται, εἶναι ὁ πατήρ της. Ἡ ἀστυνομία ἐπελήφθη τῆς ὑποθέσεως».

Αὐτὴ εἶναι ἡ σύντομη ἱστορία τῆς Κατερίνας. Σύντομη σὰν τὴ ζωὴ καὶ τραγικὴ σὰν τὴ μοῖρα της....

Ο ΚΟΥΜΠΑΡΟΣ (*)

(ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΓΑΤΟΥ)

Ή άυπομονησία μου νά δώ τί κάνει ό Κουμπάρος καί γιατί δέν μπαινοβγαίνει κι' αύτός σάν τους άλλους, κι' ή περιέργειά μου νά δώ τί κάνουν όλοι αύτοί μέσ στην κάμαρά του, νικήσανε τό φόβο μου καί τράβηξα μέ προφύλαξη κατά κεί. Στην πόρτα στεκόντουσαν κάτι παιδιά. Κόσμος πολύς μπαινόβγαине, κι' έτσι ήταν άδύνοτο νά περάσω. Σίγουρα δέν θά μ' άφίνανε.

Γύρισα καί κοίταξα τό παράθυρο. Δέν ήταν κανείς εκεί. Μ' ένα σάλτο δρέθηκα άπάνω. Κανένας δέν έκανε νά μέ διώξει. Κάθησα καί κοίταξα μέ την ήσυχία μου. Ο Κουμπάρος ήτανε ξαπλωμένος στό κρεβάτι του, ξεσκέπαστος καί ντυμένος μέ τά ρούχα του τά μαύρα. Ήταν άκίνητος κι' είχε τά χέρια σταυρωμένα στό στήθος. Στο προσκέφαλό του δυό λαμπάδες ήταν αναμμένες. Κι' ήταν χλωμός, άσπρος σάν πανί.

Έκανα νά πηδήξω, νά τρέξω κοντά του, νά νιώσω καί πάλι τό θερμό του χάδι, μά φοβήθηκα τίς γυναίκες που ήταν μαζεμένες γύρω στό κρεβάτι του καί κουνούσανε παράξενα τά χέρια τους, τό κεφάλι τους, τό κορμί τους. Καί λέγαε, όλο λέγανε, κι' άλλες στενάζανε, άλλες κλαίανε, άλλες καθόντουσαν παράμερα καί δλέπανε μέ όψη θλιμμένη, άλλες μπαινοβγαίνανε... Καί άντρες καί παιδιά... Βαθυλωνία... Πού νά σ' άφίσουν νά περάσεις!

Ύστερ' από λίγο ήρθαν καί κάτι άλλοι καί φέρανε μιά κάσα. Την άποθέσανε στή μέση τής κάμαρας καί βάλανε μέσα τόν Κουμπάρο. Τόν σκεπάσανε μ' ένα σεντόνι μέ τό κεφάλι όξω, κι' ύστερα του ρίξανε από πάνω σωρό λουλούδια. Παρακολούθησα μ' ένδιαφέρο κι' άπορία όλα τούτα τά καμώματα χωρίς νά μπορώ ώστόσο νά ξεδιαλύνω τίποτε.

Ίσως, συλλογίστηκα, νάταν κάποιο παιγνίδι που παίζανε, κάποιο γλέντι που κάνανε, κάποια διασκέδαση του Κουμπάρου, κι' όλοι τούτοι ήταν καλεσμένοι του, διασκεδάζανε μαζί του. Κι' άλλη μιά φορά θυμάμαι σάν ήμουν μικρός ήρθε κόσμος εδώ μέσα, μά τότες μπαινόβγαине κι' ό Κουμπάρος μαζί τους, χοροπηδούσε κι' αύτός μαζί τους καί φώναζε μά όχι σάν τώρα πουΰμενε έτσι ξαπλωμένος, άκίνητος κι' άμίλητος.

Ώστόσο μου φάνηκε πολύ άστείο που τόν βάλανε σέ κείνο τό σεντούκι καί μη βαστώντας άλλο πήδηξα στην κάμαρα κι' έτρεξα κοντά του. Άνέβηκα άπάνω του μέ χαρούμενο ρουρόνισμα καί τρίψτηκα στό πρόσωπό του προκαλώντας τό χάδι του. Μά έννοιωσα δυό χέρια νά μ' άρπάχουν καί νά μου δίνουν κάτι κατακεφαλιές που ζαλισμένος κι' άλαλιασμένος χύμηξα στην αύλή, δέν ξέρω από ποιά πόρτα, καί τρύπωσα σ' άχούρι.

Έμεινα κάμποση ώρα εκεί, μέ την καρδιά σπαρταριστή άπ' την τρομάρα. Σάν συνέφερα κάπως έννοιώσα πώς πεινούσα. Βγήκα μέ προφύλαξη στην αύλή. Ή πόρτα τής αύλής ήταν κλειστή. Δέν τόλμησα νά νιαουρίσω νά μ' άνοιξουν, γιατί ό φόβος δέν μουχε περάσει ακόμα. Ούτε τόλμησα νά βγώ άπ' τό μπροστινό μέρος του σπιτιού που έβλεπε στον κήπο, γιατί θά πενούσα πάλι μπροστά άπ' την πόρτα του Κουμπάρου καί σίγουρα θά μέ δέρνανε πάλι.

Έκοψα κάμποσες βόλτες στην αύλή, ξάπλωσα κάμποση ώρα στον ίσκιο του ευκάλυπτου πουταν πλάι στό πηγάδι, καί στό τέλος άποφάσισα ν' άψηφίσω τόν κίνδυνο γιατί πεινούσα. Πεινούσα κι' ήθελα σύγκαιρα νά δώ τί γενόταν στην κάμαρα του Κουμπάρου, άν βγήκε άπ' την κάσα που τόν ξαπλώσανε, κι' άν τρώγανε, γιατί σίγουρα γλέντι ήταν κι' ήξερα πώς στα γλέντια τρώνε κι' όλας.

Μέ χίλιες προφυλάξεις προχώρησα ξυστά στον τοίχο. Φτάνοντας στή γωνιά πρόβαλα τό κεφάλι μου καί κοίταξα. Είδα πάλι κείνο τό γέρο μέ τό μαύρο φουστάνι καί τη γενειάδα νά κρατάει ένα σταυρό καί νά φεύγει τραγουδώντας. Καί πίσω του άκολουθούσαν τέσσερεις κρατώντας την κάσα πουταν μέσα ό Κουμπάρος ξαπλωμένος. Κι' όλος ό κόσμος πουχε μαζευτή εκεί άκολουθούσαν κι' αύτοί από πίσω.

Πολύ άστείο μου φάνηκε αύτό τό θέαμα. Άστείο κι' άνεξήγητο. Άκούς εκεί νά κουβαλούν τόν Κουμπάρο μου μέσα σέ μιά κάσα! Καί που τόν πηγαίνανε; Καί τί ειδους διασκέδαση ήταν αύτή; Έτρεξα καί γώ προς τό δρόμο καί τους παρακολου-

(*) Συνέχεια από τό προηγούμενο καί τέλος.

θοῦσα νὰ ξεμακραίνουν. "Ἐλεγα ν' ἀκολουθήσω καὶ γώ, μὰ φοβόμουνα μπάς καὶ μοῦ δώσουν πάλι καμμιά κλωτσιά. Καὶ γύρισα πρὸς τὸ σπίτι.

Τώρα δὲν εἶχαν ἀπομείνει παρὰ μόνο ἡ σπιτονοικοκυρὰ μαζὺ μὲ τὴν κόρη της καὶ μπακοβγαίνανε στὶς κάμαρες συγγυρίζοντας τὸνα καὶ τἀλλο. Μπήκα μέσα καὶ τὶς παρακολουθοῦσα μὴ ξέροντας τί νὰ κάνω καὶ τί νὰ σκεφτώ. Μὲ φωνάξανε ὅμως στὴν κάμαρά τους καὶ μοῦ δώσανε κι' ἕφαγα. "Ἄς εἶναι καλά, γιατί πεινούσα τρομερά.

"Ὑστερα ἀπὸ κάμποσες ὥρες γύρισαν στὸ σπίτι ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ συνώδεψαν τὸν Κουμπάρο καὶ τὸ στρώσανε στὸ φαγοπότι. Μὰ ὁ Κουμπάρος δὲν εἶχεν ἔρθει μαζὺ τους. "Ὡς φαίνεται θάρχιζε πάλι νὰ φεύγει ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ νὰ γυρίζει τὸ βράδυ ἀργὰ ὅπως πρῶτα. Τὸ γατίσιο μου μυαλὸ σὰν νὰ φωτίστηκε. Τόσες μέρες δὲν ἤθελε νὰ πάει ἐκεῖ ποὺ πήγαινε πάντα, γι' αὐτὸ ἤρθαν καὶ τὸν πήρανε βάζοντάς του μέσος στὸ κασόνι. Αὐτὸ ἦταν!

Τὸ βράδυ κάθησα καὶ τὸν περίμενα στὸ συνηθισμένο μέρος. Δυὸ φιλεναδίτσες ἤρθαν κοντά μου καὶ τριβόντουσαν ἀπάνω μου, καλώντας με σὲ ξεφαντώματα στὰ κεραμίδια καὶ στὶς μάντρες. Καὶ δυὸ γάτοι περάσανε ἀπὸ κει πασκίζοντας νὰ μὲ παρασύρουν στὰ λημέρια τους. Μὰ ἐγὼ δὲν ἔνοουσα νὰ τὸ κουνήσω· θὰ περίμενα τὸν Κουμπάρο, θὰ τὸν περίμενα ὅπως ὀδηποτε.

Οἱ ὥρες ὅμως περνοῦσαν κι' αὐτὸς δὲν φαινόταν. "Ὅπως κατάλαβα εἶχε περάσει πρὸ πολλοῦ ἡ ὥρα ποὺ γύριζε συνήθως σπίτι καὶ σὰν ἔβλεπα πὼς δὲν φαινόταν μοῦ πέρασε ἡ ἰδέα μπάς καὶ θρισκόταν κι' ὅλας σπίτι διαβαίνοντας ἀπὸ κοντά μου χωρὶς νὰ τὸν πάρω εἶδηση. "Ἐτρεξα σπίτι καὶ νιαούρισα ὄξω ἀπ' τὴν πόρτα του, μὰ τοῦ κάκου. Κανένα φῶς δὲν ἔβγαине ἀπ' τὶς χαρσμάδες καὶ κανένας θόρυβος δὲν ἀκουγόταν μέσα.

Κάθησα ὄξω ἀπ' τὴν πόρτα καὶ πάσκιζα νὰ μὴ κοιμηθῶ. Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ χιρᾶζει. Καὶ σὰν ἀργότερα βγήκεν ὁ ἥλιος, τέντωσα τὰ μουδιασμένα μέλη μου καὶ κἀνοντας δυὸ-τρεῖς βόλτες νιαούρισα πάλι στὴν κλεισμένη πόρτα, περίμενα, περίμενα, ἡ πόρτα ἔμενε κλειστή. Κι' ἀντὶς ἐτούτῃ ἄνοιξε ἡ ἄλλη πόρτα καὶ πρόβαλε ἡ κόρη τῆς σπιτονοικοκυρᾶς. Μὲ φώναξε καὶ μούβαλε νὰ φάω. Σὲ κάποια στιγμή ποὺ ἄνοιξε ἡ μέσα πόρτα, ἔτρεξα στὴν κάμαρα τοῦ Κουμπάρου. "Ἦταν ἀδειανή.

Νιαούρισα δυὸ-τρεῖς φορές καλώντας τον, λὲς καὶ νᾶταν κρυμμένος πίσω ἀπὸ κανένα ἐπιπλο καὶ περίμενα νὰ προσβᾶλει στὴ φωνή μου. Βγήκα στὴν οὐλή. "Ἐφαξα στὰ μέρη ποὺ συνηθίζε νὰ πηγαίνει, ἔφαξα στὸ ἀχούρι, στὸ σταῦλο, στὸ ὑπόγειο, στὸ πλυσταριό, παντοῦ. "Ἐφαχνα καλώντας τον ὀλοένα, μὰ τοῦ κάκου. Κι' ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν πέρασα στὸ ἔμπα τοῦ κήπου τερῶντος κατὰ τὸ δρόμο, καὶ σὰν ἄκουγα περπατησιῆς ἔτρεχα μήπως δῶ τὸν Κουμπάρο νὰ ξεπροβάλλει ἀπ' τὴ γωνιά.

Κι' ὄλο τὸ βράδυ τὸν περίμενα πάλι στὸ συνηθισμένο μέρος, τὸν περίμενα ἀργὰ ὡς τὰ ξημερώματα. Καὶ πάλι ἔφαξα ὄλες τὶς γωνιὲς τοῦ σπιτιοῦ, καὶ πάλι τὰ καλέσματά μου ἔμειναν χωρὶς ἀπάντηση. Κι' ἔνοιωθα μιὰ θλίψη στὴν ψυχή, μιὰ ἀνυπομονησία, ἕνα κακό! Οὔτε τὸ φαῖ μούκανε πιά ἐντύπωση οὔτε ὁ ὕπνος.

* * *

"Ἡ μιὰ μέρα κυλοῦσε πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη, κι' οἱ βραδιὲς παρόμοια. Κι' ὁ Κουμπάρος δὲν φαινόταν. Μὰ ποῦ ἔχεις πάει, καλέ μου Κουμπάρε, γιατί ἔφυγες ἔτσι ἀνεπάντητα! "Ἐλα πίσω στὴν κάμαρά σου ποὺ μένει ἀδειανή, στὸ κρεβάτι σου ποὺ στρωμένο σὲ προσμένει, στὸν Κουμπάρο σου ποὺ τόσο πόθησε τὸ χᾶδι σου, τὰ γλυκόλογά σου, τὴ συντροφιά σου! "Ἐλα ν' ἀντικρύσω πάλι τὴ θωριά σου, ν' ἀκούσω ξανά τὴ γλυκεῖα λαλιά σου, ἔλα καὶ πὲς μὲ πάλι ὀβρηό, πὲς μου ὅτι θέλεις, δὲ θὰ μὲ πειράξει.

Μὰ δὲν ἐρχόταν. Κι' οἱ μέρες περνοῦσαν, περνοῦσαν. Καὶ γὼ ἔπαψα νὰ τὸν περιμένω. Καὶ κάποιοι ἄλλοι κάθεται τώρα στὴν κάμαρά του, κι' ἡ μορφή του ἄρχισε νὰ ξεθωριάζει στὴ μνήμη μου, κι' ἡ θύμησή του νὰ ξεθυμαίνει.

"Ἀγαπημένε μου Κουμπάρε, θαρθῆ ὥρα ποὺ δὲ θὰ σὲ θυμάμαι πειὰ καθόλου, Θαρθῆ ὥρα ποὺ ἡ θωριά σου θὰ σθηστή ὀλότελα ἀπ' τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου; Καταραμένη νᾶν' αὐτὴ ἡ ὥρα!

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

(Τέλος).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Ὁ Μάιος, ὅπως κάθε χρόνο, στάθηκε καὶ φέτο ὁ μήνας τοῦ Στίβου. Οἱ Παγκύπριοι Ἀγῶνες ποῦτα στὴν Ἀμμόχωστο, καὶ ὕστερα οἱ Παγκύπριοι Μαθητικοὶ στὴν Κερύνεια. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις νέοι ἀπὸ τὴν κάθε γωνιά τοῦ νησιοῦ μας, μὲ τὸ ἀτσάλι τοῦ κομποῦ καὶ τὴ φλόγα τῆς καρδιάς τους, διεκδίκησαν στὴν πιὸ εὐγενεῖ ἑλληνικῆ ἄμλλα τὸ ἐπαθλο τῆς Νῆς. Καὶ «θεωροῦ» ἀπὸ τί- πόλεις καὶ τὰ χωριά- καὶ ἀπ' τὸ βουνό καὶ ἀπ' τὸν κάμπο καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τοῦς, καμάρωσαν καὶ τοῦς χειροκρότησαν. Ἔτσι ὅπως στὰ παλιά-τὰ πανόραμα χρόνια!... Ἀληθινὴ χαρὰ Θεοῦ καὶ ὑπέροχος θρίαμβος τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας τὸ σκόνημα τῶν καρδιῶν, τ' ὁλόδροσο ἀνθήσιμα τῶν γένων καὶ οἱ ἀλαγαμοὶ καὶ ἡ ὁμορφιά, καὶ ἡ λεβεντιά καὶ τὰ πάντα.

Στοὺς Μαθητικοὺς, μέσα στὴν ἄπλα ἑνὸς γραφικώτατου σταδίου ποῦ πλαισίωσε ἡ ὑποβλητικὴ Δελφικὴ μαγεῖα τοῦ Κερυνιώτικου τοπίου, σκόρπισαν τὸν ἀνόνητο ἀγωνιστικὸ παλμό τους καὶ τὴ δύναμη τῆς ἑλληνικῆς ἀρετῆς τους τὰ παιδιά τῶν Γυμνασίων μας γιὰ νὰ δώσουν, καὶ γιὰ λογαριασμό τους καὶ γιὰ λογαριασμό τῆς Μ. Παιδείας μας ἐξετάσει ὑψηλοῦ ἤθους καὶ ἔθνηκῆς ἀξιοπρέπειας γιὰ νὰ τίς κερδίσουν σὸ ἀκέραιο καὶ νὰ σαλπίσουν στὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὴ δύναμη τοῦ ἀκατάλητου πολιτισμοῦ μας καὶ τῆς φιλετικῆς ἀνοχηῆς μας. Σὰν τελειώσαν οἱ Ἀγῶνες, καὶ πρὶν καλὰ-καλὰ στεγνώσει ἀπὸ τὰ κομμά τῶν ἀθλητῶν-μαθητῶν ὁ ἰδρωτας τοῦ σωματικῶ μόθου, ντύθηκαν, μὴ ὁμόδα ἀπ' αὐτοὺς, τὴν ἱεροτελεστικὴ ἐσθήτα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας γιὰ ν' ἀναμετρήσουν, καὶ στὸν τομέα τῆς πνευματικῆς προσπάθειας, τὴν πλούσια ἐσωτερικότητά τους μὲ τὰ ἀξέπαραστα προγονικά τους ἐπιτεύγματα, καὶ νὰ ὁλοκληρώσουν ἔτσι ἕνα ἑξαιρετὸ μορφωτικὸ κανόνα ποῦ μοναχὰ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ξέρει νὰ ὀρθώνει καὶ νὰ ζεῖ.

Μήπως τὸ ἴδιο δὲν ἐπαναλήφθηκε καὶ ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες μ' ὄλο τὸ μεγαλεῖο τοῦ λαϊκοῦ ἀθροισμοῦ καὶ στίς γιορτὲς τοῦ «Κατακλυσοῦ», ποῦ ἐπακολούθησαν; Ἀγῶνες ἀθλητικοὶ σὸ γαλάζιο στίβο τῶν προαιώνιων θαλασσῶν μας καὶ ἄμλλα πνευματικὴ καὶ καλλιτε-

χνικὴ. Χωρὶς καμιά ἀπολύτως σκηνοθεσία ἐδῶ. Μὲ τὴν ἀκατανίκητὴ ὑποβολὴ τῆς παραδόσης καὶ μόνο. Παρακολούθησα τὸ ἔθνηκὸ αὐτὸ πανηγύρι στὴν Κερύνεια. Καὶ εἶδα νὰ ξετυλίγεται μπροστά μου, σ' ὄλη τὸν τὴν ἐπικὴ μεγαλοπρέπεια, τὸ ὀλυμπιακὸ ἀγώνισμα ἀνοχηῆς τοῦ ἀλτρωτῶν λαοῦ μας. Ν' ἀποκαλύπτει, καὶ στίς πιὸ ἀσημαντες τὸν λεπτομέρειες, μιὰ ἡρωϊκὴ ἱστορία τριάντα αἰῶνων. Νὰ χαίρεται καὶ νὰ πανεύεται μὲ τὰ αἰῶνα ἑλληνικὰ κυριακὰ νεῖτα. Νὰ μαοτρεῖ τὸ ἀνίκητο, καὶ ἀπ' τὸ χρόνο καὶ ἀπ' τὴς περιπέτειες, καὶ τῶν τόπων καὶ τῶν ἀνθρώπων μας. Καὶ νὰ ὑψώνει ὡς τὸ σφῆρα τὸν καιμὸ γιὰ τὸ ὑπέροκαλο ξαγνάντεμα τῆς κλειμένης θεῆς μας, ποῦ καρτεροῦμε καὶ μεῖς, καὶ τὰ ὀραφανεμένα μας ἀκορογῆλια, ἐδῶ καὶ ἑφτακόσια ἔξηνατὰ ἐκκληροῦ χρόνια. Τραγοῦδησε τὸ μεγαλο πόνο ἕνας ταπεινὸς ποιητὴς, ποῦ κάλεσε τὴ Μάνα νὰ παρασταθῆ στὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου καὶ νὰ τὴν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ οὐθα ποῦ φέρουν τὴν κατὰρα τῆς ὀφάνιας. Καὶ σὰν τὰ πάρεξ, τὴν παρκαλέσε μὲ λυγμοὺς ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, νὰ μὴ τὰ παραλετάξεις, μὴ τὰ θρεῖ σὸ δάδα τὸν κανεῖς ἄλλος κακομοριασμένος καὶ ντυθῆ τὴν τύχη τῆς δικῆς μας:

«Κάψε τα τζαί φραντζίστα! Καὶ νὰ παραμείνη ἀμόλυνη ἡ χωρά μας...

Πόσο δίκιο, ἀλήθεια, εἶχε ὁ Παλαμῆς χειροκροτῶντας τὴν Κυριακὴ λεβεντιά:

«Ἐσὺ τὰ προσκυνῆς τῆς Ρωμοσύνης
τὰ εἰδωλα,
τῆς ὁμορφιάς τὸ εἰδωλο καὶ τῆς
παλληκαριάς».

Μὰ καὶ μεῖς νομίζω πὸς ἔχουμε τὸ δικαίωμα μὲσ' ἀπὸ τοὺς ἀντίλαλους τῶν κυριακῶν γιορτῶν νὰ κράξουμε ἀπ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ταπεινὴ στήλη στὸν κόσμο ὁλόκληρο, πρὸς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, πρὸς φίλους καὶ ἔχθρους, πὸς ὁ Ἀκοίτας δὲ χάνεται στὰ τάραρα καὶ πὸς ἐδῶ κάτου μέρα νύχτα ἀγωνιζόμαστε καὶ νικοῦμε: Γράφοντας, μὲ τὴ δύναμη τῆς εἰθύνης, τὸ ἔπος τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Λευτεριάς.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Ἡ γοητεία τῆς παλληκαριάς.

Δύο τύραννοι δεσποῦν τῆς γυναικείας καρδιάς, ὁ ἕως κ' ἡ παλληκαριά. Ἄν κάποτε μάλιστα συνυπάρξουν καὶ τὰ δύο, δὲ μπορεί νὰ φανταστεῖ κανεὶς ἀποτελεσματικώτερον Νέμεση κατὰ τῆς γυναικείας παντοδυναμίας.

Ἡ τελευταία ἀπαγωγή κάποιου ἀρχοντοπούλου στὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὸν σιωπῆρον τῆς οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μὲ τὴν ἐδῆση ἦταν «φίλοις καὶ ἐξαιρετικῶς ρωμαλέος», μούφερε στὴ μνήμη τὸ παρόνομο τῆς Ἀνδρομάχης, τῆς συμπληθικῆς γυναικείας τοῦ ἐπισημοῦ ἀγαθητοῦ ἥρωα τῆς Ἰλιάδας, τοῦ Ἐκτορα. Μέσα στὴν ἀγωνιώδη προσπάθεια τῆς νὰ τὸν γλυτώσει ἀπὸ τὸ θάνατο, τοῦ κτυπᾷ σὺν ἐλάττωμα ἐκείνο, γὰρ τὸ ὁποῖο τὸν ἀγαποῦσε περισσότερο, τὴν παλληκαριά του.

Δαμόνιε, φθίσει σε τὸ σὸν μένος...

Ἄν τῆς ἄκουε ὁ Ἐκτορας κ' ἀποτραβιόταν ἀπ' τὴ μάχη, δὲ θὰ τὸν ἀγαποῦσε.

Τὴν ἀγάπη τῆς παλληκαριάς ἡ φύση ἔχει φυτέψει βαθειά, πολλὰ βαθειά, μέσα στὴ γλάστρα τῆς γυναικείας καρδιάς.

Ἡ παλληκαριά, ἡ περὶ φυσικὴ ἐκδήλωση τῆς ἀνδρικής ἀρετῆς φυτεύτηκε στὴν ψυχὴ τῆς γυναίκας σύγχρονα μὲ τὴ δημιουργία τῆς, καὶ καμιά ἄλλη γοητεία δὲ μπορεί νὰ τῆς ξεριζώσει. Οἱ ἀρετὲς μὲ τὸ ἠθικὸ καὶ τὸ κοινωνικὸ περιεχόμενον ἐμφανίζονται στὸ προσκήνιο τῆς γυναικείας ψυχῆς σὺν παρελόμενα τοῦ πολιτισμοῦ. Στὸ βάθος ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὸν ταυρομάχο, τὸ θηριοδραμαστή, τὸν ἀεροπόρο καὶ τὸ λεβέντη τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχουν γίνεαι «τὰ σίδερα τῆς φυλαχτῆς», εἶναι περὶ ηρωαίως, περὶ ἔντονος, ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ γὰρ τὸν καλλιτέχνη, τὸν ἐπιστήμονα, τὸν σοφὸ.

Ἡ μόρφωση κ' ἡ ἀνάπτυξη φυσικῶς τὴν κάνουν νὰ ἐκτιμᾷ περὶ πολλὰ τίς ἠθικὰς καὶ τίς κοινωνικὰς ἀρετὰς, στὸ βάθος ὅμως δὲν παύει νὰ θαυμάζει τὴν παλληκαριά. Σ' αὐτὸ ὀφείλεται κ' ἡ ἀντινομία, ποὺ παρουσιάζεται πολλὰ φανερά ἀνάμεσα στὶς πράξεις καὶ τίς πεποιθήσεις τῆς γυναίκας.

Ἡ περίπτωση τῆς νεαρῆς Μωραϊτοπούλας ἔχει τὴν ἐξήγησιν τῆς. Ἐπεκράτησαν οἱ ἀπόψεις τὸν παρασηνιὸν τῆς ψυχῆς τῆς καὶ δὲν ἀφῆκαν νὰ ἐμφανί-

σθῶν κἂν στὸ προσκήνιο οἱ κῆροι συντελεστές τῆς ζωῆς. Κι' ἡ ἀντινομία τοῦ ἀβήματος τῆς ὀφείλεται στὴν κακὴ ἐπιρροία τῆς ἔννοιας τῆς παλληκαριάς, ποὺ ἀφῆκαν νὰ ριζώσει στὴν ψυχὴ τῆς. Τὴν ἀφῆκαν νὰ πιστεῖ στὴν παλιὰ ἐπιρροία τῆς παλληκαριάς, ποὺ ἐσημαίνει δύναμη, ρώμη. Δὲν τῆς ἐξήγησαν, ὅτι ἡ σημερινὴ παλληκαριά δὲν εἶναι ρώμη, ἀλλὰ σύνεση καὶ ἀντοχή, ποὺ σχεδὸν κατὰ κανόνα δὲν παρατηρεῖται στους παλληκαροὺς.

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣ ΣΤΟΜΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Report of the Department of Antiquities, Cyprus, 1937-39. Nicosia, Government Printing Office, 1951. pp. VIII+226. pl. XLV. pr. 21 sh.

Ἡ ἐκδοθεῖσα πρὸ τινος χρόνου ἐκδοσις τοῦ τμήματος ἀρχαιοτήτων Κύπρου διὰ τὰ ἔτη 1937-39 εἶναι ἡ πλουσιωτέρα εἰς περιεχόμενον καὶ ἡ ἐκτενεστέρα ἐξ ὅσων ἐδημοσιεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦδε (βλ. Κυπρ. Γρ. Β' σ. 46 κ.ε. καὶ Δ' σ. 186 κ.ε. 536 κ.ε.). Ἐτεροῦ τόμου περιλαμβάνον τὰ ἔτη 1940-48 ἐτοιμάζεται, ὡς μὰ πληροφοροῦν ἐν βιβλιογραφικῶ σημειώματι ὁ διευθυντὴς τοῦ τμήματος κ. Α. Megaw.

Ἀπ' ὅτου τῷ 1934 καθιερώθη ἡ τοιαύτη ἐκδοσις τῆς ἐκθέσεως τοῦ τότε ἰδουθέντος τμήματος ἀρχαιοτήτων Κύπρου (βλ. Κυπρ. Γρ. Β' 46 κ.ε.), γίνεται αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ὄχι μόνον πληροστέρα, ἀλλὰ λαμβάνει μορφήν, οἷα ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τοῦτο μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἀναμένεται πάντοτε αὕτη ὑπὸ τοῦ ἐν γένει ἀρχαιολογικοῦ κόσμου καὶ τὸν εἰδικὸν περὶ τὴν Κύπρον ἀσχολουμένῳ ἐπιστημόνῳ.

Ὁ νέος οὗτος τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη. Τὸ πρῶτον καὶ μέρος καταλαμβάνον τὰς σελίδας 1-169 περιλαμβάνει μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὰς ἐρεῦνας καὶ τὰ ἀποκτῆματα τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου τῶν προαναφερθέντων ἐτῶν 1937-39, τὸ δὲ δεύτερον καταλαμβάνον τὰς σελίδας 171-226 περιλαμβάνει μικροτέρας ἐργασίας, κυρίως περιγραφὰς τῆς δραστηριότητος τοῦ τμήματος κατὰ τὴν αὕτην περιόδον. Οἱ XLV πίνακες συμπληρώνουσι τὰς μελέτας καὶ ἐκθέσεις ταύτας καὶ παρέχουσι πλήρη εἰκόνα τῶν ὅλων ἐργασιῶν τοῦ τμήματος ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα. Διὰ μερικὰς ἐκ τῶν ἐργασιῶν τού-

των ώμλήσαμεν εἰς προηγουμένας ἐκδόσεις τοῦ περιοδικοῦ τούτου (βλ. Κυπρ. Γρ. ΙΔ' (1949) σελ. 356 κ.ε. 388 κ.ε.), διότι αὐτὰ εἶχον κυκλοφορήσει ὡς ἀνάτυπα πρὸ τῆς πλήρους ἐκδόσεως τοῦ τόμου. Εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν τότε βιβλιοκρισίαν περὶ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων (βλ. Κυπρ. Γρ. ἑ.ἀ.) ἐξήραμεν τὴν σοβαρότητα αὐτῶν καὶ τὴν σημαντικὴν συμβολὴν των ὅχι μόνον εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ἐν γένει τῆς Κύπρου.

Καὶ αἱ ἄλλαι μελέται, αἱ δημοσιευόμεναι εἰς τὸν ὅλον τόμον, τώρα, εἰσίζονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἠεροῦ ἐπιπέδου. Ἐκτενεστέρα εἶναι ἡ λεπτομερὴς ἐκθεσις τῶν E. Dray καὶ J. du Plat Taylor (σελ. 24-121) περὶ τῶν τάφων εἰς Τσαμπρες καὶ Ἀφέντρικα, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Καρπασίαν, εἰς τὴν βορειοανατολικὴν ἄκρον τῆς νήσου. Ἡ ἐκθεσις αὕτη μᾶς παρέχει πλήρη εἰκόνα δύο κοιμητηρίων τῆς κλασικῆς καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, οἷα ἀνεκαλύφθησαν δι' ἀνασκαφῶν γενομένων τῷ 1938 τῆς χορηγίας τοῦ Ashmolean Museum τῆς Ὁξφόρδης καὶ δαπάναις τοῦ τμήματος ἀρχαιοτήτων Κύπρου ὑπὸ τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς δόξης J. du Plat Taylor. Τινὲς τῶν τάφων ἐξήρηνθησαν 49 τάφοι εἰς ἀμφοτέρω τὰ κοιμητήρια—φθάνουν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6 αἰ. π.Χ., ἀλλὰ τὸ χροῖον μέρος αὐτῶν εἶναι τῆς κλασικῆς καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου. Ἡ γενομένη ἐκθεσις περὶ τῶν ἀνακαλύψεων ἔχει τὸν συνήθη περιγραφικὸν χαρακτήρα καὶ εἶναι λίαν διαφωτιστικὴ περὶ τῶν τύπων τῶν τάφων καὶ τῶν εὑρημάτων—ἀγγείων, ἄλλων ἀντικειμένων καὶ νομισμάτων, ἐπιγραφῶν—σημαντικῶν ἐν γένει, περὶ τῶν ὁποίων καταπολεῖται καὶ τὰ παρατιθέμενα λεπτομερῆ σχέδια μετὰ τῶν πολλῶν φωτογραφιῶν εἰς τοὺς ἐν τέλει τοῦ τόμου πίνακας. Ἡ ὅλη ἐργασία παρέχει πολλὴ ὕλη πρὸς συγχροτικὴν μελέτην καὶ συναγωγὴν πορισμάτων, ἡ ὅποια ἐν μέρει μόνη γίνεται ἤδη διὰ τὰ ἀγγεῖα καὶ ἄλλα τινὰ εὑρήματα. Ἐν ἐνδιαφέρον σημείωμα τοῦ κ. T. B. Mitford, τοῦ γνωστοῦ εἰδικοῦ ἐπὶ τῶν κυπριακῶν ἐπιγραφῶν, παρατίθεται—ἀναφερόμενον εἰς τὰς εὑρεθείσας εἰς τοὺς τάφους τούτους ἐπιγραφάς. Τοῦ ἰδίου ὡσαύτως δημοσιεύεται ἐτέρα συναφῆς μελέτη περὶ ἐπιταφίου ἐπιγραφῆς προερχομένης ἐπίσης ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν Τσαμπρες (σελ. 169), εἰς κυπριακὴν γραφὴν. Διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης πλουτίζεται τὸ λεξιλόγιον τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς διαλέκτου διὰ τῆς λέξεως «μνᾶμα». Ὁ αὐτὸς μετὰ τοῦ

Π. Δικαίου δημοσιεύει τὰ λίαν ἐνδιαφέροντα συμπεράσματά του ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὸ Καρφίον (σελ. 124-131). Βλ. εἰδικὴν βιβλιοκρισίαν Κυπρ. Γραμ. ΙΔ' (1949) σελ. 356 κ.ε.). Περὶ τῆς ἐτέρας μελέτης τοῦ πρώτου (σελ. 132-144) τῆς ἀναφερομένης εἰς 15 ἀγγεῖα τῆς σιδηρᾶς ἐποχῆς διελάβομεν ὡσαύτως ἤδη εἰς σύντομον βιβλιοκρισίαν (Κυπρ. Γρ. ΙΔ' (1949) σελ. 388 κ.ε.). Εἶναι αὕτη μία ἐκ τῶν περισσώτερων ἐν διαφεροσῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας περιλαμβάνει ὁ τόμος, δὴ τὰ πολλὰ σημαντικὰ πορίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς καταλήγει καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν παρὰ τὸ ἀρχαιολογικὸν ἰδιαιτέρως καὶ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐτέρω μικρὰ μελέτη τῆς J. du Plat Taylor (σελ. 14-21) ἀναφέρεται εἰς τάφον τῆς πρώτης σιδηρᾶς περιόδου ἀνακαλυφθέντα παρὰ τὸ Ριζοκάρπασον καὶ εἰς τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα ἀγγεῖα τῆς αὐτῆς περιόδου καὶ λοιπὰ ἀντικείμενα.

Εἰς τὰ μεσαιωνικὰ ἀγγεῖα Κύπρου ἀφιερώνεται δύο ἐργασίαι. Ἡ μία εἶναι προακρωτικῶς σημειώσις τῆς J. du Plat Taylor ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ διεθνήτος τοῦ τμήματος ἀρχαιοτήτων Κύπρου Α. Megaw περὶ ἀλειπτῶν μεσαιωνικῶν ἀγγείων καὶ ἀποβλέπει εἰς προκαταρκτικὴν ταξινομήσιν τῶν ἐν ἀφθονίᾳ νῦν εἰσισκοζόμενων ἐν τῇ νήσῳ, ἰδ.α. ἐν Ἀμμοχώστῳ ἀγγείων τῶν χρόνων τούτων καὶ τῶν ὁποίων σχεδὸν μόλις τώρα ἀρχίζει ἡ μελέτη. Ἡ ἄλλη μελέτη (σελ. 145-168) μετὰ προσθήκης (σελ. 224) τοῦ Α. Megaw ἀναφέρεται εἰς τρεῖς ὁμάδας μεσαιωνικῶν ἀγγείων τοῦ 14. καὶ 16. αἰ. εὑρεθέντων ἐν Λευκωσίᾳ. Παρὰ τῶν περιγραφικῶν χαρακτήρα τῆς μελέτης ἡ συγχροτικὴ ἐρευνα τῶν εὑρημάτων πρὸς ἀνάλογα ἄλλων γειτονικῶν καὶ λοιπῶν χωρῶν ὡς καὶ ἡ μετὰ θαυμαστῆς λεπτότητος παρατηρήσεων ἐκθεσις τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς συναγωγή ἐνδιαφερόντων ἱστορικῶν πορισμάτων καθιστᾷ τὴν ἐργασίαν ταύτην ὑποδειγματικὴν δι' ἀναλόγου εἶδους μελέτας εἰς τὸ μέλλον.

Ἐν τέλει εἰς μίαν μικρὰν μελέτην (σελ. 22-23) ὁ γνωστός εἰδικὸς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν νομισμάτων Η. Mattingly ἐκθέτει περὶ 783 βυζαντινῶν νομισμάτων τῶν αυτοκρατορῶν Ἰωάννου Β' καὶ Μανουὴλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ εὑρεθέντων εἰς Λαζανίαν.

Τὸ 6' μέρος τῆς ἐκθέσεως περιλαμβάνει μικροτέρας μελέτας περὶ τῆς ἐπισκευῆς καὶ τῆς διεργησεως ἀρχαίων μνημείων τῆς νήσου, ἀνασκαφῶν καὶ ἐ-

ορευῶν εἰς Ἀμμόχωστον, νέων ἀποκτημάτων τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου, ἐπιγραφῶν νομισμάτων κλπ. τῶν ἐπαρχιακῶν μουσείων τῆς νήσου, τῶν ἀνασκαφῶν ἐν αὐτῇ, τῆς προστασίας τῶν ἀρχαίων μνημείων, τῆς βιβλιοθήκης τοῦ τμήματος καὶ τῶν οἰκονομικῶν του. Αἱ ἐργασίαι αὐταὶ συνετάχθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ὑπὸ τῶν Α. Megaw, Th. Mogabgab, Π. Διζαίου, T. Mitford, A. Wilson κ. ἄ. Τινὲς τούτων ἀποκαλύπτουν πλείστα νέα στοιχεῖα συμπληρώνοντα εἰς ἱκανὸν βαθμὸν τὰς μέχρι τοῦδε γνώσεις μας, ἰδίως ἀναφορικῶς πρὸς τὴν βυζαντινὴν, φραγκικὴν καὶ ἐνετικὴν περιόδον τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου.

Ταῦτα εἶναι ἐν συντομίᾳ τὰ περιεχόμενα τῆς νέας ταύτης ἐκδόσεως τοῦ τμήματος ἀρχαιοτήτων Κύπρου μετὰ γενικωτάτης ἀναλύσεως αὐτῶν. Ἐν ταύτῃ δὲν ἠκολούθησεν ἡ κατάταξις τῆς ὕλης, ὡς εἶναι εἰς τὸν ἐκδοθέντα τόμον, διότι αὕτη εἶναι μᾶλλον τυχαία. Τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποφευχθῆ, ὅπως καὶ ἄλλοτε παρετηρήσαμεν. (Κυπρ. Γρ. Β' σελ. 46 κ.ε.). Ἡ ὅλη ἐκδοσις ὅμως εἶναι ἐξαιρετικὴ, ὄχι μόνον εἰς περιεχόμενον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμφάνισιν. Αἱ εἰκόνας τῶν πινάκων πλούσιαι καὶ πολὺ καλαί.

Τὸ ὅλον ἔργον μᾶς παρέχει ἐξᾶρτεον ἐν γένει εἰκόνα τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς λίαν ἐπιμελημένης ἐργασίας τοῦ τμήματος ἀρχαιοτήτων Κύπρου, τοῦ ὁποῦ ἡ συμβολὴ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νήσου εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ γίνεται σὺν τῷ χρόνῳ ἀκόμη μεγαλιτέρα, ὡς παρετηρήσαμεν καὶ ἄλλοτε (βλ. Κυπρ. Γρ. ἔ.α.). Ἡ ἐν γένει ἠπρεσία, τὴν ὁποῖαν τὸ τμήμα τοῦτο παρέχει εἰς τὸν τόπον μας εἶναι ἀξία πάσης ἐξέσεως, καὶ μάλιστα, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις γίνεται μὲ ἐξαιρετικὴν σεμνότητα, χωρὶς οἰονδήποτε ἐντυπωσιακῶν θορύβων καὶ μὲ ὀλίγα σχετικῶς οἰκονομικὰ μέσα. Παρὰλλήλως ὅμως εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος, ἡ ὁποία εἰς τὸν τομέα τῆς ἀρχαιολογίας τῆς νήσου συντελεῖται δι' αὐτοῦ καὶ δὴ κατὰ λίαν θετικὸν τρόπον. Δείγμα ταύτης μόνον προέκειται ὁ παρῶν τόμος. Μετ' ἴσου ἐνδιαφέροντος θὰ ἀναμένωμεν τὴν προσεχῆ ἐκδοσιν τῆς προαναγγελθείσης ἐκδόσεως τῶν ἐτῶν 1940-48. Διὰ τῶν ἐκδόσεων τούτων ἡ ἔρευνα περὶ τῶν ποικίλων ἀρχαιολογικῶν προβλημάτων τῆς νήσου καθίσταται ἔργον Κυπριακῶν παρὰλληλων πρὸς τὸ ἔργον ἄλλων ἐπιστημονικῶν κέντρων τοῦ

ἑξωτερικοῦ καὶ δὲν ἀνήκει πλέον μόνον εἰς ἐκεῖνα, ὡς συνέβαινε δυστυχῶς εἰς ὄχι πολὺ ἀπομεμακρωμένον παρελθὸν παρ' ἡμῖν.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Βασίλη Ρώτας: Τεχνολογικά. Α'. Ἀθήνα 1951, σ. 43.

Στὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον, πρῶτον ἀπὸ μιᾶ σειρᾶ μὲ τὸ γενικὸν τίτλον «Τεχνολογικά», ὁ κ. Β. Ρώτας γράφει «Γιὰ τὴν τραγωδία καὶ τὴς παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων. — Γιὰ τὴν ἔκφραση. — Γιὰ κάποια νοήματα βασικά», δηλ. γιὰ θέματα ποὺ ἀλήθεια τάχει ζήσει καὶ τάχει πρᾶξει, ἀλλὰ ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν ἀπὸ τὴν πλούσια πείρα του πόρρωσε νὰ μᾶς δώσει ἀνεκτὰ ἐδῶ καὶ μὲ τὸν καλύτερον τρόπο. Κι αὐτὸ γιὰ τὰ μεγάλα αὐτὰ θέματα δὲν μποροῦν νὰ ἐξαντληθοῦν σὲ λίγες σελίδες, ὅταν μάλιστα παρεμβάλλεται κ' ἡ ἐξέτασις τῶν ἄλλων, συγγενικῶν ἢ καὶ ἄσχετων, ζητημάτων, ὅπως δυστυχῶς γίνεται ἐδῶ. Π.χ. πρὶν καλὰ καλὰ θῆξει τὸ πρόβλημα τῆς τραγωδίας, παρεμβάλλει ὁ συγγραφεὺς τὸ γενικώτερον πρόβλημα τῆς τέχνης καὶ τῆς καταγωγῆς τῆς, καὶ γάνεται μέσα σὲ διδάλους κοινωνιολογίας, θρησκευτολογίας καὶ ἐμπειρικῆς προϊστορίας, σπέρνοντας ἐδῶ κ' ἐκεῖ καὶ λίγες αἰσθητικῆς καὶ τεχνολογικῆς παρατηρήσεις, ἀλλὰ παντοῦ μιλώντας δογματικὰ, χωρὶς ἀναμνηστικὰ καὶ καθαρὰ τεκμηρία καὶ πειστικῆς ἀποδείξεως. Τὸ ἀποτέλεσμα γιὰ ἓνα φωτεινὸ καὶ πρακτικὸ μυαλὸ, ὅπως ξέρομε πὼς εἶναι ὁ κ. Ρώτας, εἶναι, τὸ λιγώτερον, ἐκκληρικὸν καὶ ἀπογοητευτικὸν, καί σὰν «πλίνθοι, κέραμοι καὶ ξύλα ἀτάκτως ἐροισμένα». Καμιά πηγὴ, καμιά μαρτυρία δὲν παρουσιάζεται, ἔχτος ἀπὸ μιᾶ μελέτῃ τοῦ Ἀλεξάνδρου (=Δ. Γληνοῦ) καὶ τὸ βιβλίον τοῦ G. Thomson «Αἰσχύλος καὶ Ἀθήναι». Καλὸς δέβαια φιλόλογος ὁ Thomson, ὅμως, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση Γληνοῦ, φανεροὶ καὶ ἡ προσπάθειά του νὰ φορμάρει τὰ πάντα μέσα στὰ καλούπια τῆς μαρξιστικῆς διαλεκτικῆς. Κι ὁ κ. Ρώτας ἰδιαιτέρα τὸ κάνει αὐτὸ χωρὶς συνοχὴ καὶ συνέπεια, κ' ἔτσι καταντᾷ διπλὰ ἀποτυχημένη ἡ προσπάθειά του.

Κι ὅμως στὸν τεχνολογικὸν τομέα γιὰ τὴς παραστάσεις τῶν ἀρχαίων δραμάτων κάνει πολὺ ἐνδιαφέροντες ἄνκαι ὄχι πολὺ πρακτικῆς εἰσηγήσεις ὁ κ. Ρώτας, ποὺ ὅσο πρωτότυπα καὶ τολμηρὰς καὶ ἂν φαίνονται, ὅμως ἀξίζει νὰ χρησιμοποιηθοῦν σ' ἓνα πειραματισμὸ. Ἐν περιουρίσταν σ' αὐτὸ μονάχα τὸν τομέα ὁ

συγγραφέας, θά ἐξυτηρητοῦσε καλύτερα τὸ ἀρχαῖο δράμα.

Ἡ ἴδια ἀσάφεια, σύγχυση κ' ἔλλειψη διαύγειας ἐπικρατεῖ καὶ στὰ δυὸ ἄλλα κεφάλαια τοῦ ἔργου. Θέση κ' ἀντίθεση πᾶνε χερί μὲ χερί, ὅ,τι παρουσιάζεται σάν κατάφαση τῶρα ἀναιρεῖται ἀπὸ μιὰ ἀντίφαση ἀμέσως παρακάτω, κ' ἔπειτα ἀπὸ δογματικούς ἐλιγμούς ξανασηλώνεται σάν ἀλήθεια. Καταλαβαίνω βέβαια πὺς τὸ περιοριστικὸ πλαίσιο τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου ἐπέβαλλε στὸ συγγραφέα συνοπτικὴν καὶ δογματικὴν ἀκρίβεια, — ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν κ' ἕνας παραπάνω λόγος γιὰ ἀπόλυτο περιορισμὸ στὸ θέμα του, καὶ γιὰ σαφῆνεια καὶ διαύγεια σκέψης κ' ἔκφρασης. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ λείπουν σχεδὸν ὀλοκληρωτικὰ, κ' οἱ θεοσοφῆς μένον ἀόριστες καὶ χωρὶς θεμέλια. Ἡ ὑπόθεση ποὺ κινεῖ τὸ ἔργο εἶναι ἀγαθὴ, ἔμεινε ὅμως ἀπραγματοποίητη.

Εὐτυχῶς ἡ πραγματικὰ μεγάλῃ καὶ δημονορικῇ ἐργασία τοῦ κ. Ρῶτα γιὰ τὸ θέατρο δὲ θά κριθεῖ ἀπὸ τὸ μικρὸ αὐτὸ παραστροφάκι. Ἡ ἀξία του μένει σταθερὴ σ' ἔργα του σάν τὸ «Νὰ ζεῖ τὸ Μεσολόγγι» καὶ προπάντων τὸ «Ρῆγα Βελεστινῆ».

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

Κύπρου Χατζηγεωργίου: Τὸ Ἐδ-
αγγέλιον τῆς Εὐτυχίας. Ἀθήνα, 1950.

Μ' ἐξαιρετικὴν χαρὰ πῆρα στὰ χεῖρα μου τὸ β.β.λίον αὐτὸ, γιατί ἤξερα πὺς μὲ τὰ δυὸ προηγούμενά του, ἰδίαιτα μὲ τὴν «Ἐλεγεῖακὴ Συμφωνία» ὁ κ. Κύπρου Χατζηγεωργίου ἔδειχνε πὺς ἐθελε πλῶς γιὰ τίς μεγάλες ποιητικὲς κατακτήσεις, ὅπως ἔγραφα τὸ 1945 στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» (Θ', 266-7). Ἀλλὰ ἡ ἀπογοήτεψή μου ἦταν φοβερὴ, ὅταν διάβασα «Τὸ Ἐδαγγέλιον τῆς Εὐτυχίας» του. Σπάνια μορεῖ κανεὶς νὰ συναντήσῃ τόσο ἀποτυχημένην ποιητικὴν προσπάθειάν ἔπειτα ἀπὸ τὴν σταθερὴν πρόδο ποὺ εἶχε σημειώσει πρωτύτερα ὁ δημιουργὸς τῆς. Οὔτε μιὰ ποιητικὴ εἰκόνα, οὔτε μιὰ ποιητικὴ φράση, καμιά μουσικότητα. Καμιά δόνηση ποιητικῆ, καμιά αἴσθησις μέτρον καὶ ρυθμοῦ. Ἀκατάσχετη πεζολογία ἀραδιασμένη σὲ κοντὲς γραμμὲς, ἀκατος καὶ κοψίφος ορητοισμὸς, ἄμουςες καὶ κοραστικὲς ἐπαναλήψεις, κλισὲ φραστικὰ, παραγεμίματα ποὺ δὲ γεμίζουν τὰ οὐσιαστικὰ κενά, ἄμουςες κοραγγές. Πάρτε αὐτὴ τὴ «στροφή» (δὲν ἔχει σημασίαν ποὺ δὲ χωρίζω τοὺς «στίχους»): «Μέσ' τὸ Βασίλειον τῆς Ἀγάτης θάξεται πλοῦσιὸ τὸ φαίσας κ' ὅ,τι χρειάζεστε περισσὸ καὶ θά-

στε εὐτυχεῖς». Μιλᾷει στοὺς Ἀνθρώπους καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς δελεάσῃ νὰ μπουῖνε στὸ «Βασίλειον τῆς Ἀγάτης» μὲ τέτοια κ' ἀνάλογα δολώματα. Καὶ λίγο παρακάτω: «Μέσα στὴν Ἐξουσία τῆς Ἀγάτης ὑπάρχει μόνον ἡ καλωσύνη, ἡ ἀγάπη κ' ἡ χαρὰ, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐξουσία τῆς ὑπάρχει μόνον ἡ κακωσύνη, ἡ θλίψη καὶ τὸ μῖσος. Μέσα στὴν Ἐξουσία τῆς Ἀγάτης ὑπάρχει μόνον ἡ ἀλήθεια, ἡ μετριοφροσύνη κ' ἡ εὐκρίνεια, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐξουσία τῆς ὑπάρχει μόνον ἡ ψευτιά, ἡ ὑποκρισία καὶ ἡ ἀλαζονεία». Κι οἱ τέτοιες ἐπαναλήψεις ἐξακολουθοῦν κοραστικὲς μ' ἀνάλογα παιγνίδια. Πάει νὰ δουλέψῃ μιὰν ἰδέαν, νὰ προταγανδίσει ἕνα σόστημα, νὰ διακηρύξῃ ἕνα «Ἐδαγγέλιον» — δὲ χρειάζεται τῶρα νὰ μιλήσομε καὶ γι αὐτὸ — ἀλλὰ τοῦ λείπει τὸ αἶσθημα ποὺ συνταράζει, ἡ τέχνη ποὺ πλάθει, ἡ ἀνάταση ποὺ λυτρώνει, κ' ἔτσι τὰ ὄπλα του εἶναι οἱ βιασμένους κοραγγές, οἱ ἀπειλές, οἱ κενές ὑποσχέσεις, τὰ φτηνὰ δολώματα, τὰ μεγάλια κοψίκα λόγια, ὁ ψυχρὸς ὑπολογισμὸς. Ἕνας οἴητος τῆς εὐκαιρίας δὲ μοροδεῖ νὰ βγάλῃ πὺς πειστικὸ δεκάριον — καὶ μάλιστα χωρὶς τὸν κεντο νὰ χαρακτηριστεῖ πὺς τοῦ λείπει ἡ ποιητικὴ εὐκρίνεια καὶ ὁρμή, ἡ ἐσωτερικὴ μουσικὴ κ' ἡ ἁρμονία τοῦ λόγου.

Εἶναι κοῖμα ποὺ ἡ θλιβερὴ αὐτὴ διαπίστωση γίνεται γιὰ τὸν κ. Χατζηγεωργίου, ποὺ τόσο εὐόνοια ἄρχισε τὸ ποιητικὸν του στάδιον. Ἀς ἐλπίσσομε πὺς θά εἶναι προσωρινὸ τὸ παραπάτημα του καὶ γρήγορα θά ξαναγευθεῖ στὸ σωστὸ δρόμον.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

Ἄγι Θεόδωρος: Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων. Α' Ἀρχαῖα, τῆς ἀγάτης, παρὰλογές. Ἐκδόση Ἐθνικῆ. Ἀετός, Ἀθήνα σ. 350.

Στὰ «Τραγούδια τῶν Ἑλλήνων» ποὺ «ἐσύνταξε κ' ἐρημήνευσε» ὁ κ. Ἄγις Θεόδωρος φιλοδοξεῖ νὰ δώσῃ στὸ μορφωμένον ἑλληνικὸ κοινὸ «στὴ γνήσιαν μορφήν τους, τὰ ὁμορφότερα κ' ἀντιπροσωπευτικότερα» δημοτικὰ μας τραγούδια. Βεβαιώνει ὕστερα πὺς «ἡ συλλογὴ τούτη ἔγινε μ' ἄ γ ἄ π η κ ι' ε ὑ θ υ ν η», ὅτι «ἡ ἐργασία τούτη ὅλη εἶναι στρωμένη στίς νεώτερες λαογραφικὲς ἐρευνες». Ἡ πρόθεσις του εἶναι «κωδικοποίηση τῶν τραγουδιῶν ποὺ εἶναι ἀξία νὰ μείνουν ὡς ὀριστικὰ ποιητικὰ κείμενα».

Στὸ σημείωμα αὐτὸ θ' ἀσχοληθῶ μόνον μὲ τὰ κυπριακὰ τραγούδια τῆς Συλλογῆς τοῦ κ. Θεόδωρου.

Ὁ ἀνθολόγος περιέλαβε στὸ βιβλίον

τον ὀκτὸ κυπριακά: Σ. 83 «Διγενὴς καὶ Χιλιόπολιος» (ἀπὸ τὸν Σακελλάριο, Κυπρ. 2, 14 κ.ἑξ.), σ. 88 «Ὁ Διγενὴς κ' ὁ Κάβουρος» (ἀπὸ τὸν Κυριακίδη, Λαογρ. 6, 390 κ.ἑξ.), σ. 141 «Ἡ κόρη τοῦ Δεβάντη τοῦ βασιλέα» (ἀπὸ τὸν Κυριακίδη, Διγενὴς Ἀκρίτας σ. 140 κ.ἑξ.), σ. 149 «Τὸ τραγοῦδι τοῦ Παχουτῆ (ἀπὸ τὸν Φαρμακίδη, Λαογρ. 2, 460 κ.ἑξ.)—ὁ κ. Θέρος τὸ ἔχει ὡς Κρητικὸ!—, σ. 292 «Τῆς Τρίχας τὸ γιοφύρι» (ἀπὸ τὴ Λύντεζε, Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγοῦδια, σ. 186 κ.ἑξ.), σ. 422 «Ρήγαινα κ' Ἀσοδαφνοῦσα» (ἀπὸ τὸν Σακελλάριο, Κυπρ. 2, 46 κ.ἑξ.), σ. 332 «Τῆς κακότητος νύφης» (ἀπὸ τὰ Κυπρ. Γράμμ. 2, 229-30).

Ὅπως φαίνεται κιόλας γιὰ ἐκλογή δὲ μπορεῖ νὰ γίνη λόγος. Τὰ λιγοστὰ τραγοῦδια εἶναι παρμένα στὴν τύχη κ' ἀπ' πηγὲς παλιὲς ἢ κακὲς, γιὰ τὸ «ἀδρολόγος» δὲν ἔξερει τίς νεώτερες συλλογὲς τῶν κυπριακῶν τραγοῦδιῶν. Ἔσκει μόνο τὸ Σακελλάριο μὲ τὰ γνωστὰ μειονεκτημὰ του, τὸν Κυριακίδη πού τὰ κείμενά του, ἐπειδὴ τὰ δημοσίευσε ὅπως τοῦ τὰ ἔδωσαν οἱ μαθητὰ του ἔχουν ἀσχετὲς γλωσσικὲς ἀτέλειες, καὶ τὴν Λύντεζε πού πρέπει νὰ τὸ ξέρονται ὅλοι πὼς εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὸ Σακελλάριο σὲ πολλὰ σημεῖα.

Ὅτε τὰ «Κύπρια ἔπη» τοῦ Φαρμακίδη, ὅτε τὸ «Ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τραγ.» τοῦ Π. Σιούτα κ' ὅτε τὰ ὠραία τραγοῦδια πού δημοσιεύτηκαν κυρῶς στὴ «Λαογραφία» καὶ τὰ «Κυπριακὰ Χρονικὰ» γνωρίζει ὁ κ. Θέρος. Ὁ κ. Θέρος ἄγνωστὸ ἐπίσης τὰ ἰδιώματα χαρακτηριστικὰ τοῦ κυπριακοῦ ἰδιώματος καὶ στὴ προσπάθειά του—πολλὲς φορὲς «ἠθελήμεν»—νὰ δώσῃ στὰ τραγοῦδια τῆς συλλογῆς του «γλωσσικὴ ἐνότητα κάπως» καταστρέφει τὸν ἰδιαιτέρο γλωσσικὸ χαρακτῆρα τῶν κυπριακῶν κειμένων. Δὲ γράφει τὰ διπλὰ σύμφωνα, ἀποκόπτει τίς πιὸ πολλὲς φορὲς τὸ τελικὸ -ν, δὲν ἀφομοιώνει τὸ τελικὸ σύμφωνο πρὸς τὸ ἐπόμενον ἢ δὲν τὸ τρεῖς ἀναλόγως κλπ.

Ἔτσι γράφει καλύτερος ἀντὶ καλλύτερος, χαμῖαν ἀντὶ καμινιάν, ἴποπανωθιὸν ἀντὶ πουπανωθιαῖον, κλωτοῖα ἀντὶ κλωτσιαί, ἔσω ἀντὶ ἔσωω, ἐκάτσατε ἀντὶ ἐκάτσατε, ζουρόθησαν ἀντὶ ζουρόθησαν, πάλι ἀντὶ πάλε, πῆ ἀντὶ πηῆ, ἔ νὰ γεννήσει ἀντὶ ἐν νὰ γεννήση, ἀρπάσεις ἀντὶ ἀρπάσεις, τσαὶ ἄ ρέξουν ἀντὶ τῆ' ἄο ρέξουν, ξιντύνει τον τσαὶ ρέσει ἀντὶ ξιντύννει τον τῆαί ρέσσει, τοπούζιν ἀντὶ τροπούζιν, ἀπ' ἔσω ἀντὶ ἀππέσω, ἀπ' ἔξω ἀντὶ ἀππέξω, παθαίνει ἀντὶ παθηθαίνει, παρατρεῖλει ἀντὶ παραντρεῖλει,

νόνυμφης ἀντὶ νόνυμφης, ἄν μέ σε δοτζίμασω ἀντὶ ἄμ μέσο σε δοτομάσω, Τξεροαντζή ἀντὶ Τξεροατζή, σπολλάτε ἀντὶ σπολλάτε, ἦτα χαριτωμένη ἀντὶ ἦτογ χαριτωμένη, τοῦ σοῦ ἀντὶ τοῦ σοῦ, τὸ Φοκὰ ἀντὶ τὸφ Φοκᾶν, γιοφύργκα ἀντὶ γιοφύρκα, ἐξώσθην ἀντὶ ἐξώστην, χαμῆριον ἀντὶ χατᾶριον, μιστᾶρισαν ἀντὶ μιστᾶρισσαν, ἀνδράδες ἀντὶ ἀντράδες, κοραλλένια ἀντὶ κοραλλένα, τῆαί γὼ νι ἀντὶ τῆ' ἐγιώνη, ἐν ἡ βροῖσω ἀντὶ ἐνν ἡβροῖσω, πού κοιμώμουν ἀντὶ πού τζοιμούμουν, πέου: μου (νομίζει τὸ μου ἀνωνωμίαν) ἀντὶ πέουμιον, κωνεῖν ἀντὶ κωνεῖν, γκάθια ἀντὶ γκάθια, Ἄ δὲ ἀντὶ Ἄδε, σκουλάτσιον ἀντὶ σκουλλάτσιον, ἔφκανα ἀντὶ ἔφκανα, κοκκαλεῖ ἀντὶ κοκκαλεῖ, ἐμᾶλλασεν ἀντὶ ἐμᾶλλασεν καὶ ἄλλα ἀμᾶλτητα.

Ἡ ὀρθογραφία τῆς ἰδίας λέξεως σαλεύει μ' ἄν κ'ι μινιά, νόνυμφη καὶ νόνυμφη, π' ἀπ' ἔσω καὶ παπέσω, χατᾶργκα καὶ χατᾶργκα, τρικατλήν καὶ τρικατλήν ἀντὶ τῆς ὀρθῆς τρικατλήν, σιλιολίτριον καὶ χιλιολίτριον κλπ. Κάνει ἀπὸ ἄγνοια πάρα πολλὰ λάθη στὴν ἀντιγραφή τοῦ κειμένου κ' ἔτσι αἰξάνει τὰ λάθη του.

Διαπορεύεται ἀκόμη χειρότερα λάθη ἀπὸ ἀνεπάροχτα. Γράφει κ' ἐξήγησιν ἀντὶ τσαὶ ἔξησιν, κ' ἀπολοῦται ἀντὶ πολοῦται, κ' ἀπότομος ἀντὶ τσαὶ πότομος, φέρε μου ἀντὶ φέρετε μου, καλὸ στὸ παλικαῖον ἀντὶ καλὸς τὸ παλλικαῖον, τσαὶ πολοῦθην ἀντὶ τσ' ἐπολοῦθην, νὰ φάει ἀντὶ νὰ φά, τσαὶ σὲν ἀντὶ τσ' ἐσέν, τσαὶ μεῖς ἀντὶ τσ' ἐμεῖς, τσαὶ σοῦ ἀντὶ τσ' ἐσοῦ, ὁ τῆρῶς σοῦ Σαρατῆνός ἀντὶ ὁ τῆρῶς ὡς Σαρατῆνός (σῶς=σοῦ+ἔνι), τῆ' ἡ μάνα τ' τον Ὁθραῖσα ἀντὶ τσ' ἡ μάνα τῶν Ὁθραῖσας, ἀψῶθην ἀντὶ ἀψῶθη, διχλίσασιν ἀντὶ διχλήσασιν, σὲ καταρχάζουμε ἀντὶ σὲ καταρχάζουμαι, συλῶσταε ἀντὶ συλλῶσταε, τῆ' εὔρῖσει ἀντὶ τῆαί βροῖσει, τῆαί πού ἐν' νὰ τὸν εὔρουν ἀντὶ τσαὶ πού ἐν νὰ τὸν εὔρουν, τῆαί πάλεν ναι ἀντὶ τσαὶ πάλεν ναι κλπ.

Ἦραχουν τύποι πού δὲν ἔχουν σχέση πρὸς τὸ κυπριακὸ ἰδιώμα: πῆς μας, πᾶνοννε, πέσεν, πο'αν, μένανε (=ἐμέ), φιλάει, ἐμπτῆ' ἔσω, γὼ, τίς, μῆ, καὶ μερικοὶ ἀνύπαρκτοι: ἄρδην ἀντὶ ἄρδην ἢ ἄδρη, μῆλη ἀντὶ μέλη, στὸν ἄρρη τῶν ἄρρων ἀντὶ στὴν ἄρρη τῶν ἄρρων, δυστήρρον ἀντὶ μυστήρρον, ἦτοι μυστήριον, καστῆ ἀντὶ κατῆ, ξηπάι ἀντὶ ξηπάι, ἠζικούσιν ἀντὶ ἰζιούσιν, γλυάες ἀντὶ γλυκάες, μουτσουνιά ἀντὶ μουστουνιά.

Ἄλλάζει αἰθαίρετα λέξεις τοῦ κειμένου: γράφει κᾶλη ἀντὶ κόρη, παλεορτικὰ ἀντὶ καθεορτικὰ, πῆς μας ἀντὶ γιέ

μου, πὸν φανερόνεις τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερομένα ἀντὶ ἀποῦ γινώσκεις τὰ κρυφὰ τοῖς τὰ φανερωμένα, καζάκαν ἀντὶ καζάκαν κλπ.

Στίχοι πολλοὶ χωλαίνουν. Ἀναφέρω δείγματα.

σ. 83,13 κλωτσιὰ τῆς πόρτας ἔδωκεν, ἔξω 'ταν κ' ἔσω βρέθη (16 συλλαβές).

ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ:

κλωτσιὰν τῆς πόρτας ἔδωκεν, ἔξω 'ταν το' ἔσω βρέθην.

83,28 Τὰ ροῦχα σου ἂν ζουρῶθησαν, διῶ σου τα, τὰ δικὰ μου (16 συλλαβές)

ἀντί:

Τὰ ροῦχα σου ἂν ζουρῶθησαν, διῶ σου τὰ δικὰ μου.

Τὸ διῶ προφέρεται χωριστὰ (δύο συλλαβές).

84,3 Φτερνιστηρὰ τοῦ μαῦρου του, στὸν Ἀλιάντην πάει (14 συλλαβές)

ἀντί:

Φτερνιστηρὰν τοῦ μαῦρου του (τοῖς) στὸν Ἀλιάντην πάει.

Ἀλιάντης, τρεῖς συλλαβές.

84,58. Ἀπόμεινέ μου, Διενη γιὰ νὰ σοῦ παραγγείλω

Τύπος ἀπόμεινε δὲν ὑπάρχει, εἶναι δημιουργία τοῦ Σακελλαρίου. Ὁ στ. θὰ γραφῆ:

Τοῖς πόμεινέ μου, Διενη, γιὰ νὰ σοῦ παραγγείλω.

Τὸ ἴδιο καὶ σ. 84,66 νὰ γραφῆ πότομοσ ἀντὶ ἀπότομοσ, δηλ.

Το' ἂν εἰς' ἄξιος τζαὶ πότομοσ, ἀπάσσεις την τοῖς φεύκεις.

88,16. Χαπάρα τοῖς μηνύματα τοῦ Διενη τοῖς πάσιν,

νὰ γραφῆ:

Χαπάρα τοῖς μηνύματα στοῦ Διενη τοῖς πάσιν.

Τὸ ἴδιο στοῦ βασιλιά, στ. 6, 26 κ.ά.

142,25: Πέτε μου, βρέ Κατοίγγανοι, εἰντὰ ν' πὸν ἔξηᾶστε

νὰ γραφῆ:

Πέτε μου, βρέ Κατοίγγανοι, εἰντὰ ν' πὸν ἔξηᾶστε.

Τύπος ἐνεστώτος ἔξηᾶστε εἶναι τερατοῦχημα.

145,168: Τὸ Διενη γυρεύουν τον, τζαὶ πὸν ἔν' νὰ τὸν εὔρουν!

ἀντί:

τὸ Διενη γυρεύουν τον τοῖς πὸν ἔν' νὰ τὸν εὔρουν!

145,174: τὸ ἐνενηνταλάμπουρον, τὸν σίλιων σιλιῶν

νὰ γραφῆ ἴσως ὅπως σ' ἄλλα τραγούδια στερεότυπα φέρεται:

τὸν ἐνενηντα φλάμπουρον, τὸν σίλιων σιλιῶν.

145,178: Ἐτραῖθησε τὴν κόξαν του, τζαὶ τὸ σαθὴν του κιάνει ἐνῶ τὸ ὀρθὸ πὸν τὸ γράφει κ' ὁ Κυριακίδης εἶναι:

Ἐτραῖθησε 'ς τὴν κόξαν του τοῖς τὸ σαθὴν του κιάνει

Κι' ἀντὶ τοῦ ἐτραῖθησε πὸ σωστὰ νὰ γραφῆ: ἐτάνησε (ἐνεστώσ τανῶ) δηλ. ἔπλωσε τὸ χέρι του.

146,210: Φτερνιστηρὰν τοῦ μαῦρου του, πάνω βουνὸν ἠβκαίννει.

νὰ γραφῆ:

Φτερνιστηρὰν τοῦ μαῦρου του, πάνω 'ς βουνὸν ἱβκαίννει.

149,2: σὲ παναθῶ' ὀλόχρυσες μιά κόρη 'κουμπημένη

νὰ γραφῆ:

σὲ παναθῶ' ὀλόχρυσον μιά κόρη 'γ κουμπημένη.

149,5 παρανοεὶ καὶ γράφει:

Ψιφιδιασμένη δὲν ἦταν, μῆτε σμεδαλένη

ἀντικαθιστώνας τὸ στίχο τοῦ Φαρμακίδη

Ψηφιδιασμένη δὲν ἦτομ μῆτε σημαδιασμένη.

Ἄν διορθώσουμε τὴν ὀρθογραφία ψηφιδιασμένη (;) κατὰ τὰ ἄλλα ὁ στίχος εἶναι σωστός. Τὸ νόημα εἶναι ὅτι ἡ κόρη ἔχει φυσικὴ ὁμορφιά' δὲν εἶναι οὔτε ἐξεζητημένα φτιασιδωμένη, οὔτε ἔχει φυσικὸ ἑλάττωμα.

151,85: Ἄνουτε, βάγιες, ἄνουτε, ἄφε τζεραὶ καὶ τζαντηλέρα

(17 συλλαβές).

ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ πὸν ἔχει ὁ Φαρμακίδης:

Ἄνουτε βάγιες, ἄφετε τζεραὶ τζαὶ τζαντηλέρα.

Δὲ φθάνουν αὐτὰ. Ὁ κ. Θέρος ἐπιχειρεῖ καὶ διορθώσει στίχων πὸν νομίζει πὸς τοὺς καλύτεροιν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὸς οἱ διορθώσεις του εἶναι περιττές καὶ πολλὰς φορὲς χαλοῦν τοὺς στίχους γιὰτὶ οἱ προσθήκες δὲν εἶναι σύμφωνες γλωσσικὰ μὲ τὸ κυπριακὸ ἴδιωμα.

Στὴν ἐρμηνεῖα τῶν λέγων λέξεων πὸν σημειοῦνι λέγει πράγματα φαῖδρὰ (ἀποφεύγει ἀπὸ ἄγνοια νὰ ἐξηγήσῃ μερικὰς πραγματικὰ δύσκολες λέξεις). Νὰ δείγματα: Συναφορὰ = ἀφορμή, ἀντὶ ὁμιλία γιὰ τρίτο πρόσωπο. Ζουρῶθησαν = ζαρώθησαν, τσαλακώθησαν, ἀντὶ λερώθησαν. Μισταροῦς = μισοδόφορος, ἀντὶ ἄπλως ὑπρέτες. Τριπλατῆνι = γοήγορο ἄλογο! Τριπλατῆνι εἶναι ἴσως τὸ τριπλὸ πῆδημα δηλ. τριπλατῆνι, ἐδῶ τρεχάλα. Ἐσαγαίστην = ἐλιγώθη, ἀντὶ σφάγηκε. Καταράζουμα = κατακαρῶνω (ἀποφασίζω νὰ δώσω ἄντρα), ἀντὶ χρειάζω-

μαι, καταδέχομαι. Πέρσι (ιταλ. perché) ἐνώ τουρκ. helki. Τσαέραν = κέρασμα (λ. τουρκ. ζαερές = τρόφιμα)! ἀντί κάθισμα, καρέκλα (προβηγγ. chaire). Σελίν = κελί, δομάτιο! Γράφει σελλίν, εϊδικό κάθισμα ὅπου ξεγεννοῦσαν οἱ γυναῖκες. Σκουλάτου = τυλιγμένο νήμα. Γράφει σκουλλάτου δηλ. σκουλιά (ἀρχ. σκόλλυς), κοπανισμένο λινάρι προτοῦ κλωστή κλπ. κλπ.

Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Θέρου εἶναι γεμάτη λάθη. Ἡ ἀφιέρωσι τοῦ ἔργου «Στὸν λοιπὴν Ἑλληνα λαὸν τὰ σὰ ἐκ τῶν σὸν σοὶ προσφέρω» πιστὸς στὴν ἱερὴ παράδοσίν σου» εἶναι τὸ λιγώτερο ἀταίριαστη, καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦλάχιστο τῆς Κύπρου ἔχομε τὸ δικαίωμα νὰ τὴ χαρακτηρίσωμε «πλαστογραφία» καὶ «νόθευσιν» μαζί.

N. X. ΚΟΝΟΜΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Παγκύπριον Γυμνάσιον: Εὐριπίδου «Ἐκάβη»—Μετάφρ. Ἀπ. Μελαχρινού.

Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον, συνεχίζοντας μὴν ἀξιόπαινη παράδοσιν, πὺν καθιέρωσε ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, ἔδωσε τὸ δρόμν τῆς 4ης Ἰουνίου, στὴν αὐλὴ τοῦ Σχολείου, μὴ ἐξαιρετικὴν πράγματι παράστασιν μετὰ τὴ διδασκαλίαν τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου «Ἐκάβη» (μετάφρασις Ἀπ. Μελαχρινού) κατὰ σκηνοθεσίαν τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους.

Μ' ὄλο πὺν τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου ὑποδύθησαν ἀποκλειστικὰ μαθητὲς καὶ μαθήτριες τοῦ Σχολείου, ἡ παράστασις δὲν εἶχε τίποτε τὸ ἐρασιτεχνικόν, μ' ἔδωσε, ἀπειναντίας, ἕνα ὄρατο δείγμα ὄχι μόνον τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὅποιον πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται σήμερον τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἀλλὰ καὶ τῆς λαμπρᾶς ἐργασίας πὺν ἐπιτελεῖται στὸ ἀνώτερον αὐτὸ ἐκπαιδευτικὸν μας ἴδρυμα.

Δὲν πρόκειται στὸ σύντομον αὐτὸ κριτικὸν σημεῖωμα ν' ἀποληθθῶμε μὲ τὰ ποικίλα προβλήματα πὺν παρουσιάζει ἡ ἀναβίωσις τοῦ ἀρχαίου δράματος. (Αὐτὸ γίνεται ὡς ἕνα σημεῖο σὲ ἄλλη σελίδα τοῦ παρόντος τεύχους). Ἐν ὅμοις σκοπὸς τῆς τραγωδίας εἶναι νὰ προκαλέσῃ στὴν ψυχὴ τοῦ θεατῆ τὸν ἔλεον καὶ τὸν φόβον καὶ νὰ ὀδηγήσῃ ἔτσι στὴν ἠθικὴν καθάρσιν, τότε ἀσφαλῶς ἡ διδασκαλίαν τῆς «Ἐκάβης» ἀπὸ τὸν μαθητὲς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου πέτυχε σημαντικὰ στίς καλλιτεχνικὰς προθέσεις τῆς. Γιατὶ ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχον τοῦ Προλόγου ἴσα μὲ τὴν Ἐξοδον, κυριαρχοῦσε ἀπόλυτα ἀπάνω στὴ σκηνὴ τὸ τραγικὸ πνεῦμα, μὲ

ὄλο τὸ συγκλονιστικὸν δέος, τὸ οἶγος καὶ τὴ φριχίασιν πὺν προκαλοῦν οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ὅταν συγχροῦνται μὲ τὸν ἀπαρασάλευτον ἠθικὸν νόμον τῆς δημοουργίας. Οἱ μικροὶ ἠθοποιοὶ ἐδημοῦργησαν ἀμέσως τὴν ἀτιμόσφαιραν τῆς ἀγωνίας, μέσα στὴν ὅποιαν κινεῖται ἡ τραγωδία τοῦ Εὐριπίδου—μὴ τραγωδία κατ' ἔξοχον ἀνθρώπινη, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὰ ἀνήσυχια χρόνια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅπου κυριαχεῖ τὸ ἄγχος τοῦ πάθους καὶ τῶν συμφορῶν πὺν ἐπισωρεῖται ἡ ἀνθρώπινη ἀμάθεια, ἡ πρόληψις, ἡ φιλοδοξία, ἡ φιλιαντία, ἡ πλεονεξία, ἡ περιφρόνησις τῶν θεῶν νόμων. «Ἀλοιομον», λέει κάποιος ἡ τραγικὴ βασίλισσα Ἐκάβη, «λευτέρος ἄνθρωπος στὸν κόσμον δὲν ὑπάροχει θάνατος τοῦ χρέους σκλάβος ἡ τῆς τύχης κ' ἡ ὁ λαὸς ἡ τὸ γράμμα τῶν νόμων τοῦ εἶναι ἐμπόδιο νὰ κάμει ὅ,τι ἡ καρδιά τοῦ λέει». Γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀσταθοῦ καὶ ἀβέβαιου τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, πὺν ρυθμίζει ὄχι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ ἡ σκοτεινὴ μοῖρα, τὴν ὅποιαν χαλκεῖουσιν ἡ ἀμάθεια καὶ τὸ πάθος, περιστρῶφεται τὸ δράμα τοῦ Εὐριπίδου, πὺν τῶσον ἀριστοτεχνικὰ παρουσίασε τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον.

Ἡ ἐρμηνεῖα τῶν ρόλων ὑπῆρξε—σὲ ὄλες σχεδὸν τίς περιπτώσεις—ἐπιτυχής. Ἡ Νέλθα Ἰερωνυμίδου, στὸ δύσκολον ρόλον τῆς Ἐκάβης—πὺν ἀποτελεῖ τὸ συνεκτικὸν κρίσιον ὅλον τῶν ἐπεισοδίων τοῦ δράματος—μὰς ἔδωσε ὄλην τὴν τραγικὴν μεγαλοπρόπειαν τῆς ξεκληρισμένης βασιλισσας, πὺν δέχεται ἀλλεπάλληλα τὰ κτηνήματα τῆς μοῖρας, γὰ νὰ δώσει ὑστερα μὴ κάποιαν διέξοδον στὸ πάθος τῆς, ἐκδικουμένη τὸ φιλοχρήματο βασιληῆ Πολυμήστορα, πὺν ἡ τιμωρία του—σάν φρονῆ τὸ Πολύδωρον καὶ παραβάτη τὸν ἀνὸν περὶ φιλοξενίας θεομίον—ἀποτελεῖ τὴν ἄμειση καθάρσιν τῆς τραγωδίας, ἐνὼ ἡ ἔρμειση ἐπιχορμμεται μὲ τὰ τελευταία προφητικὰ του λόγια, σάν σκοτεινὸν στὴν ψυχὴ τῶν θεατῶν προαίσθημα γὰ τὸ τραγικὸ τέλος πὺν περιμένει τὴν Ἐκάβην, τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὴν Κασσάνδρα.

Φωτεινὴ, σάν χαρούμενη νότα, μέσα στὴ γενικὴ τοικνιμὰ τῶν παθῶν ἡ Πολυξένη, τὸ ρόλον τῆς ὅποιας ἐρμηνεύσει ἀρετὰ καλὰ ἡ Ἀδριανὴ Ἀχιλλέως. Ἰδιαιτέρα καλὸς ὁ Νίκος Ρολάνδης στὸ ρόλον τοῦ ἀγαθοῦ κήρυκα Ταλθύβιον. Πολὺ καλοὶ εἶπες ὁ Χρ. Μελάρος (Ὀδυσσεύς), Πλ. Ρουπῖνας (Ἀγαμέμνονας), Εὐθ. Κλεόπας (Πολυμήστορας), Ἐπ. Ἐπιφανίου (Ἡσκιος τοῦ Πολύδωρου),

Φούσω Χριστοφίδου (χοροφάια του χορού) και Μαρία 'Αργυρίδου (ηγεμονίς του ήμχορίου).

Ἡ παράσταση εἶχε καὶ μιὰν καινοτομίαν ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνεύειαν τοῦ ὁλοῦ τοῦ χοροῦ. Ὁ κ. Σοφοκλέους, ἀποδίδοντας ἰδιαίτην σημασίαν σὸν ποιητικὸν λόγον—ποῦ δὲν παύει νὰ ἀποτελεῖ καὶ σήμερα τὴν βάση τῆς ἀρχαίας τραγωδίας—θέλησε νὰ ὑπογραμμίσαι τὰ αἰσθητικὰ πού γεννᾷ, μὲ παράλληλες ρυθμικὰς κινήσεις τοῦ χοροῦ, πρᾶγμα πού πέτυχε σὲ μεγάλο βαθμὸν—περισσότερον στὰ ἐπεισόδια (ὅπου οἱ χορευτικὲς κινήσεις ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὴν δράσιν), λιγώτερον στὰ χορικά.

Ἡ χορογραφία τῆς δ. Κατίνας Μικελίδου εἶχεν πολλὰς εὐτυχισμένους στιγμὰς.

Τὰ σκηνικά του κ. Διαμαντῆ λιτὰ καὶ ὀραία.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Γυμνάσιον Κυρηνείας: Εὐριπίδου «Ἰφιγένεια ἢ ἐν Αἰλίδι»—Μετάφραση Δημ. Σάφρου, Μουσικὴ Σόλ. Μιχαηλίδη.

Ἡ Ἰφιγένεια ἐν Αἰλίδι τοῦ Εὐριπίδου εἶναι ἴσως τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν νεώτερον δραματικὴν ἀντίληψιν τῆς πλοκῆς καὶ τοῦ μύθου ἀρχαίου δράμα. Τὸ θέμα του, μὲ τὴν ἔννοια τῆς θυσίας σὰν βασικὴ προϋπόθεσις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν μεγάλων ἔργων—σὸ καθαρὸν διανοητικὸν μέρος—, καὶ τὴ σύγκρουσιν τῶν αἰσθητικῶν τῆς στοργῆς καὶ τοῦ χρέους—σὸ ἠθικόν, συναισθηματικόν—ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερα νὰ συγκινεῖ ἀπ' εὐθείας, χωρὶς τὴν παρεμβάσιν συμβόλων καὶ θύλων ἢ ἄλλων μέσων. (Γιαντὸ καὶ χρησιμοποιήθηκε ἐπανειλημμένα ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅπως στὴ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», τοῦ ἀγνώστου Κρητῶς ποιητοῦ, ἢ τὸ περίφημον Δημοτικὸν τραγοῦδι «Τῆς Ἄστρας τὸ γιοφύρι»). Ἡ τεχνικὴ του ἐξ ἄλλου, μὲ τὴν ὁμαλὴν πλοκὴν τῆς, τὴν περιπέτειαν καὶ τὴ λύσιν τῆς, βοῖσκει ἀμεσώτερον ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ σημερινοῦ θεατοῦ, πού ἔχει συνθηθίσει, σ' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν δραματικὴν ἐξέλιξιν. Τὸ ἔργο ὑστερεῖ ἴσως ἀπὸ τὴν καθαρὰ ποιητικὴν πλευρὰ ἀπὸ ἄλλα δράματα τοῦ Εὐριπίδου (εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ μεγάλος τραγικὸς ἔγραψε τὴν «Ἰφιγένειαν ἐν Αἰλίδι» τὸν τελευταῖον χρόνον τῆς ζωῆς του καὶ δὲν πόσθησε νὰ τὴν ἐπεξεργασθῆ)· οἱ καθαροὶ ὅμως διαγραμμένοι χαρακτήρες του κ' ἰδιαίτερα ὁ ἀγνός τύπος τῆς Ἰφιγένειας (ὑπάρχουν μεγάλες ἀναλογίαι καὶ διοσιότητες ἀνάμεσα στὴν Πολυξένην τῆς «Ἐκάβη» καὶ τὴν Ἰφιγένειαν) δημιουργοῦν, μαζὶ μὲ τὴν ἡψηλὴν ἰδέαν πού πραγματευεῖται ὁ μῦθος, δραματικὸν μεγαλεῖο καὶ ἀπεράνητὴν καλλιτεχνικὴν συγκίνηση.

Ἡ παράσταση εἶχε καὶ μιὰν καινοτομίαν ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνεύειαν τοῦ ὁλοῦ τοῦ χοροῦ. Ὁ κ. Σοφοκλέους, ἀποδίδοντας ἰδιαίτην σημασίαν σὸν ποιητικὸν λόγον—ποῦ δὲν παύει νὰ ἀποτελεῖ καὶ σήμερα τὴν βάση τῆς ἀρχαίας τραγωδίας—θέλησε νὰ ὑπογραμμίσαι τὰ αἰσθητικὰ πού γεννᾷ, μὲ παράλληλες ρυθμικὰς κινήσεις τοῦ χοροῦ, πρᾶγμα πού πέτυχε σὲ μεγάλο βαθμὸν—περισσότερον στὰ ἐπεισόδια (ὅπου οἱ χορευτικὲς κινήσεις ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὴν δράσιν), λιγώτερον στὰ χορικά.

Ἡ χορογραφία τῆς δ. Κατίνας Μικελίδου εἶχεν πολλὰς εὐτυχισμένους στιγμὰς. Τὰ σκηνικά του κ. Διαμαντῆ λιτὰ καὶ ὀραία.

Μερικὲς ἐπιφυλάξεις, ὡς πρὸς τὴν χορογραφία τοῦ ἔργου, δὲν μειώνουν τὴν ὄραϊαν ἐντύπωσιν τῆς καλῆς αὐτῆς παραστάσεως.

Ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Σόλ. Μιχαηλίδη, σύμφωνα μὲ τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ ἔργου, τὰ δὲ σκηνικά τῶν κ.κ. Λ. καὶ Κ. Καραγιάννη πολὺ καλά.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Μιὰ εἰσήγησις.

Ἄγαπητὴ κ. Κρανιδιώτη,

Ἀπευθύνουμαι σὲ σᾶς, σὰ Διευθυντὴ τοῦ μόνου στὴν Κύπρον, σοβαροῦ πνευματικοῦ ἐκφραστικοῦ ὁργάνου, γιὰ νὰ ὑποβάλω τὴν παρακάτω εἰσήγησιν:

Ἀπὸ τῶν προχρησθέντων ἐνδοσωματικῶν γιορτασμῶν ποῦ γίνοντο στὸ Σύλλογον «Ἄρης» Λεμεσοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ μουσικοῦ Σόλωνος Μιχαηλίδη, διαπίστῳσα μὲ ἐξαιρετικὴν χαρὰ μιὰ σοβαρὴ ἀλλαγὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν στάσιν τοῦ κοινοῦ ἐναντι τοῦ καλλιτέχνου μας. Ἡ συγκέντρωσις ἦταν πραγματικὰ μεγαλειώδης κ' οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους γιὰ τὸν καλλιτέχνην συγκινητικὲς κ' αὐθόρμητες. Ἦταν μιὰ πολιτισμένη χειρονομία, ἀρετὰ ἐλπιδοφόρα, πού ἐλπίζω νὰ συνεχισθῆ κ' ἐπεκταθῆ γιὰ ὅλους τοὺς καλλιτέχνους μας, πού τιμοῦν μὲ τὸ ἔργο τους τὴν Κύπρον εἰδικὰ καὶ γενικώτερα τὸν Ἑλληνισμόν.

Ὁ κ. Σόλων Μιχαηλίδης, δίχως βέβαια νὰ θέλω νὰ προσκρούσω στὴν μετριοφροσύνην του, δὲν εἶναι ἕνας καλλιτέχνης πού τιμᾷ μονάχα τὴν Λεμεσό—ἀφοῦ τὸ ἔργο του πέρασε ἤδη τὰ στενὰ ὅρια τῆς πόλης μας καὶ τοῦ νησιοῦ μας—ἀλλὰ μιὰ παγκόσμιον καλλιτεχνικὴν φροσι-

γνομία, πού δικαιωματικά ἀνήκει σ' ὅλη τὴν Κύπρον καὶ τὸν Ἑλληνισμό. Γι' αὐτὴν μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῆ, εἰσηγοῦμαι ὅπως ὁ κ. Μιχαηλίδης τιμηθῆ καὶ Παγκύπρια. Ὁ μόνος δὲ ὀργανισμὸς πού μπορεῖ νὰ ἀναλάβει μιὰ τέτοια πρωτοβουλία δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ ΕΠΟΚ. Ἐὰν ἀναλάβει λοιπὸν αὐτὸς τὴν πρωτοβουλία καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ τέτοια του ἐνέργεια θὰ ἐκτιμηθῆ ὅπως πρέπει καὶ ἀσφαλῶς θὰ καταλογισθῆ, μαζί με τὶς τόσες ἄλλες ἐκδηλώσεις του, στὸ ἐνεργητικὸ του.

Ἐλπίζω πὺς ἡ εἰσήγησή μου θὰ βρεῖ ἀνταπόκριση.

Εὐχαριστώντας γιὰ τὴ φιλοξενία,
Διατελῶ

ΠΑΝ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στὸν ἕκτακτο Φιλολογικὸ Διαγωνισμὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ' τοῦ ἀπὸ Κυρηνείας, πού ποσκηποῦθηκε τὸ 1951, ἀπονεμήθηκε μόνο τὸ δευτέρου θραβέου στήν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη «Ἀποθεώσεις». Τὴν κριτικὴ ἐπιτροπὴ ἀπέτελεσαν οἱ κ.κ. Κ. Σπυριδιάκης, Φείλιξ Βράχας καὶ Ν. Κρανιδιώτης. Ὑποβλήθηκαν ἐν ὅλῳ τέσσερα ἔργα.

— Στις 28 Μαΐου δόθηκε με πολλὴν ἐπιτυχίαν στὸ κινηματοθέατρο «Παλλάς» συμφωνικὴ συναυλία τοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου «Μότσαρτ» Λευκωσίας, ὑπὸ τῆ διεύθυνση τοῦ κ. Σολ. Μιχαηλίδη. Ἐξετελέσθησαν ἔργα τῶν Πάροελλ. Μπάχ, Σολ. Μιχαηλίδη, Γκριγκ καὶ Χαύδν.

— Στις 31 Μαΐου καὶ 1 Ἰουνίου δόθηκε ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο Κυρηνείας στὸ Θέατρο Κατσελλῆ ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» τοῦ Εὐριπίδη (Μεταφρ. Δ. Σάρου), κατὰ διδασκαλίαν τοῦ κ. Φ. Βράχα, με μουσικὴν τοῦ κ. Σολ. Μιχαηλίδη.

— Στις 4 Ἰουνίου δόθηκε ἀπὸ τὸ Πανκύπριο Γυμνάσιο ἡ «Ἐκάθη» τοῦ Εὐριπίδη (Μεταφρ. Ἀπ. Μελαχροινού), κατὰ διδασκαλίαν τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους.

— Στις 11 Ἰουνίου ἐπισκέφθηκε τὸ νησί ὁ «Ἐλληνας γλύπτης κ. Ἰωάννης Νοταρᾶς.

— Στις 14 Ἰουνίου τὸ Σύλλογος Ἀποφίτων Γυμνασίου Κυρηνείας ἀνέθεσε, ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ Θεάτρου Κατσελλῆ, τὸ «Μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέριανας» τοῦ Γρ. Ξενοπούλου, με σκηνοθεσία τοῦ κ. Φρ. Βράχα. Οἱ ἐρασιτέχνες, πού με ἐπιτυχίαν ὑποδύθηκαν τοὺς ρόλους, τους εἶναι κατὰ σειράν οἱ ἑξῆς: Κλ. Καραϊαλλᾶκη (Βαλέριανα), Ν. Παπαϊωάννου (Τασία), Σ.ωτ. Σταύρου (Μανώλης), Ν. Καραφυλίδης (Παυλάκης), Γ. Χατζηγεωργίου καὶ Ἐλευθ. Παρίση.

— Στις 18 Ἰουνίου ἐφθασε στὴν Κύπρον κι' ἄρχισε τὴν ἐπιμένον τὶς ποσαστάσεις του στὴ Λευκωσία ὁ καλλιτεχνικὸς θίασος Χατζηπαύρη—Παπᾶ.

— Ὁ μουσουργὸς κ. Σολ. Μιχαηλίδης ἀνεχώρησε στὴν Ἰσπανία, ὅπου μετέχε τῶν ἐργασιῶν τοῦ Διεθνούς Μουσικοῦ Συνεδρίου πού συνήλθεν ἐκεῖ ἀπὸ τις 22—28 Ἰουνίου.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

C. M. Bowra: The Heritage of Symbolism. London, Macmillan & Co. Ltd., 1951, pp. 232, 15/-.

Edward Hallatt Carr: The new society. London, Macmillan & Co. Ltd., 1951, pp. 120, 7/6.

R. E. Wycherley: How the Greeks built cities. London, Macmillan & Co. Ltd., 1949, pp. 228, 16/-.

H. Caudwell: The creative impulse in writing and painting. London, Macmillan & Co. Ltd., 1951, pp. 162, 8/6.

Teforos Anthis: The Song of the Earth. Translated from Modern Greek by Philip L. Nicolaides. Johannesburg, 1952.

Γαλάτεια Σαράντη: Τὸ βιβλίον τοῦ Γιοχάνε καὶ τῆς Μαρίας. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα, 1952.

Ζωῆς Κερέλλη: Χαλκογραφίες καὶ εἰκονίσματα. Ποιήματα. Θεσσαλονίκη, 1952.

Κώστα Ταχτοῆ: Μικρὰ ποιήματα. Ἀθήνα, 1952.

Ἀλεξάνδρας Πλακωτάρη: Περιστερία στὴ δύση. Ποιήματα. Ἀθήνα, 1952.

Σολ. Μιχαηλίδη: Ἡ νεοελληνικὴ μουσικὴ. Ἐκδόσεις Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου, 1952.

Γ. Μαργαρίτη: Τὰ ἄνθη τῆς ζωῆς μου. Ποιήματα, 1951.

Οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου: Ἀλεξανδρινὴ λογοτεχνία, 1952. Ἀλεξάνδρεια.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Μ. Κ α λ ο ζ ῶ η ν. Λάρνακα: Τὸ «Κύπρος» καλὸ σὺν στιχοῦρημα, ἀλλὰ χωρὶς θαυτέρου περιεχομένου.— Ε. Ρ ο - τ σ ῖ δ η ν. Λευκωσία: Τὸ «Μητρικὴ ἱστορία» πολὺ ἐπιρραεμένο ἀπὸ τὸν Παλαιά. Τὸ «Ποτε» δὲν ἔχει τὴν ποιητικὴν οὐσίαν πού ἀπαιτεῖ τὸ θέμα. Εἴσατε σὲ καλὸ δρόμο. Ὡστόσο συνεχίστε μέχρις ὅτου ἐπιτύχετε κάτι καλύτερο.— Κ. Κ ο λ ῶ ν α ν. Ρίταμονδ: Τὸ «Μαρμαροστέθη» ἔχει πολλὰ παραγεμιστάτα τοῦ στίχου πού ξεχάσθενοῦν τὴν ποιητικὴν ἔννοια, ἐνῶ τὸ «Ἐγγρα πκίον καντουνίν» περιέχει τύπους τῆς λογίας γλώσσης. Μερικὰ παλαιότερα ἔργα ἦσαν πολὺ καλύτερα.— Θ. Ε ὕ θ υ μ ῖ ο υ. Κοπιά: Τὸ «Λύτρωση» εἶναι πολὺ καλὸ στὴν ἐμπνευση, ἔχει ὅμως γλωσσικὲς ἀδυναμίες. Στὴν πρώτη στροφή π.χ. οἱ λέξεις σὰς μεθούν, ἀλλὰ τὸ νόημα δὲν εἶναι καθαρὸν. Δοκιμάστε κάτι νέο καὶ στείτε μας.— Δ. Ὁ ρ ῆ σ τ η ν. Κερύνια: Τὰ «Πόθος» καὶ «Βρῦση» περιέχουν χασμωδίες καὶ στιχοῦρηκα λάθη. Στὸ «Στὸν ἀνεμο» τὸ θέμα δὲν ἔχει τὴ σύγχρονὴ ποιητικὴ πνοὴ καὶ συγκίνηση. Τὸ πεζὸ σὰς ἔχει μᾶλλον δημοσιογραφικὸ χαρακτήρα.